

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GRAFİK ANASANAT DALI
Yüksek Lisans Tezi

**İLETİŞİMSİZLİK SORUNALI ÇERÇEVESİNDE GÖRSEL BİÇİM
ALGILAMA TEKNİKLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Hazırlayan

Sema AKÇAPINAR

Danışman

Prof. Dr. Mehmet KOŞTUMOĞLU

İzmir / 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İletişimsizlik Sorunsalı Çerçevesinde Görsel Biçim Algılama Tekniklerinin Geliştirilmesi Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../...2019

SEMA AKÇAPINAR

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün/....../..... Tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, lisansüstü öğretim yönetmeliğinin..... maddesine göre Grafik Anasanat Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Sema AKÇAPINAR'ın İletişimsizlik Sorunsalı Çerçevesinde Görsel Biçim Algılama Tekniklerinin Geliştirilmesi Üzerine Bir İnceleme konulu tezi/projesi incelenmiş ve aday/...../..... tarihinde, saat Jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplara değerlendirilerek tezin/projenin olduğuna oy ile karar verildi.

BAŞKAN

(ÜYE)

(ÜYE)

ÖZET

Çevremizde bulunan ulaşım, haberleşme, alışveriş, hastane vb. ortamlarında karşımıza ‘Görsel İşaret Dili’ diye adlandırılan açıklayıcı görsel tasarımlar çıkmaktadır. Bu tez çalışmasında, iletişimsizlik sorunlarının çok fazla olduğu günümüzde bu sorunların çözümünde kullanılması planlanan görsel tasarımlara değinilmiş ve işitme engelli bireylerin iletişim sorunlarına çözüm metotları aranmıştır.

Tez çalışmasının birinci bölümünde iletişimsizlik sorununu gidermek için, alternatif iletişim kanalları ve sembolik ifadeler araştırılmıştır. Görsel iletişim yöntemleri incelenmiş ve çalışmanın amacını oluşturan yönlendirme işaretleri hakkında “Görsel Algılama ile İletişim Kurma Tekniklerinin Gelişimi” başlığı altında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümünde, çevresel alanda işaret veren mesajlar ve beden dili ile görsel algı üzerinden mesajın anlamı çıkarılmıştır. ‘İletişimsizlik ve Görsel İşaret Dili’yle Şekillendirilmişler Örnekler’ konusu araştırılmıştır. Üçüncü bölümde vücut dilinin uygulama alanları, "Türk İşaret Dili" başlığı altında incelenmiştir. Uygulamaların üretimi sırasında görsel işaret dili, parmak alfabeler ile vücut dili tasarımı ve etkileşimlerin kurgulanmasında izlenmesi gereken yöntemler anlatılmış ve ayrıca Türk işaret dilini kavrayabilmek için görsel semboller tasarlanmıştır. İşaret tasarımına örnek olarak görsel işaret dili ele alınmıştır. ‘Sessiz Dil: Vücut Dili Teknikleri Uygulamaları’nda "Dudak Okuma Sanatı", "İşiten Gözlerin Dili" ve “Konuşan Ellerin Dili” alt başlıklar halinde uygulanmıştır. Görsel tasarım dili ön planda tutularak, görsel tasarım ilkeleri çerçevesinde, işitme engellilerin iletişim sorunu giderilmesi için görsel iletişimin gerçekleşmesine yönelik uygulama çalışmaları ve çözüm bulunarak çalışma sonuçlandırılmıştır.

ABSTRACT

In the environments around us such as transportation, communication, shopping, hospitals etc., descriptive visual designs called ‘Visual Sign Language’ are encountered. In this thesis, the visual designs that are planned to be used in the solution of these problems are discussed and methods of solution to the communication problems of hearing impaired individuals are sought at the present day when there are many problems of non-communication.

In the first part of the thesis, alternative communication channels and symbolic expressions have been investigated in order to solve the problem of non-communication. The methods of visual communication have been examined and information about guidance signs constituting the aim of the study has been given under the title “Development of Communication Techniques with Visual Perception”. In Part 2, the meaning of the message has been deduced through the messages signalling in the environmental field and the body language and visual perception. The issue ‘Lack of Communication and Samples Shaped by Visual Sign Language’ has been investigated. In Chapter 3, the application areas of body language have been examined under the title of ‘Turkish Sign Language’. During the production of the applications, visual sign language, finger alphabets and body language design and the methods to be followed in constructing the interactions have been explained and visual symbols have been designed to comprehend the Turkish sign language. Visual sign language has been handled as an example of sign design. In ‘Silent Language: Body Language Techniques Practices’, “the Art of Lip Reading”, “the Language of the Hearing Eyes” and “the Language of the Speaking Hands” have been implemented as subheadings. Visual design language has been given priority and in the framework of visual design principles, the study has been completed by finding practical studies and solutions for the realization of visual communication in order to eliminate the communication problem of the hearing impaired.

ÖNSÖZ

Sözsüz iletişim, yani vücut dili üzerinden kavrama biçimleri sözlü iletişimden daha çok ilgimi çekmiştir. İşitme engelli olmam nedeniyle zaman zaman iletişim sorunu yaşadığım dönemler oldu. Çocukken doğal sesleri işitemediğim için görsel biçim algılama ile bulunduğum ortamdaki sesleri anlamaya çalışırdım. Bu sebeple olayları ve çevremi daha iyi gözlemleyebilmekteyim, bu da bir resmin ya da vücut dilinin ne mesaj vermeye çalıştığını anlamamı kolaylaştırır. Bu görselliğin eşlik eden mistik bir vücut dili ile çözüm bulunacağını ön plandadır. Eskişehir Anadolu Üniversitesi/Engelliler Entegre Yüksek Okulunda almış olduğum eğitim sürecince işitme engelli arkadaşlarımdan işaret dilini ve hareketli vücut dilini öğrendim. İşitme engellilerin bakış açısı değerlendirildiğinde çoğunlukla iletişimsizlik sorunu yaşandığını söylemek mümkündür. Bu sebeple işitme engellilerin sosyal kimlik sorunlarının çözülmesi için bu sorunların çözümünü araştırdım. Sözsüz iletişim ve hareket dilini öğrenmek, her bireyin çevreyi algılayışını, olaylara bakışını, sembolik ifadelerle kurduğu iletişimi kolaylaştıran bir vasıftır.

Bu çalışma süresince benimle bu süreci deneyimleyen, gözleyen, fikirlerini, yorumlarını sakınmayan, bilgi ve deneyimleriyle bana yeni bakış açıları kazandıran herkesi tek tek anmam neredeyse olanaksız. Bu sebeple öncelikle bana katkısı olan herkese, tüm arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım. Araştırmanın gerçekleştirilmesinde katkısı olan, yol gösterip destekleyen ve Yüksek lisans eğitimim sürecince, her zaman ve her durumda yanımda duran, hiçbir alanda bilgi ve deneyimini benden esirgemeyen, çalışma disiplini, titizliği ve dilimden anlayan çok değerli tez danışmanım Doç.Dr. Mehmet KOŞTUMOĞLU'ya sabrı ve gösterdiği özen için teşekkürlerimi sunarım. Onun bu çalışmaya olan inancı beni en zor zamanlarda motive etti. Araştırmanın uygulama sürecinde yanımda olan, yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen ve her zaman bir telefon uzağımda olan Yard. Doç. Dr. Güzin KARASU'ya teşekkür ediyorum. Ayrıca bu araştırma sürecince benimle her daim deneyimlerini ve fikirlerini paylaşan Doç. Dr. Nilgün SALUR'a teşekkürlerimi iletiyorum. Ayrıca da sevgili jüri üyelerime değerli katkıları nedeniyle teşekkür ediyorum.

Yüksek lisans öğrenimim boyunca karamsarlığa düştüğüm her anda yanımda olan değerli arkadaşım Sebahat Gökçen DİNÇER'e; yoğun zamanlarda sorularıma cevap veren değerli meslektaşlarım Bülent TEKİN, Özge GÜRKÖK'e; hem yüksek lisans öğrenimim öncesinde hem de bu süreçte her zaman yanımda olan, tüm iniş çıkışlarda destek çıkan ve emeklerinin karşılığını hiçbir zaman veremeyeceğim sevgili annem Necla SUCUOĞLU'na teşekkür ediyorum.

Tüm yaşamım boyunca beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, bana inanan ve tüm zorluklara rağmen arkamda duran sevgili babam Adnan SUCUOĞLU'na, sevgili kardeşim Elif SUCUOĞLU'na ve zorlandığım anlarda, yanımda olan, tezimde destek olan ve fikirleri sunan sevgili eşim Çağdaş AKÇAPINAR'a en içten teşekkürlerimi ve minnettarlarımı sunuyor; bu çalışmanın onlar olmaksızın mümkün olamayacağını belirtmek istiyorum.

Bir görsel iletişim hatta bir grafik tasarımcı olarak sözsüz iletişim ve işaret diline önem verilmesini temenni ederim.

Sema AKÇAPINAR

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
RESİMLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM

GÖRSEL ALGILAMA İLE İLETİŞİM KURMA TEKNİKLERİNİN GELİŞİMİ

1.1. İletişimin Tarihsel Süreci	6
1.2. İlkel insan ve İletişimin Etkisi.....	6
1.2.1.İnsanlık Tarihi ve Yazının Ortaya Çıkışı.....	7
1.2.2.Yazı ile İletişim Dili	8
1.3. İlk Görsel İletişim Örnekleri	9
1.3.1. Avrupa’da Ortaya Çıkan İlk Mağara Resim Örneklerinin Görsel iletişim ile ilgili olan Etkileşimi.....	10
1.4.Grafik Tasarım Tarihi ve Yaratıcı Görsel Dilin Etkisi	11
1.5. Görsel iletişim Çerçevesinde Sembollerin Sözcüğü.....	12
1.5.1.Göstergebilim ve İletişim	14
1.5.1.1.Semiyotik (Semiologie) İşaret Sistemleri	15
1.6.Alfabeye Bakış Açısı ve Gelişim Sürecinde Sessiz İşaretler	17

1.6.1.Serabit el-Khadim'den Alfabetik Yazılar.....	18
1.6.2.İlk Kenan Yazı Sisteminin Ortaya Çıkışı	19
1.6.3.Fenike Alfabesinin Yazılışı	19
1.6.4.Urartu Çivi Yazısı.....	20
1.6.5.Çivi Yazısının Piktograma Katkısı	21
1.6.5.1.Çivi yazısı ile iletişim işaretleri	23
1.6.6.Hiyeroglif Antik Mısır'ın Resmi Yazısı	24
1.7.Görsel İletişimde Soyut Kavramlar	25
1.7.1.Sembollerin Dili.....	26
1.8.Görme ve Biçimde Algı Kavramı.....	26
1.8.1.Görsel İletişim Sürecinde Algı ile İfadeler	27
1.8.2.Algı ile Anlamlandırma Biçimi	27
1.8.3.Stereoskop Aracı ile Görsel İletişim.....	28
1.9.Algı Çerçevesinin Değişimi	29
1.9.1.Görsel Algı Çerçevesinde Bakış Açısının Etkisi	30
1.9.2.Gestalt teorisinin ilkeleri.....	31
1.9.3.Görsel Algı ve İletişim.....	32

2.BÖLÜM

‘İLETİŞİMSİZLİK’ VE ‘GÖRSEL İŞARET DİLİ’YLE ŞEKİLLENDİRİLMİŞ ÖRNEKLER

2.1. İletişimsizlik Tanımı.....	34
2.2. İletişimsizlik ve Gürültülü Ortamlarda Biçimsel Algı Kavramı	36
2.3.Kitle iletişiminde Fiziksel ve Göstergeler	38
2.4.Primat ve Jest İşaretlerinde Görsel Etkisi.....	39
2.5.Sessiz Dillerde Görsel Etki.....	40

2.5.1 Sözsüz iletişimde Hareket Dili ile İletişim	40
2.6.Beden Dilinde Görsel Algı	41
2.6.1. Beden Dilinde Dışsal Bakış Açısının Süreci ve Beden Dilinin Görsel ile Tanıtımı.....	43
2.6.2. Göz Teması ile İletişim.....	44
2.6.3. Baş ve Yüz Hareketleri ile Algılayış Biçimi	45
2.6.4. Başparmağın, İşaret Parmağın Algı ile Bakışında Şekillendirilmiş İfadeler	47
2.7.Eller Mağarası (Arjantin) Şekillendirilmiş İfadeler	48
2.8. El ve Parmak İşaretlerin Anlamı	49
2.8.1. Parmaklar ile İşaret Etmek.....	50
2.9. Gürültülü Ortamda Görsel İşaretler ile Şekillendirme	51
2.9.1. İletişime Engel Koyan Gürültülü Ortamlarda Şekillerden Anlaşılır İfadeler	52
2.10. Alternatif iletişim Yöntemlerinde Görsel Biçimleri.....	53
2.10.1. Teknoloji ile Konuşmayı Üreten Cihazlar	55
2.11. Grafik Anlatımlarda Yapay Alfabelerden ve Şekillerden İfade Edebilme.....	56
2.12. Çince Sembol ile Bliss Semboller	57
2.13. Stenografi ile Sembollerin Kavramı	58
2.14. Uluslararası Mors Alfabesi ile Haberleşme.....	59
2.15. İşaret Dilinin Mimiklerle Görsel Etkisi.....	61
2.15.1. İşaret Dili Sembolleri (Signsymbols) ile Tasarıma Yönelik Algının Etkisi	63
2.16. Barış Sembolü	64
2.17. Semboller ve Harf Algılayışı.....	65
2.17.1. Haç Sembollerinin Algılayış Biçimi.....	67

2.17.2. Sağırılar için Çince Semboller	68
2.18. İşaretin Dilinin Başlangıcı	69
2.18.1. İşaret Dilinin Tarihsel Süreci.	71
2.18.2. Osmanlı Döneminde İlk İşitme Engelliler Okulunda İşaret Dilinin Kullanımı	72
2.18.3. Türk İşaret Dili (TİD)	73
2.18.4. Amerikan İşaret Dili ve Beden Dili ile İletişim Tekniklerin Etkisi	73
2.18.4.1. El İşareti ile Amerikan İşaret Dili ve Feminizm Görsel İşareti ..	74
2.18.4.2. Amerikan İşaret Dili ve Beden Dili ile İletişim Tekniklerin Etkisi	76

3.BÖLÜM

VÜCUT DİLİ ÜZERİNDEN GÖRSEL İŞARET, SEMBOL VE SESSİZ ALFABE TEKNİKLERİ UYGULAMALARI

3.1. Sessiz Dillerle İletişim Uygulamalarında Grafik Tasarım Dili ile Vücut Dilinde Hareketli Yaklaşımlar.....	84
3.2. Görsel Algılama ile İletişim Biçimi	85
3.2.1. Algı ile Görme Modeli.....	87
3.2.2.Görsel Algı ile Tasarımın Dili	89
3.3.Görsel İşaretler ve İletişim	89
3.4.Polonya Tasarım Dili ile Sessiz Görsellerin Algılanışı	90
3.5.Tipografi ve Logo ile Görsel Biçimler	93
3.6.Görsel Algı ile Harf ve Sembollerin Anlamlandırılması.....	94
3.7.Görsel Algı ile Fiziksel ve Renklerin Dili	96
3.8.Renklerle Dans Dilinin Etkisi.....	98
3.9.Görsel Algı ile Yorumlama ve Şekil Teorisinin Etkisi	100

3.10.	İletişimde El – Kol Hareketleri ve Mimiklerle İfade Kurmanın Etkisi	101
3.11.	Semboller ile Görsel Algı	104
3.12.	İşitme ve Konuşma Engelli Bireyler ile İletişim Kurma Yöntemleri	105
3.13.	Parmak Alfabesi	106
3.14.	İletişimde Göz Temasının Önemi	108
3.15.	Eller konuşur	111
3.16.	Sessiz Dil: Vücut Dili Teknikleri Uygulamaları	113
3.16.1	Dudak Okuma Sanatı	117
3.16.2.	Konuşan Ellerin Dili	118
3.16.3.	İşiten Gözlerin Dili	119
3.16.4.	İşitme Engelli ve İşiten Bireylerle Yüz yüze Yaptığım Görüşmeler	120
SONUÇ		123
KAYNAKÇA		125
ÖZGEÇMİŞ:		

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1-1 M.Ö. 3200 Yıllarından Sümer Kültürüne ait (Uruk), Resim Görüntülü Simgesel Anlatım İçeren Kil Tablet.....	7
Resim 1-2 Lascaux Mağarasındaki Hayvan Figurları M.Ö 15 000.....	10
Resim 1-3 İspanya–Altamira Mağarası, Fransa-Chauvet Mağarası (sağ), M.Ö.3.000..	11
Resim 1-4 Görsel Sembolün Şekli.....	13
Resim 1-5 Görsel İletişim, Grafik Tasarım Dergisi.....	14
Resim 1-6 Sembolizm ve Sembolik Dil Olarak Ortak Dil.....	16
Resim 1-7 Dünyanın ilk alfabetik yazısı, Mısır’da Vadi el-Hol’dan İÖ 1900-1800 yıllarına ait bir kitabe.....	17
Resim 1-8 İlk Alfabenin Gelişimi, Proto-Sinait (sol), Proto-Sinait Alfabeti(sağ).....	18
Resim 1-9 Fenike Alfabetiyle Yazılmış Bir Tablet.....	20
Resim 1-10 Urartu çivi yazısı.....	21
Resim 1-11 İşaret Dili (sol), Piktogram Sessiz Harf Sembolü (sağ).....	22
Resim 1-12 Sessiz İşaret Dili Piktogramlar.....	22
Resim 1-13 Çivi yazısı ile iletişim işaretleri.....	23
Resim 1-14 Hiyeroglif: Antik Mısır’ın resimsel yazısı (Sümerlilerin çivi yazısından önceki piktogram/resim yazısı Mısır’a hiyeroglif olarak geçmiştir.).....	24
Resim: 1-15 Holmes Stereoskopu, 1870 (sol), (Crary, 2004). Stereoskop, 1870 (sağ), (Crary, 2004).....	28
Resim 2-1 İletişimde Erişilemeyen İfadeler.....	34
Resim 2-2 ‘Gürültü Ortamlarda İletişim Kuramamak’, Kraus N, White-Schwoch T...36	
Resim 2-3 Örgütsel İletişim Ağları.....	37
Resim 2-4 Beden Dili ile Hareketlerle İletişim, Marina González Eme, Deaf Art, David Call.....	38
Resim 2-5 Sözel Olmayan Hareket Diliyle İletişim, John Riley.....	41
Resim 2-6 Stelarc'ın Üçüncü Kulağı, Boğaziçi'nde Çağdaş Sanat Röportaj Dizisi.....	42
Resim 2-7 Duygu kategorizasyon çalışmalarında kullanılan insan üst vücudunun çubuk figür gösterimleri.....	43

Resim2-8 Göz Teması ile İfadeler.....	44
Resim 2-9 Göz Teması.....	45
Resim2-10 Yüz İfadelerinden anlam çıkarma.....	46
Resim2-11 Başparmağın ayrılığı: (iri maymunların elleri insan eliyle aynı boyda gösterilmiştir).....	47
Resim 2-12 Eller Mağarası (Arjantin).....	48
Resim 2-13 Thumbs-up 'aferin' ve 'çok iyi' işareti, JJ Bright.....	49
Resim 2-14 'Polis Dur El İşareti'(Sol), 'Dur ve Yasak İşareti(Sol ortada), 'Dur İşaretini Tutan El (Ortada), 'Beş ve El İşareti' (Sağ)	50
Resim 2-15 İşitme Engelli Bireyler, Gürültü Ortamda İşaret Diliyle İletişim Kurmak.....	52
Resim 2-16 Sözel Olmayan Duygu İfadeleri.....	53
Resim 2-17 Alternatif İletişim.....	55
Resim2-18 Konuşmayı Üreten Cihazlar.....	56
Resim 2-19 'Bliss Simgeleri'nde Sembol İfadeler.....	57
Resim 2-20 'Bliss Semboller' Anlayış Kavramı.....	58
Resim 2-21 Stenografi Alfabesi, Russon.....	59
Resim 2-22 Uluslararası Mors Alfabesi.....	60
Resim 2-23 Mors Alfabesi.....	60
Resim 2-24 İletişim Kurabilmek için El ve Yüz Hareketleri ile Görsel Dil, Paulina....	61
Resim 2-25 İşaret Dili İle Mimiklerin Etkisi.....	62
Resim 2-26 El- kol Mimiklerle Hareket Dili, Michal Karmazon.....	63
Resim 2-27 Gerald Holtom'un nükleer silahsızlanma sembolünün taslağı (sol), Barış Sembolü (sağ).....	64
Resim 2-28 Barış Sembolü, 'Zafer İşareti' ve 'V' Harf ile İki İşareti'	65
Resim 2-29 'Ampersand' Türkçe adıyla "Ve" işareti (sol), 'Bluetooth Sembolü' (sağ).....	66
Resim 2-30 Haç İşaretlerin farklı görsellik biçimi.....	67
Resim 2-31 Sağır için Çince Semboller.....	68
Resim 2-32 Ağır İşitme Engellilerin Sembolü.....	69
Resim 2 -33 Sessiz Bir Dil: İşaret Dili.....	70
Resim 2-34 Vücut Dili ile El İşareti (sol), Jakop Vogel, El İşareti(sağ), Jakop Vogel.....	71

Resim2-35 Osmanlılarda ilk İşitme Engelliler Okulu.....	72
Resim 2-36 Pop Sanatıyla Görsel Figür, Amerikan El İşareti ile‘R’ Harf, Keith Haring UNIQLO Soho'dan Pop Art, 2009 (sol), ‘Amerikanın İşaret Dili ile Seni Seviyorum’ ve ‘Rock El İşareti’ (sağ), Travis M. Andrews, 2017.....	74
Resim 2- 37 ‘Amerikan İşaret Diliyle ‘S’ Harfi (sol), 2018 ve ‘El İşareti ile Feminizm Görsel İşareti (sağ)’ 2019, ‘Amerikan İşaret Dili ile Yapılmış Feminist’ Anlatılmış Kelime.....	75
Resim 2-38 Amerikan İşaret Dili.....	77
Resim 2-39 Amerikan İşaret Diliyle Sayılar.....	78
Resim 2-40 ‘İşaret Dili Öğreniyorum’, Amerikan İşaret Dili, Botkin, Suzanne.....	78
Resim 2-41 Görsel Alfabelerle Amerikan İşaret Dili.....	82
Resim 3-1 ‘Görme Sanatı, Yaratıcı Sanat Biçimi’, Bemethis, Polonya Film Posterleri, (Terry Posterleri) Michael Andersson, 2017.....	86
Resim 3-2 Herbert Bayer tarafından Bauhaus Zeitschrift’in ilk sayısı için, yapılan fotomontaj kapak çalışması, 1928.....	88
Resim 3-3 ‘El Figür ile İşaret Dili’ Tuval üzerine izolasyon yapılmış bir çalışma, Nancy Rourke, 2010.....	90
Resim 3-4 Polonya Sanat Çemberleri'nin Çin'deki 3. Baskısı Festivali en Yüksek Derecede Sanatsal Çeşitlilik, (sol) Paris Sembolü, Jean Jullie, 2019, Film Afişi La Provinciale; Lorraine'den Kız, Wasilewski Mieczyslaw, 1991, ‘Yüz’ ve ‘Y’ harf İçeren Bir Afiş.....	91
Resim 3-5 Lengyel Plakat Kortarlar Lehçe Poster (sol), On, beşte üç (orta), Monika Starowicz, 2006, Medya Analitiği, Casey Lee Crawford (sağ), 2018.....	91
Resim 3-6 Kimlik İşaretleri için Polonya poster, (Jerzy Skolimowski, Polonya, 1964), Jacek Neugebauer.....	92
Resim 3-7 ‘Birileri gibi olalım’ Varşova’daki Evrensel Tiyatro, Piotr Młodożeniec, Polonya, 2007, Sinek, David Cronenberg, Polonya Poster, Marta Szmyd, 2014.....	92
Resim 3-8 ‘Rakam Logosu’, Van Nam, 2017.....	94
Resim 3-9 ‘Paletto’ Pizza V Burger, Urla, 2019.....	95
Resim 3-10 Sağır Topluluğunda Figür Sanatı.....	96
Resim 3-11 El İşareti ile Algılama Şekli.....	97

Resim 3-12 Renk Küresi ve Renk Çemberi.....	98
Resim 3-13 Kırmızı Sıcak + Dans, Albüm kapağı resmi, Keith Haring, 1992.....	99
Resim 3-14 Görsel Dil.....	100
Resim 3-15 Ağaç Üç Sözcüğünün Farklı İşaret Dillerindeki Gösterimi.....	102
Resim 3-16 ‘Görsel İşaret Dili’ (2018), Sembollerin İfadeleri.....	103
Resim: 3-17 TİD Parmak Alfabesi Tasarımı.....	107
Resim 3-18 İşitme engelliyle konuşma şeklini bilmeyen bireyin yanlış davranışı.....	108
Resim 3-19 İletişimsizlik: İletişim kuramama bakış açısı.....	109
Resim3-20 ‘O, Elleriyle Dans Ediyor, Mimikleriyle de Sanatına Renkli Anlamlar Katıyor’, ‘Dünyaca Ünlü Sessiz Sanatçı’ Levent Beşkardeş.....	109
Resim 3-21 Levent Beşkardeş Saint Eloi Kütüphanesi tarafından “Beden ve Görsel Dil İcat” Çalıştay.....	110
Resim 3-22 ‘İşaret Diliyle Rap Müziğin Buluşması: Eller Konuşur’, Serim, 2016...	111
Resim 3-23 ‘Eller Konuşur’ Hareketli dans dili ile TİD yapan işitme engelli bireyler.....	112
Resim 3-24 Dans, Piotr Mlodozieniec Polonya Poster Sanatı, 2003.....	112
Resim 3-25 Görsel Tasarım Dilleri.....	113
Resim 3-26 ‘Arkadaş’ (üst sol), Ev (üst sağ), Kitap (sol alt), TİD (Türk İşaret Dili) ile el ve parmak işaret dilinden ifadeler.....	114
Resim 3-27 ‘Anne’ (sol), ‘Baba’ (sağ), TİD (Türk İşaret Dili) ile el ve parmak işaret dili ve görsel semboller.....	115
Resim 3-28 ‘Bu akşam görüşelim mi?’ TİD ile görsel iletişim, el ve parmak işaret dili ile uygulama.....	116
Resim 3-29 Görsel Algılama ile Ses sistemine ve davranış biçimine göre beden dili üzerinden zihninde canlandırma.....	116
Resim 3-30 ‘Dudak Okuyamama’ İşitme engelli bireyin dudak okuyamayınca ne söylediğini algılayamaması.....	117
Resim 3-31 ‘Konuşan Ellerin Dili’ İşitme engelli bireylere için hem konuşarak hem de işaret dili yaparak ifade edilmesi.....	118
Resim 3-32 ‘İşiten Gözlerin Dili’, Duymak yerine gözleri ile kuvvetli bir şekilde işitmesi.....	119

Resim 3-33 Hastanelerin bölümlerinden anlaşılır görsel semboller ve TİD ile el alfabeler, ‘Kulak-Burun-Boğaz Hastalıkları’ (sol), ‘Kalp ve Damar Cerrahisi’ (sağ).....	120
Resim 3-34 Vücut Dilinin Görsel İşaretleme Diline Uyarlanması ve Yol Tarifi ile Sembolleştirilmesi.....	121

GİRİŞ

20. yüzyıllarda, etkileyici bir hızla gelişen görsel iletişim içinde giderek artan bir önem kazanmış olan ‘iletişim’ sözcüğü kadar, bireysel ve toplumsal yaşamda belirleyici bir yer tutmasına karşın üzerinde bu ölçüde bir iletişimsizliğin yaşandığı çok az terim ve kavram olduğu görülmektedir. İletişim kurmak sadece konuşmak değildir. Bir başka ifadeyle insanlar sadece konuşarak iletişim kurmazlar. Konuşmadan da karşıdaki kişinin yüz ifadesinden ve beden dilinden ne ifade etmek istediğini rahatlıkla anlaşılabilir. Bu noktada iletişimi, bir kişiden diğer kişilere bilgi ya da mesaj aktarımı olarak tanımlamak mümkündür.

Sözsüz iletişime işaret dili, grafik sembolik ifadeler, yapay alfabeler, mimik jest hareketler ve beden dili üzerinden anlam çıkarılan görsel biçim algılama örnek verilebilir. Doğal bir dil olan Türk İşaret Dili (TİD) Türkiye’deki işitme engellilerin ana dilidir. TİD, kendine has dil bilgisi, parmak alfabesi ve işaretleri bulunan, el, yüz ve mimiklerden oluşan görsel bir dildir. Dünyadaki en eski işaret dillerinden biri olarak kabul edilen TİD’in 1953 yılında sağır dilsiz okullarında kullanımının yasaklanmasıyla bu dilin kullanılması ve yaygınlaşması engellenmiştir. Bu yasağın bir sonucu olarak okullarda işaret dili öğretilmemiş, tek ve ortak işaretler üretilmemiş, TİD bölgeden bölgeye farklılık gösteren bir görsel dil halini almıştır. 2015 yıllarında TİD yasağı ortadan kaldırılmıştır. Bu süreçte tekrar işaret dili eğitimi vermeye başlanmıştır.

İşaret dili, beden dili ve görsel sembolik işaretler ile işitme engelli bireylerin iletişim kurma becerileri artar. Görsel biçim algılama, bir varlığa bakış açısı ile teknik ve yöntemler kullanarak değerlendirilmektedir.

İşitme engelli bireylerin görsel biçim algılama ve sembolik ifadelerle iletişim kurması ilgi çekicidir. Bu tez çalışmasında sessiz bir dil olan işaret dilinin nasıl ortaya çıktığı ve işitme engelliler için nasıl bir iletişim kurma becerisi kazandırdığı incelenmiştir. Sözsüz iletişim; işaret dili, grafik sembolik ifadeler, yapay alfabeler ve beden dili üzerinden değerlendirilmiştir. Sembol, bireye eğitim süreci içerisinde her

türlü yöntem ve tekniği uygulama olanağını sağlayarak, bireyin kendisine uygun gördüğü teknik ve yöntemi seçmesinde, iletişimin önemini kavramasında, sözsüz iletişim kurma konusunda bireyin gelişimi ve ilerlemesinde çok yönlü bir işlevi olduğu için önemsenmiştir. Tezimde sözsüz iletişim; işaret dili, grafik sembolik ifadeler, yapay alfabeler ve beden dili üzerinden uygulamalar yapılmıştır.

İşitme engelli bireylerin daha iyi iletişim kurabilmeleri için, gelişen teknoloji ile birlikte bir takım çalışmalar yapılmaktadır. Teknolojik gelişmeler ile birlikte yüz yüze iletişim kurmaktan öte telefon, bilgisayar, ipad vb. araçlarla görüntü ve kamera üzerinden el-kol hareketleri yapılarak işaret dili ile iletişim kurulabilir. Dolayısıyla tasarımcılar ve bilgisayar yazılımcıları engellilerin daha iyi bir iletişim kurması amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir.

Tez iki temel alanda iletişim kurma yöntemleri üzerine kurulmuştur;

Dünyanın görsel biçim algılayış tarzları hızla değişmekteyken iletişim sorunlarının giderilmesi amacıyla tasarımcılar tarafından bu değişimlerin iyi analiz edilmesi ve uygulamada görsel hareket biçimlerine uygun içerik üretilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda tezin ilk amacı işaret dili özelliklerinin tasarımcılara kapsamlı olarak anlatılması ve tasarımcılar tarafından işaret dilinin görsel açıdan daha da zenginleştirilerek geliştirilmesinin sağlanmasıdır.

Günümüzde işitme engelliler için, çoğu görsel işaretlerin ne anlama geldiği anlatılmakta ve el-kol ile hareket, mimiklerle iletişim gibi TİD'e (Türk İşaret Dili) merakın arttığını söylemek mümkündür. Açıkçası işitme engelli bireylerin çoğunlukla yüzde 60'ı sözlü iletişim kuramadıkları için iletişim sorunu yaşamaktadır. İşaret dili ile beden dilinin bir araya getirilmesi sonucu ortaya çıkan daha yaratıcı, görsel tasarım dili ile daha anlaşılabilir uygulamalar yapılmasına elverişlidir. Tezin ikinci aşamasında bu uygulamalar sayesinde işitme engelli bireylerin, işiten insanlarla daha verimli bir iletişim kuracağını söylemek mümkündür. Tasarımcılara görsel işaret dili eğitimi verilerek işitme engellilerin yaşamış olduğu iletişimsizlik sorunlarının kısmen azalacağını söylemek mümkün olabilir. Ayrıca bu uygulamalar ile görsel, sembolik, mimik ve el-kol hareketleriyle işitme engellilerin kendilerini geliştirme sürecine katkı

sağlanabileceği ve eğitim amaçlı kullanılabileceğine vurgu yapılmakta, bu sürecin işitme engellilerinin gelişim sürecine olumlu bir katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Tez genel olarak üç bölümden meydana gelmiştir. İlk bölümde görsel iletişim ile birlikte, görsel sembolik ifadelerin sözsüz iletişim sorununa karşı çözümü incelenmektedir. Söz konusu görsel biçim algılama tekniklerinin 20. yüzyıldan günümüze kadar olan gelişim sürecinde, gelişmekte olan teknoloji ile görsel tasarım dilinin yaygınlaşması sonucunda görsel işaret dilinin çıkış noktası olduğu anlaşılmaktadır.

Tezin ikinci bölümü, görsel işaretlerde kullanılan görsel biçim algılama ile etkileşimler ve sembollerin çeşitleri ve genel özellikleri hakkında bilgiler içermektedir. Türk işaret dili çeşitli örneklerle incelenmekte, uygulamalarda izlenmesi gereken jest mimik, tipografik, yapay alfabeler ve görsel ifadeler ile iletişim kurma çabası temelli yaklaşım bu örnekler üzerinden görselleştirilmektedir.

Tezin üçüncü bölümünde ise ‘Dudak okuma Sanatı’, ‘Konuşan Ellerin Dili’, ‘İşiten Gözlerin Dili’, ‘İşitme Engelli ve İşiten Bireylerle Yüz yüze Yaptığım Görüşmeler’ isimli uygulamalara yer verilmiştir. Bu uygulamaları kapsayan, izlenmesi gereken görsel işaret dili ile ilgili temel bilgiler yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında, iletişimsizlik sorununun giderilmesi amacıyla işitme engelli bireylere görüşme soruları çalışması yapılmıştır. Çalışmada, hedeflenen görsel iletişim biçimine odaklanabilmek amacıyla, grafik tasarım alanını da kapsayan görsel işaret ve sembol ifadelere ağırlık verilmiştir.

Söz konusu iletişimsizlik kavramının neyi ifade ettiği belirtilerek, kişiler arasında iletişimsizliğe yol açan nedenler incelenmektedir. İletişimsizliği doğuran sebepler görsel araçlar ve kişisel nedenler olmak üzere ikiye ayrılır. Kişisel nedenler olarak öncelikle kişisel farklılıklar ve algılama farklılıkları öne çıkmaktadır. Kişilerarası iletişim sürecinde son derece önemli bir rol oynayan duyguların bir iletişimsizlik sorunu haline gelmesinde, duyguları ifade etmede karşılaşılan güçlükler, yaşanan duyguların sorumluluğunu diğer kişilere yükleme, duygulara yabancılaşma gibi birçok nedenler bulunmaktadır. Dolayısıyla bu durum çoğunlukla işitme engelli bireyler içinde

geçerlidir. Diğer iletişimsizlik sorununda ise öncelikle etkili iletişim sürecinin boyutları ve aşamaları ortaya konmakta ve iletişim kurmayı engelleyen aşamalar ayrıntılı olarak incelenmektedir.

İletişimsizliğin tanımını iletişim kuramama, kişiler arasındaki iletişim kopukluğu, kişilerin birbirlerini anlayamaması olarak söylemek mümkündür. Başarılı bir iletişimin yüzde 60'ının vücut dili olduğu bilinmektedir.

İletişimsizlik, “sizlik” ekiyle gelen, iletişimin olmadığını, iletişim kopukluğunu anlatır. Dolayısıyla, mesaj hedefe ulaşmadığı için veya hedef tarafından karşılık verilmediğinde “iletişimsizlik” ortaya çıkar. Dikkat edilirse, bu indirgemedede bile sorun insanlar arası ilişki ve bu ilişkinin üretilmesiyle ilgilidir. İnsan dili, kişilerin istek ve anlayışları doğrultusunda belli bir biçime dayanan görsel işaretler kümesinden oluşmuştur. Günümüzden yüzlerce yıl öncesine dayanan bilgilere göre insanlar, taşlara, mağara duvarlarına basit işaretler çizerek tarih içinde kendi varlıklarını ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Tarih öncesi çizimler arasında av sahneleri, hayvan resimleri ve görsel biçim algılama ile nesneye ait şekiller yer almaktadır.

O çağlarda görsel işaretler ve hayvan resimleri soyut bir takım sembolik ifadelerle dönüşerek insanlar arasındaki iletişimin kurulması için ele alınmıştır. Bu görsel sembolik işaret, sözcüklerin ve seslerin yerini alarak iletişimde ve görsel dilde gerekli soyut kavramları amaçlayan bir sistem olarak kullanılmıştır. Günümüzde hızla gelişen teknoloji ile daha hızlı ve görsel bir dil biçimlerine gerek duyulmuş, bunun sonucunda görsel işaret ve yapay alfabelerden oluşan işaret biçimleri geliştirilmiştir. Görsel işaretler akılda daha çok kalıcı olmaktadır. Dolayısıyla bu görsel işaretler sayesinde insanlar ve hatta işitme engelli bireyler öğrenmede sıkıntı çekmemektedir. Günlük yaşamda bulunan canlı veya cansız varlıklar görsel biçim algılama ile daha çabuk kavranırlar.

Görsel iletişim unsurları ve algılamaya olan etkileri ile öznel düşünce, anlam ve temaların bir araç olarak iletişimin enformasyonu etkili bir biçimde iletmesinin, algılama süreci ile de paralel olarak nasıl daha etkili görsel biçimde gerçekleşebileceğinin yol ve teknikleri gösterilmeye çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

GÖRSEL ALGILAMA İLE İLETİŞİM KURMA TEKNİKLERİNİN GELİŞİMİ

1.BÖLÜM

GÖRSEL ALGILAMA İLE İLETİŞİM KURMA TEKNİKLERİNİN GELİŞİMİ

Geçmişten günümüze kadar olan zamanda insanların birbirleriyle kurmuş oldukları iletişim kanalları incelendiğinde, mağara duvarlarına çizilen resimlere kadar geri gitmek mümkündür. Bilinen ilk işitsel ve uzaktan iletişim biçimi mağara duvarlarına, taşlara ve kayalara çizilen resimlerdir.

“M.Ö. 4.000 yıllarında yazının bulunuşu ile ilk yazılı iletişimin başladığı bilinmektedir. Ancak bu yazılı iletişimin de bugün tüm dünyanın kullandığı iletişim türlerinden ve tekniğinden çok farklı olduğu gerçeğin altını çizmek gerekir” (Aziz, 2010:23). Dolayısı ile görsel iletişim bireysel olarak, zihinde, beyin tarafından algılanan, geçmiş yaşam deneyimleri ile ilişkili ve tek başına yaşanan bir süreçtir.

1.1. İletişimin Tarihsel Süreci

“İletişim Latince’deki “Communis” sözcüğünden türeyen Communication kavramının karşılığı olarak kabul edilmekte ve Türkçe, yabancı dillerde bu kavram, iki birim arasında karşılıklı bilgi ve haber alışverişi anlamına gelen sözcüklerle ifade edilmektedir” (Oskay, 1973:100). İlk iletişim, mağara duvarlarına çizilen ve doğrudan yaşamın kendisiyle ilişkilendirilen bir takım semboller ve işaretlerle sağlanmıştır. Bir olayı sembolik olarak göstermekle, yola çıkan ilkel insan, tüm hayati etkinlikleri için semboller ya da işaretler ortaya çıkarmıştır ve bu semboller onun kendisini ve çevresini adlandırmasında etkin bir çalışma sunulmuştur.

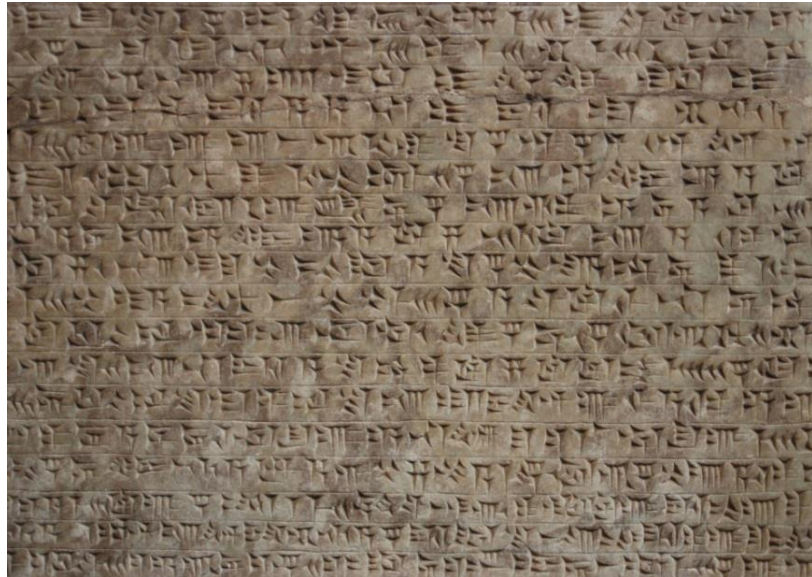
1.2. İlkel insan ve İletişimin Etkisi

“İletişim, katılanların, bilgi/sembol üreterek birbirlerine ilettikleri ve bu iletileri anlamaya, yorumlamaya çalıştıkları bir süreçtir” (Dökmen,1994:321).İlkel

insan, birbiriyle iletişim kurmak için çaba sarf etmiştir. Bu hedef doğrultusunda ilk görsel iletişim tekniğinin örneklerini oluşturan duvara resim kazıma metodunu kullanmıştır.

1.2.1.İnsanlık Tarihi ve Yazının Ortaya Çıkışı

“İlk yazılar genellikle sığır, tavuk gibi hayvanlar ile buğday, arpa, yağ gibi besinlerden oluşan değiş tokuş objelerini göstermektedir. Daha sonraları M.Ö. 2500’lü yıllarda bazı büyük insanların hayatından soyağaçlarından, savaşlardan, ittifaklardan, yeniliklerden bahseden hikâyelere dönüşür. Çünkü yazı iktidara bağlıdır. Bir propaganda aracıdır” (Journet, 2009:156). Yazılı işaret ile belirtilen şey arasındaki ilişki böylece başından beri sözünkilerden bağımsız bir takım yollar izler. Glassner sonuç olarak “yazı bitmek tükenmek bilmeyen bir anlama fazlasına sebep olur ve gerçeğin modelleştirilmesine yardımcı olur” (Journet, 2009:158). Tablette görüldüğü gibi yazı, belli sembolik şekillerle görsel olarak algılanan, kabul görmüş belli kodlamalar üzerinden anlamlandırılabilen bir sistem ile yazılmaktadır (Resim 1-1).

Resim 1-1 M.Ö. 3200 Yıllarından Sümer Kültürüne ait (Uruk), Resim Görüntülü Simgesel Anlatım İçeren Kil Tablet. Kaynak: <https://www.mutlakbilim.com/wp-content/>, 11.03.2019

İnsanlık tarihinin dolayısıyla iletişim tarihinin dönüm noktalarından biri de yazının bulunmasıdır. Yaklaşık M.Ö. 6000’li yıllarda Sümerler tarafından bulunan yazı belli simgelerin, sadeleştirilmiş resim ve işaretlerin kullanımı ile ortaya çıkmıştır.

1.2.2.Yazı ile İletişim Dili

Yazının bulunması ile M.Ö.3500’lere gelindiğinde iletişim tarihinde yeni bir çağ açılmıştır. İletişim aracı olarak yazı hem simgenin hem sözün yerini alır. “İlk kez Sümerler tarafından kil tabletler üzerine çivi yazısıyla başlayan bu yeni iletişim aracının serüveni, Mısır ve Mezopotamya’da bir fikri anlatmak üzere resimsel sembollerle ifade edilen hiyerogliflerle devam etmiştir. Çin ve Maya uygarlıkları ise bu sembolleri kaydetmiş ve Fenikeliler son olarak bugünkü alfabenin temelini atmışlardır. Yazılan yazının kaydedilmesi ve çoğaltılma gereksinimiyle birlikte elle kopyalamadan matbaa için gerekli aletlerin icadına kadar giden bir gelişme görülmüştür. Ardından kopya makineleri, ofset ve renkli basım teknikleri gelişmiştir” (Erdoğan ve Alemdar, 2002:23-24). “Yazılı kültür farklı uygarlıkların katkılarıyla bugüne gelmiştir. İlk yazılı belgeler İ.Ö. 4000 yıllarının ortasında görülmüştür. Yazıyı ilk bulanlar ise Mezopotamya’da yerleşmiş olan Sümerler olmuştur. Daha sonra İ.Ö. 3000’de Mısırlılar, İ.Ö. 1500’de Çinliler, İ.S. 50’de Mayalar ve İ.S. 1400 yıllarında Aztekler (Baldini, 2000:23) kendi yazı yöntemlerini geliştirmiştir”. Uygarlıkların gelişimi yazının bulunmasının yanı sıra farklı buluşlarla da desteklenmiştir. Mısırlılar tarafından kullanılan sıvı mürekkep, kağıt ve kalem de büyük iletişim devrimlerin yaşanmasına olanak sağlayarak tarihteki yerlerini almıştır. İşte tüm bunlar bugünkü iletişim çağının temellerini oluşturmaktadır. “Yazıyla beraber onu kullanan uygarlıklar görülmemiş bir büyüklüğe ve karmaşıklığa ulaşmıştır. İlk yazılar öncelikle ekonomik ve politik amaçlar için kullanılmış, bu yazı sistemindeki her bir işaret konuşmayı değil, düşünceleri, nesneleri ve eylemleri temsil etmiştir. En sonunda Mısır ve Babil gibi yerlerde yazıda akustik bir boyut ortaya çıkmıştır. Örneğin, hiyeroglif bir resim veya bir çiviyazısı karakteri, temsil ettiği nesneyi değil, nesne söylendiğinde ortaya çıkan sesi belirtmektedir” (Crowler ve Heyer, 2014:78).

“Durkheim’in betimlediği *anomie* (kuralsızlık) durumunun mitolojik bir örneği; Burada kuralsızlığı ortaya çıkaran şey, insanların hep bir ağızdan ya da ayrı dillerden konuşup, toplumsal bir araladığı sağlayan iletişimin ortadan kaldırmalarından çok, ötekini algılamada ayrı teknolojik ölçekler kullanmaları bir tarafta sözlü geleneğin dış dünyayı algılama biçimi, öteki tarafta giderek ağırlığını duyuran yazılı iletişimidir” (Özkök, 1982:213-214).

Yazılı iletişimin söz konusu tarihsel süreç içerisinde iletişim ile arasındaki ilişkisi zamanla simgesel bir biçim olmaktan çıkıp, daha geniş bir hal almıştır. İletişim, toplumda egemenlik dizesiyle ortaya getirildiğinde bir sorun olarak meydana getirilmiştir. Bir sorun olarak iletişim, en çok modern yaşam üzerinde bahsedilmiştir. Dolayısıyla 20. Yüzyılın kimliğinin belirlenmesinde yazının etkin iletişim biçimi bir dönemde Rönesans’tan 20. yüzyıla kadar geçen bir süre içinde Batı Avrupa’nın kendine ait dillerinin tarih gelişim sürecinde olduğunu söylemek mümkündür.

1.3. İlk Görsel İletişim Örnekleri

Lascaux Mağarası’ndaki hayvan figürleri insanoğlunun en eski görsel eserlerindendir. Bu resimler, imgelerin şekil çizilerek yapılmış ilk görsel iletişim örnekleridir. Çizim ile oluşan ve sadeleştirilmiş görsel iletişim örnekleri, birçok toplumlarda iletişim öğeleri olarak kullanılmıştır. Mağara duvarlarına oyularak çizilen hayvan figürleri insanoğlunun en eski görsel eserleridir (Fransa’da Lascaux Mağarası İÖ 15000). Bu resimlerde av sahneleri ve el resimleri vardır ve imgelerin insan üzerinde etkisine ilişkin şekil çizilerek yapılmış ilk görsel iletişim örnekleridir (Rsim 1-2).

“Görsel: görsel olan, insanlar tarafından üretilmiş, yorumlanmış ya da meydana getirilmiş, işlevsel, iletişimsel veya estetik amacı olan şeydir” (Barnard, 1998:34).

Altamira mağarası İspanya’nın kuzey kesiminde paleolitik çağlardan kalma mağaradır. Santander yöresinde, Santillana del Mar yakınında yer alan Altamira mağarası, 1879’da bulunmuştur. Tarih öncesinden kalma duvar resimleriyle ünlüdür.

İspanya'daki Altamira ve Fransa'daki Lascaux mağarasında bulunan resimler bu iletişim tarzının bugün için somut birer örneğini oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla iletişimin bilinen ilk döneminde büyük ölçüde görselliğe dayandırıldığı bu dönem, “zamanda ve mekanda beraberlik gözle görülebilirlik basit çağırmayı kulakla duyma gibi son derece yalın bir iletişim dönemidir” (Alemdar ve Erdogan, 2002:23).

Resim 1-2 Lascaux Mağarasındaki Hayvan Figurları M.Ö 15 000,
Kaynak:<https://ekstremlbilgi.com/arkeoloji/lascaux-magara-resimleri/>,03.03.2019

1.3.1 Avrupa’da Ortaya Çıkan İlk Mağara Resim Örneklerinin Görsel iletişim ile ilgili olan Etkileşimi

Fransa’nın güneyinde yer alan mağaradaki resimler 15.000 yaşında ve içlerinden bazıları dünyadaki en ünlü mağara sanatı olarak kabul edilmiştir. En ünlüsü ise “Boğaların Büyük Salonu” isimli resimdir. (Resim-1-3) . Fransa ve İspanya’da yaklaşık 350 adet bu şekilde mağara bulunmaktadır. En eskileri arasında Lascaux, Altamire, Chauvet ve Les Trois Frères mağaralarıdır. Bu mağaraların çoğu da 1800 ve 1900’lü yılların başında gezgin aristokratlar ya da tüccarlar tarafından bulunmuştur. Altamira’da, Lascaux’da Homo Sapiens’in bilinen ilk soyut düşüncelerini görebilmekteyiz. “İnsan betimine neredeyse hiç rastlanmayan resimler, sahibinin takdir toplayacağı yani herkesin görebileceği bir mekân yerine daha çok mağaranın ulaşımı güç, izbe mekânlarına yapılıyordu. El resimleri ve bazı fantastik resimlerdeki hayvan

insan karışımı figürler bir yana bırakılırsa ana tema yalnızca av hayvanlarıdır” (Tanyol, 2000:132).

Resim 1-3 İspanya–Altamira Mağarası (sol), Fransa-Chauvet Mağarası (sağ) M.Ö. 3.000.

Kaynak: (<http://arkeofili.com/tarih-onesesi-donemden-11-magara-sanati/>), 03.03.2019

“Bu resimlerin çevresindeki nokta ve çizgilerin kimi zaman üst üste binmelerinin güç adına oluşturulmuş sınırlı işaretler olabileceğinden, belki de gençlere avlanma metodları konusunda eğitim verdiklerinden bahsetmektedir. Pek çok mağarada soyut bir takım şekillere rastlanmaktadır. Gerçek sebebi ne olursa olsun, hayvan çizimlerinin hayvanın kendisi ile doğrudan veya dolaylı bir görsel ilişkiye sahip olduğu kesindir.” (Meggs, 1995:5). Görsel iletişim şeklinde oluşturulmuş mesajların işitsel iletişimden daha belirgin bir farklılık yarattığı ve dolayısıyla akılda kalıcılık ve anlaşılabilirlik olarak daha verimli olduğu düşünülmektedir.

1.4.Grafik Tasarım Tarihi ve Yaratıcı Görsel Dilin Etkisi

Grafik tasarım, iletilmek istenen mesajı görsel işaretler ile anlatmak veya çözülmek istenen problemi görsel öğeler kullanarak çözen bir görsel dildir. Dolayısıyla grafik tasarım görsel bir sanattır. Gördüğümüz nesne biçimi, görselinin dünyanın her noktasında algılanış biçimi aynı şekildedir, ortak bir dildir. “Tasarım, bir düşüncüyü

görselleştirmek, izleyicinin dikkatini çalışmaya çekebilmek, her şeyin her şeyle bağlantılı olduğunu, görmek, fark yaratabilmektir” (Öztuna, 2007:42).

Söz konusu Grafik tasarım, bir mesaj iletmek veya bir ürün ile hizmeti belirtmek hedefiyle görsel anlamlar üretmektedir. “Grafik tasarım, gönderici ve alıcı arasında süregelen bu iletişim ya da alışverişte, iletilen kavram hakkında alıcının düşünce, duygu, tutum ve bilgisini değiştirmeyi ya da yeniden oluşturmayı hedefler” (Becer, 2002:39). Günümüzde yoldaki sokak tabelalarına kadar hayatımız her alanında yer alan grafik tasarım; bize bilgi vermekte, yönlendirmekte ve bir takım konulara dikkat çekmektedir.

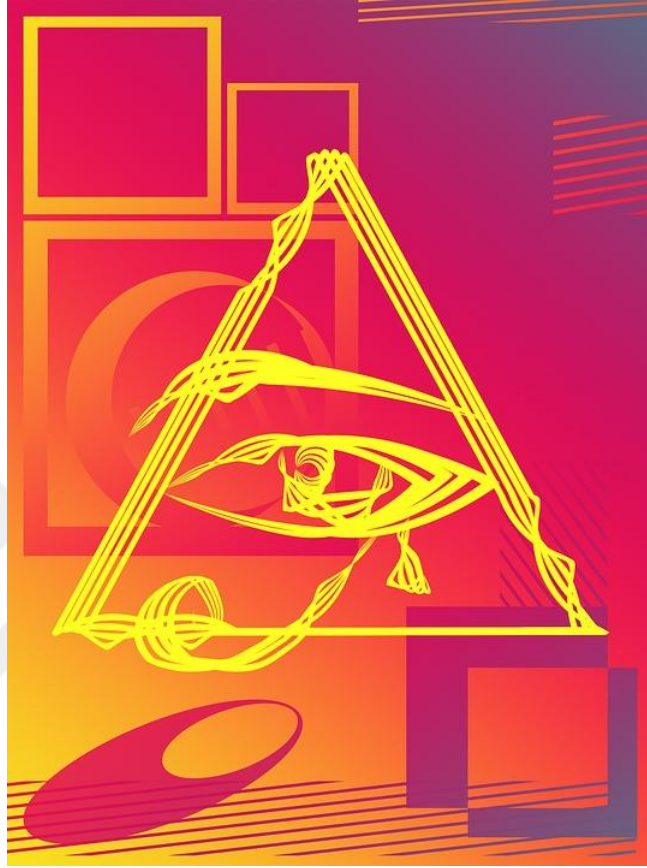
Grafik tasarımı iyi bir şekilde özümseyebilmek ve daha etkili, vurgulu bir tasarım yaratabilmek için, tasarımın temel öğelerini ve ilkelerini kavramamız ve kavratmamız, anlayabilmemiz ve anlatabilmemiz gerekir. “Tasarımcılar, tasarımın ilkelerini ve öğelerini kullanarak, kendilerine sorun olarak verilecek görsel problemin çözülmesi için etkileşimli bir çalışma üretirler. Bu aşamada temel tasarım, yaratıcı ve analitik düşünmenin en önemli, kaynağını oluşturmaktadır” (Öztuna, 2007:10).

Grafik tasarımın bir sanat dalı olarak doğuşunun 20. yüzyılın başlarından öncesindeki mağara resimlerine dayandığı bilinmektedir. Mağara resimlerine uzanacak kadar eski olan bu görsel dil; birçok alanın temel yapı taşı oluşturmaktadır.

1.5. Görsel iletişim Çerçevesinde Sembollerin Sözcüğü

Görsel iletişimin temelini oluşturan görme yeteneği, algılamada önemli bir rol oynar. “Görme konuşmadan önce gelmiştir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir. Ne var ki başka bir anlamda da görme sözcüklerden önce gelmiştir. Bizi çevreleyen dünyaya kendi yerimizi görerek bulur, dünyayı sözcüklerle anlatırız ama sözcükler dünya ile çevrelenmiş olmamızı hiçbir zaman değiştiremez” (Berger, 1978:7). Bu açıdan, bir iletinin duygu, düşünce ve kavram boyutunun sözel olarak

yüklenmesinden ziyade imgeler, simgeler, semboller aracılığıyla iletilmesi öne çıkmaktadır (Resim 1-4).

Resim 1-4 Görsel Sembolün Şekli, Kaynak: <https://pixabay.com/tr/illustrations/her-%C5%9Feyi-g%C3%B6ren-g%C3%B6z-g%C3%B6z-da%C4%9F%C4%B1-sembol-3828497/>, 20.03.2019

“Günümüzden 17 000 yıl önce çizmeyi, şekil ve sembollerle iletişim kurmayı bilen ilkel insan, seslere işaret vererek ortaya çıkan ilk alfabeyi kullanmak için 12 000 yıl beklemiştir. Bu süreç içinde kavram yazı gibi bir alfabe olarak adlandıramayacağımız pek çok ayrı yol denemiştir” (Uçar, 2016:21). “Görseller ile fikirler, duygular ifade edilir ancak kişi bu görsellerin kimler tarafından görüldüğünü, ne zaman görüldüğünü, görsellere bir yanıt verilip verilmeyeceğini önemsememektedir. Diğer yandan, görsellerin yaratıcıları izleyicilerinin amaçlanan anlamın en azından bir kısmını anlamasını ummaktadır”(Kenney, 2009:1).

“Görsel iletişim için önemli kavramlardan biri de çokanlamlılıktır” (Baldwin ve Roberts, 2006:36-37). Tüm göstergeler çokanlamlıdır. Göstergeye metin eklendiğinde tamamen farklı bir anlam ifade edecektir. Gösterilen için metin değiştikçe gösterge de değişecektir. “Gösterge, gösteren ile bir gösterilenden kurtulur. Gösterenler düzlemi anlatım düzlemini, gösterilenler düzlemiyse içerik düzlemini oluşturur” (Barthes, 1993:40).

1.5.1.Göstergebilim ve İletişim

“Göstergebilim; tüm kültürel olguları iletişim süreci olarak inceleyen, aynı zamanda tüm dizgelerin okunabilmesine olanak tanıyarak anlamın oluşmasına yardımcı olan bir bilim dalıdır” (Ertan, Sansarcı, 2016:21). Göstergebilim, anlamın nasıl oluştuğunu açıklayan, bir metnin, görüntünün bir sembolün ne ifade ettiğinin anlam verilerek keşfedilmesini amaçlar. Yaşanan dönemde bir mesaj sarmalı içerisinde yer almaktadır. Karşımıza yüzlerce imge çıkar (Resim 1-5). Çağ içerisinde bize görsel bir biçim vermektedir ve bu imgeler yoğun bir mesaj içermektedir. “Göstergebilim, bu sorunlara yardımcı olacak birçok kavrama, görsel biçimsel zenginliğe sahiptir ve birçok sembol ve biçime niteliği taşır. Yirminci yüzyıldan bugüne dek geçen sürenin görsel çağ olduğu iddia edilmiştir. Bu çağın, bilgi çağından çok daha kapsamlı olduğu ve görselleri, görüntüleri, sembolleri içerdigi ifade edilmiştir” (Uçar 2011:144).

Resim 1-5 Görsel İletişim, Grafik Tasarım Dergisi, Sayı:39, 2010:24-25

“İnsanların birbirleriyle anlaşmak için kullandıkları doğal diller, davranışlar, görüntüler, trafik belirtgeleri bir kentin uzamsal düzenlenişi bir müzik yapıtı, bir resim, bir tiyatro gösterisi, bir film, reklam afişleri, bir moda, sağır-dilsiz alfabesi, yazınsal yapıtlar çeşitli bilim dilleri, tutkuların düzeni, bir ülkede ki ulaşım yollarının yapısı bir mimarlık düzenlemesi, kısacası bildirişim amacı, taşısın taşımasının her anlamlı bütün çeşitli bilimlerden oluşan bir dizgedir” (Rifat, 1990:83). Gösterge, zihnimizde bulunan bir kavramın yerine geçen bir durum, etkileyici bir içerik taşır. İnsanların toplumda birbirleriyle anlaşmak için ürettikleri ve bunun üzerinde bir uzlaş sağladıkları ortak diller jestler, işitme engellilere dair işaret dili alfabesi, görsel grafik işaretleri, grafik semboller vb. birimlerden oluşan bir öğedir. Türk işaret dili içerikleri 2. bölümde dile getirilmiştir.

Çağdaş göstergebilimin temelleri ise 20. Yüzyılda ortaya çıkmıştır. Amerikalı filozof Charles Sanders Pierce ve İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure aynı dönemde göstergebilimin temellerini atmışlardır. Peirce, “semiotic” terimini kullanarak genel bir göstergeler kuramı tasarlamıştır. “Göstergebilim, doğal dili de içine alan çok sayıda iletişim biçimlerinin genel bilimi olarak tasarlanmıştır. Pierre Guiraud genel bir yaklaşımla, göstergebilimi; “dilsel olmayan iletişim biçimlerinin bilimi” diye almaktadır; üstelik bu göstergebilim, dil dışı nesneleri inceleyen göstergebilimlerin yöntemsel dayanağı durumundadır” (Guiraud, 1994:10).

1.5.1.1.Semiyotik (Semiologie) İşaret Sistemleri

“Semiologie, sözlük ve ansiklopedilerde; işaret sistemlerini, (dil, özel kodlar, yol işaretleri vb.) yapılarını ve ilişkilerini inceleyen bilimdir. Başka bir ifadeyle; sosyal hayat içerisinde işaretlerin yaşantısını yani duygu ve heyecanların bütün ifade şekillerini (dil, bu şekillerden ancak biridir.) inceleyen sosyal psikoloji dalı olarak tanımlanıyor” (Larousse, 1973:17).

“Semiyotik terimini ilk olarak kullanan John Locke’dur. Locke semiyotik’e bilimler sınıflamasında belli bir yer verir. İki yüzyıl sonra, filozof Peirce işaretlerin

incelenmesi konusunda birçok çalışma yaptı. 20.yy'ın başında, Saussure'de bir semiyoloji veya genel işaretler biliminin varlığını ileri sürerek dilbiliminin bu biliminin bir parçası olduğu savundu" (Larousse, 1973:170).

Semiyoloji ile göstergebilim diye de bilinen semiyotik, anlam aktaran, bir fikir veya deneyimden diğerine yönelerek çağrışımlar yaratan her şey ama her şey olarak göstergelerin incelenmesi ve uygulanmasıdır. "Bu, Aziz Augustinus'un yaklaşık 397 yılındaki yazılarına kadar takip edilebilen, eski bir kavramdır. Anlamın aktarıldığı sayısız yolu düşünün: sözcükler, sayılar, semboller, renk, müzik, dans, vücut dili, aroma, doku hareket, film ve benzerleri yoluyla fotoğraflar hem bilgiyi hem duyguyu aktarabilen göstergelerdir" (Suler ve Zakia, 2018:86). Dil, derin anlam ifade etmek için semboller kullanan bir iletişim sistemi olarak düşünülebilir. Semboller kelimeler, resimler, beden dili, sesler vb. olabilir (Resim 1-6).

Resim 1-6 Sembolizm ve Sembolik Dil Olarak Ortak Dil, Kaynak:
<http://factmyth.com/factoids/language-is-a-system-of-communication-that-uses-symbolism/>,31.03.2019

Göstergebilimin (semiyotik) temelinde toplum için yaratılan ortak değerler bulunmaktadır. Bu ortak değerler toplum tarafından ne anlama geldiği herkes tarafından kabul edilen göstergelerdir. Bu göstergeler topluma öğretilerek ortak dil olarak kabul edilmektedir. Bunun en etkileyici örneği alfabelerdir.

1.6.Alfabeye Bakış Açısı ve Gelişim Sürecinde Sessiz İşaretler

Alfabenin bulunuşu ile ilgili iki görüş vardır: Birincisi M.Ö 750 civarında Yunanistan’da, büyük İyonda ve Atina başarılarından hemen önceki dönemde bulunduğu yolundadır, ikincisi ise ondan 750 yıl kadar önce Batı Samiler tarafından keşfedildiği varsayımıdır belli açılardan her iki görüş de doğrudur; birinci görüş sessiz ve sesli harflerden oluşan tam alfabeyi referans vererek bunu söylerken, ikinci görüş sessizlerden oluşan alfabeyle atıfta bulunur. “Fakat Yunan kültürünün kendinden sonraki Batı Avrupa Tarihi için önemli olması, klasikçilerin ve başkalarının, daha önce Batı Asya’da geliştirilmiş olan sessiz işaretler serisine belli bazı sesli işaretlerinin ilave edilmiş olmasını fazlaca önemsemelerine yol açmıştı” (Goody vd.,1963).

Resim 1-7 Dünyanın ilk alfabetik yazısı, Mısır’da Vadi el-Hol’dan İÖ 1900-1800 yıllarına ait bir kitabe. Kaynak: <http://www.esascosas.com/wadi-el-hol-inscripciones/>, 26.03.2019

“İnsanlığın en büyük keşiflerinden biri olan yazının tarihi büyüleyici ve gizemlerle ve sürprizlerle doludur. Sonunculardan biri bulguyu, Mısır’ın alfabetik yazımına kadar bilinen en eski örnek gibi görünen uzak bir bölgede bulmuştur. Bunlar, kireçtaşında MÖ 1900'den 1800'e kadar uzanan, yani iki yüzyılda önceki, Suriye-Filistin bölgesindeki bulunan ve en eski sayılan protocananeos metinlerine ait iki yazıdır” (Pascual, 2014).

“Mısır hiyerogliflerinde tek sessiz harfleri temsil eden az sayıda sembol fikrini

alıp kendi Sami dilinin temel sessiz harfleri için yeni simgeler icat etmiş olmasıdır. Belki de bunları ilk kez eski bir sokağın tozları arasına çizmiştir: Basit bir ev resmi, Sami “beth”i (alfabenin “be”si) “b” simgesi olmuştur. *How The Alphabet Was Made*’de (Alfabe Nasıl Yapıldı) Rudyard Kipling’in çocuk kahramanı Taffimai “ses-resimleri” adım verdiği şeyler çizer. A harfi ağzı açık bir sazanbalığıdır. Taffimai babasına bunun “ah” sesi çıkardığında açık ağzına benzediğini söyler. O harfi yumurta ya da taş biçimlidir ve babasının “oh” dediği zaman ağzının aldığı biçimdir. S harfi yılanı benzer ve yılanın çıkardığı tıslama sesinin karşılığıdır: Taffimai işte böyle olmayacak bir tarzda bütün alfabeyi tamamlar”(Arif, 2015) (Resim 1-7).

1.6.1.Serabit el-Khadim'den Alfabetik Yazılar

Resim 1-8 İlk Alfabenin Gelişimi, Proto-Sinait (sol), Proto-Sinait Alfabesi(sağ), Kaynak:

<https://hubpages.com/education/Origins-of-the-Alphabet>,27.03.2019.

“Mısır Hiyeroglifleri ve Cuneiformr gibi binlerce sembol ve daha karmaşık sistemlerin aksine alfabenin kullanımı daha geniş bir kitleye okuryazarlık kazandırdı.

Mezopotamya'daki tüm resmi belgelerin Sümerce'de, ikinci binyılın konuşulan dili olarak, Latin'de olduğu gibi, Orta Çağ'da da kullanıldığı gibi, resmi bir yazı dili olarak kullanılmaya devam etmiştir” (Miriam, 2013) (Resim 1-8).

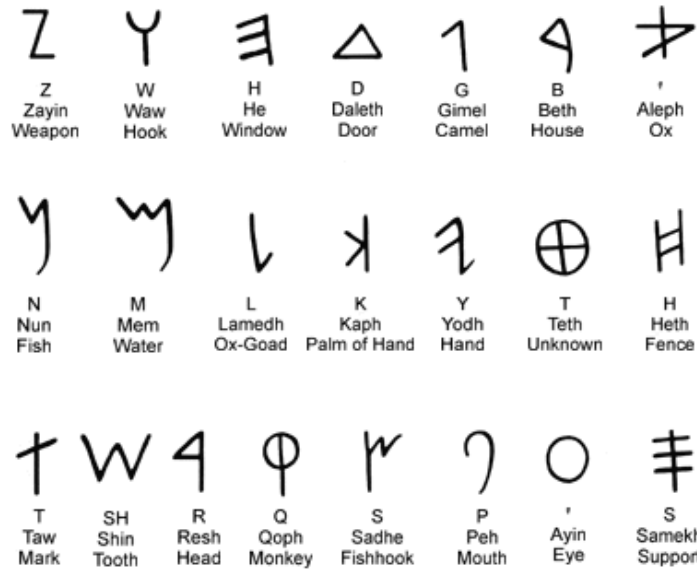
1.6.2.İlk Kenan Yazı Sisteminin Ortaya Çıkışı

Kenan yazısı, mesajın alıcı ve verici tarafından aynı şekilde algılanmasını sağlamaktadır. Göstergelerin anlaşılmasını sağlayan işaretler, toplumsal yaşam ile iç içe geçmiş durumdadır. Hayatımızın her alanında bu işaretler sistemi ile karşılaşılmaktadır. Eski Kenanlılara dayanan sessiz harfli alfabelerden biri Fenike alfabesidir. Söz konusu İşitme engelliler için sessiz alfabe olmasından dolayı aydınlık katmaktadır.

“Bu noktada hatırlatmak gerekir ki alfabenin yayılması geniş alanda ve hızlı gerçekleşti. Bunun Fenike versiyonu, daha önce gördüğümüz gibi, tüccarların ve göçmenlerin seyahat ettikleri Akdeniz’in her yerinde, Malta’da, Sardunya’da, Kıbrıs ve Kartaca’da hızlı yayıldı ve İtalya, Kuzey Frika ve İspanya’daki daha önce okur-yazar olmayan halklar arasında yeni yazıların doğmasına yol açtı” (Goody, 2016:77). Günümüzde anlaşılan anlamda ilk alfabe olduğu da iddia edilen Fenike alfabesi ile yazılmış olan en eski yazıt İtalya’daki Toscana bölgesinde yer alan Marsilya yazıtı olarak görünmektedir.

1.6.3.Fenike Alfabesinin Yazılışı

Fenikelilerin kullandığı alfabe ile ilgili ilk referansa, Yunan tarihçi Heredot’un Beşinci Kitabında rastlanır. “MÖ 500’lerde yaşamış olan Heredot, bilinen en eski tarihçidir. İlk alfabenin Fenikeliler tarafından oluşturulduğu Heredot’un güçlü gözlemleriyle de doğrulanmıştır. Heredot, Fenikelilerin kullandığı sistemin o zamana kadar gerek bölgede, gerekse dünyada kullanılan, kavram yazı ve resim yazı sisteminin aksine, sesli ve sessiz harflerden oluşan gerçek bir alfabetik fonogram olduğunu açıkça belirtmiştir” (Faulman, 2001:21) (Resim 1-9). Bu yazıt günümüzde kullanılan yazı tahtalarına benzeyen ve yüzeyi düz olan bir taşın üzerinde bulunmaktadır.

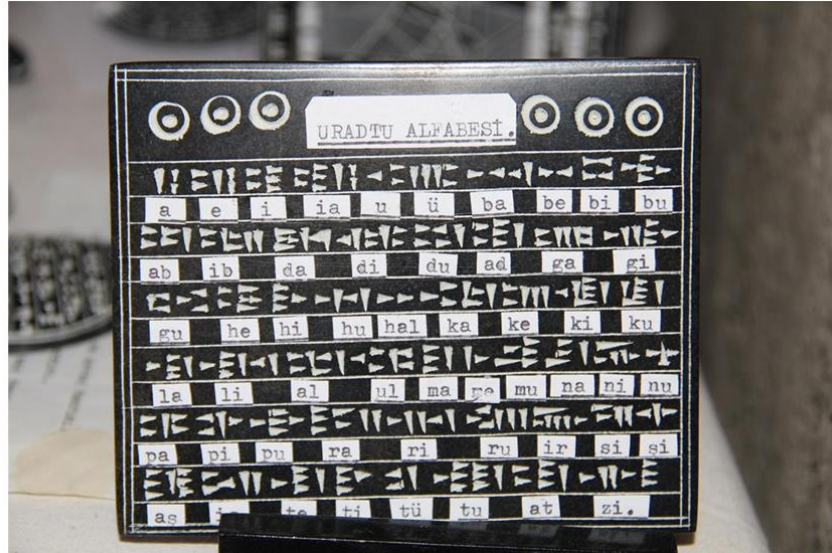
Resim 1-9 Fenike Alfabesiyle Yazılmış Bir Tablet, Kaynak: <https://www.alfabesi.com/fenike-alfabesi/>, 08.03.2019

Yazı öncesi tarih sürecinde resimsel yaklaşım ve benzeştirme ile biçimler kullanılmıştır (Dicle ve Fırat arasında Sümerler, Akadlar, Asurlular ve Babilliler için yaşam alanında kullanılmıştır.) Mezopotamya Uygarlığı'nın kurucuları Sümerler ilkyazı sistemini geliştiren toplumdur. İlk çivi yazılarına dair IV. Uruk döneminde bulunduğu sanılan çivi yazısı, insanlık tarihinin dönüm noktasından biri olarak kabul edilmektedir.

1.6.4.Urartu Çivi Yazısı

Urartucayı çözmek adına tarihçiler ve uzman arkeologlar genellikle Asur çivi yazısını kullanır. Her sembol farklı bir anlama geldiği için yorumlamak ve bir anlam çıkarabilmek son derece zordur. Tüm dünya üzerinde yalnızca 38 kişinin Urartuca bildiği ve yazılan metinleri problemsiz bir şekilde okuyabildiği söylenir. "Urartu dili ve yazısı kolay olmamak ile birlikte tarihçileri bile ciddi anlamda zorlar. Urartu çivi yazının söz konusu geçiş dönemine ilişkin belge veya belgelerin eksikliği ya da henüz ele geçememiş olması, bizlere, yine aynı şekilde çivi yazısı gelişim sürecini yaşamış, Anadolu'nun diğer bir uygarlığı olan Hititlere ait yazılı belgeleri inceleme ihtiyacı

doğurmaktadır. Bu uygarlığa ait ilk yazılı belgelerden Hattuşili'nin siyasi vasiyetnamesi olarak nitelenen belge, hem yazının alındığı uygarlığın dili olan Akadca, hem de Hititce yazılmıştır" (Dinçol, 2004:11) (Resim 1-10).

Resim 1-10 Urartu çivi yazısı, Kaynak: <https://www.alfabesi.com/urartu-alfabesi/>, 10.03.2019

“Günümüzde Urartulardan kalan yazıtların sayısı ortalama 180’i geçmemektedir. Yaşamları boyunca her olayı kayıt altına almadıkları için son derece az eserler bırakmışlardır. Yazıtlarında savaşlar dışında inşa ettikleri sulama kanalları, kaleler ya da yaşam biçimleri anlatılır. Çivi yazısının gelişimindeki ilk basamak piktogramlardır. Tarihteki ünlü Hammurabi Kanunları da taş üzerine çivi yazısı ile yazılmıştır” (İÖ 1930-1880) (<https://www.alfabesi.com/urartu-alfabesi/>).

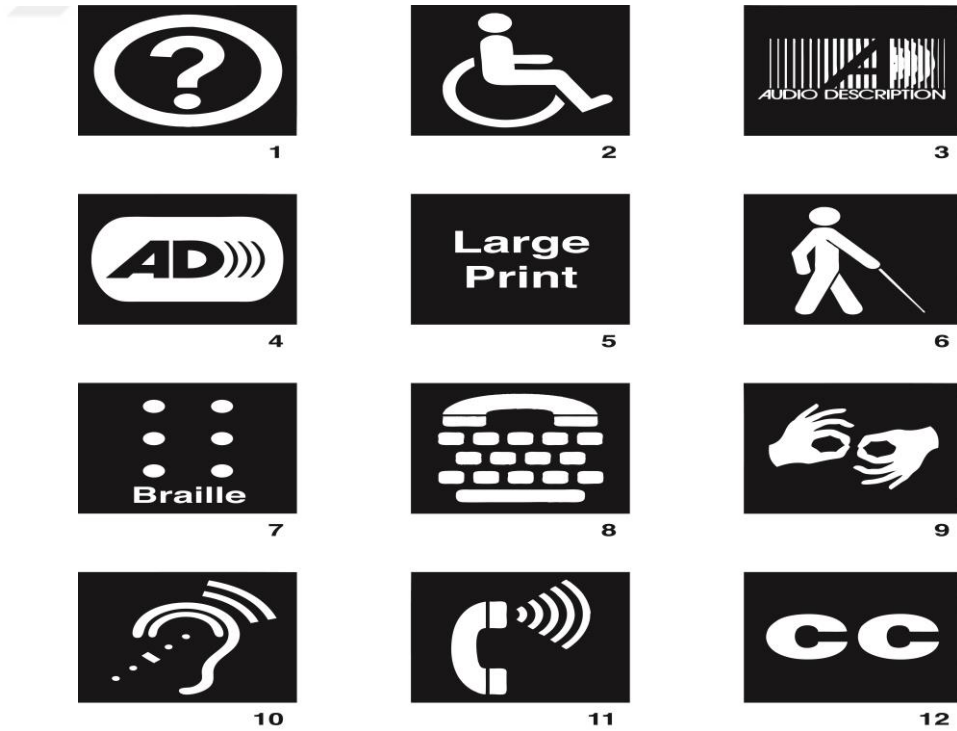
1.6.5.Çivi Yazısının Piktograma Katkısı

“Piktogram, bir harf, bir sözcük ya da ifade için kullanılan görsel bir referans ya da resimsel bir imgedir” (Ambrose, 2012:16). Resimsel bir dil kullanılarak hazırlanan ve farklı diller arasındaki iletişim engelini ortadan kaldırmaya yönelik simgesel işaretlerdir. Piktogramların iletişim hızı yazılı iletişime göre son derece

hızlıdır. Piktogramların özelliği de uluslararası anlam ve bilgi yüklü ve görsel semboller olmasıdır (Resim 1-11).

Resim 1-11 İşaret Dili (Sol), Piktogram Sessiz Harf Sembolü (Sağ), Kaynak: <http://www.accessfriendly.es/en/more-info/pictograms>, <http://keywordsuggest.org/gallery/637711.html>, 24.03.2019

Resim 1-12 Sessiz İşaret Dili Piktogramlar, Kaynak: <http://clipart-library.com/clipart/6ip5aMeXT.htm>, 21.03.2019

Piktogramlar, neyin nerede olduğunu, ne amaca yönelik olduğunu, bir başka deyişle bir mekânın, eylemin, uyarının, yaptırımın, hizmetin insanlara ulaşabilmesini kolaylaştıran görsel işaret sistemleridir (Resim 1-12). İnsanoğlu zaman içerisinde daha yeni anlatım olanakları geliştirirken, mesajını daha hızlı aktarma ihtiyaç duymuştur. İletişimde bir dönüm noktası olmuştur. Bu gelişme sayesinde çivi yazısı ve semboller kolaylıkla saklanabilecek ve gelecek kuşaklara aktarılacaktır. Etkileşimin sayesinde işaretler daha rahat kayda alınmış, çoğaltılmış ve gelecek dönemlere şekillendirilmiştir.

1.6.5.1.Çivi yazısı ile iletişim işaretleri

Çivi Yazısı, Görsel iletişimin ilk örnekleri, İlk başlarda insanlar iletişim için sembol ve işaretleri bazı nesneler üzerine yazmıştır. Neolitik dönemde (MÖ 1000-4000) hayvan ve bitkileri evcilleştirmeye yerleşik hayata geçen insanlarda ilişkilerin artması bağlamında sembol ve işaret kullanımı da artmıştır.

Resim 1-13 Çivi yazısı ile iletişim işaretleri Kaynak: <https://nereye.com.tr/bir-babilli-gibi-yazi-yazin/>, 19.03.2019

“Sümerlilerin ilkyazı şekilleri tamamen resimseldir: Bunun tarihi MÖ 3400’lerdir. İdeogram veya piktogram olan bu işaretler çeşitli anlam(lar)a geliyordu. MÖ 3200’lerde fonetizmin/sesleşmenin bulunmasıyla resimler, ses/sözcükleri karşılayan işaretlere evrildi: Artık kalıpsal, düşüncesel nesneler değil; hecesel/ayrıntısız, dilsel sözcükler yazılabiliyordu: Çizim yerini; ucu üçgenleştirilen tahta, kemik, metal vb. stylus’un yumuşak kile bastırılması sonucu çıkan yazıya bırakıyordu” (Özkaral, 2015) (Resim 1-13).

1.6.6.Hiyeroglif Antik Mısır’ın Resmi Yazısı

“Mısır hiyeroglifleri, resim yazılardan ideogramlara (büyük ölçüde soyut, fikir ifade eden işaretler; ancak bu işaretlerde ses değeri taşıyan izler de görülebilir) ve oradan da fonogramlara (ses işaretlerine) doğru gelişti. Sembol, görülmeyen bir gerçekliğin görülebilir işaretidir. Semboller bütün olası düşünceler dünyasının özetidir ve bu derece kısa, öz ve net olmaları onlara benzersiz bir nitelik kazandırır” (Frutiger, 2002:211).

Resim 1-14 Hiyeroglif: Antik Mısır’ın resimsel yazısı (Sümerlilerin çivi yazısından önceki piktogram/resim yazısı Mısır’a hiyeroglif olarak geçmiştir.) Yaban, 2012:1

“Hiyeroglif resim yazısı olup piktogramın geliştirilmiş halidir. Sümerlerdeki piktogramların sığ ve birden fazla anlam içermesi, Mısırlıların hiyerogliflerinde pek fazla gözükmeyen ama piktografi, çivi yazısına dönüşüp gelişirken; hiyeroglif, resim yazısı olarak kalmıştır. Hiyeroglifler taşlara kazındığı gibi Mısır’daki Nil deltasının bataklıklarında yetişen bir bitkiden yapılp kâğıdımsı özellik gösteren papirüslere de yazılıyordu. Hiyeroglif Ege ve Anadolu’da daha çok yayılmıştır (Yaban, 2012:1). Piktogram görsel biçim algılama açısından geliştirilmiştir (Resim 1-14).

Düşünce ve fikirlerini sembol ve çizimler ile ifade eden ilkel insan toplulukları farkında olmadan hem grafik tasarımın hem de konuşma dili ile alfabenin temellerini nitelendirilmiştir. Günümüzde kullandığımız alfabeler de birer semboldür ve insanlar arası iletişimin temelini oluşturur. İlk görsel iletişim örnekleri olarak kabul edebileceğimiz mağara resimleri sırasıyla, çivi yazısı, hiyeroglifler, tahta baskı, taş baskı, matbaa, fotoğraf ve günümüzde bulunan bugüne kadar görme biçim katkısından dolayı görsel işaretler teknik olarak ilerlemiştir. Dolayısıyla Grafik tasarım iletişim araçlarına paralel olarak günümüzde birçok insanın hayatında yer edinmekte ve günümüz modern çağının vazgeçilmez bir nitelik taşımaktadır.

1.7.Görsel İletişimde Soyut Kavramlar

“Çevresinde gözlemlediği nesneleri görselleştiren, onları yorumlayan insanoğlu, hayal gücünün de yardımıyla farklı bir soyut keşfetmiş, hatta kimi zaman görmediklerini, görünemeyen soyut kavramları da görselleştirerek yeni sanat türleri yaratmıştır. Hiç kuşkusuz bugün ‘resim’ dendiğinde bir sanat dalı aklımıza gelse de, bundan 17 000 yıl önce bu güçlü bir iletişim, mesaj ve dışavurum aracı olarak kullanılmaktaydı” (Uçar, 2016:19). Çevrede gördüğümüz görsel algılama ile şekillerden anlam çıkararak ve görsel tecrübe aracılığıyla, ortamda bulunan sürekli yeni bir görsel biçim algılama ile yaratıcı bir süreç içindedir. Bu süreklilik içinde, soyut görsel sembolik oluşuma dâhil olarak varlıklarını devam ettirmektedir. İnsanlar yaşamları boyunca gereksinim duydukları bilgiyi sözlü ya da sözsüz olarak veya sembolik ifadelerle mesaj vererek bilgi alışverişinde bulunurlar.

1.7.1.Sembollerin Dili

“Sembol, tanımlayıcı anlam veya düz anlam olarak açılabilen sembol simge, ilişkilendirme veya benzerlikte temsil eden şeydir” (Erdoğan ve Alemdar, 2002:353). “Sembol (simge) sözcüğünü; bir kavramı temsil eden somut bir şekil, bir nesne, bir işaret, bir söz ya da bir hareket tanımıyla açıklayabiliriz. Türkçede “simge” ile eş anlamlı olmak üzere “sembol” sözcüğü de kullanılır. Bu sözcüğün kökü Yunanca’dır; bir şeyin başka şeyle karşılaştırılması eylemini belirleyen bir yüklemden dönüştürülerek türetilmiştir. Dolayısıyla sembol belirli bir nesnel olay ya da olgunun, düşünsel kaynaklı bir kavram veya kendi kavramının açılımları ve çağrışımlarıyla karşılaştırılmasından doğar. Bir yaklaşıma göre de semboller “evrenselleşmiş sessiz bir dildir” (Uçar, 2016:24).

1.8.Görme ve Biçimde Algı Kavramı

Görme ve etkileri, belli pratiklerin, tekniklerin, kurumların ve öznelleştirici usullerin hem tarihsel ürünü hem de gerçekleştirme alanı olan gözlemci öznenin olanaklarından söz etmek mümkündür. “Sözcüklerin çoğu “gözlemci”(observer) ve “seyirci” (spectator) arasında anlamsal olarak belirgin bir ayrım gözetmez ve günlük dilde bu iki sözcük neredeyse eş anlamlı kullanılır. Spectator (seyirci) sözcüğünün Latince kökeni olan spectare sözcüğünden farklı olarak, observe’ün (gözlemlemek) sözcük anlamı “bir şeye bakmak” demek değildir. Spectator özellikle de 19. Yüzyıl kültürü bağlamında özel çağrışımlarda taşır” (Crary, 2004:18). “Duyular düzeyinde tamamlanan algılama, akıl yürütme düzeyinde “anlama”ya tekabül eder. Yani gözün gördüğü, bir bakıma aklın gördüğüdür!” (Genç, Sipahioğlu,1990:41)

“Gösterinin işi, artık doğrudan algılanabilir olmayan bir dünyayı, çeşitli özel araçlar vasıtasıyla görünür kılmak olduğu için, kaçınılmaz olarak insanın görme duyusunu bir zamanlar dokunma duyusunun kapladığı o özel yere yükseltecekti; görme duyusunu, insandaki en soyut ve aldatılması en kolay duyu olduğu için, görme, günümüz toplumundaki genelleştirilmiş soyutlamaya doğal olarak en kolay uyum

sağlayandır” (Crary,2004:32). Uyum sağlamak için, haber alma, haber iletme değişiklere karşı duyarlılık, fark etme, geçmiş olay ve görüngüleri ilişkin imgeleri depolama, görsel ve güncel olan görsel imgeyi algılayıp yorumlamasıdır.

Görsel algılama sürecinde algıyı oluşturması hedeflenen içeriğin niteliği ve etkin bir mesaj sistemi ile başarılı bir ileti sisteminin oluşturulması görsel tasarımın niteliğini artırmaktadır. Bu biçimde tasarım ortamlarında algılama sürecinde karşı karşıya bulunulan farklı hedef kitle beklentileri, hedef kitle niteliklerine uygun tasarım alternatifleri, tatmin edici sonuçlara ulaşma ve etkili bir görsel algılama süreci doğrultusunda etkili görsel anlayışı ortaya çıkarmaktadır.

1.8.1.Görsel İletişim Sürecinde Algı ile İfadeler

“Algı da görsel iletişim sürecinde önemlidir. Algı deneyimi öznedir. Bu deneyim ancak öznenin kendisi tarafından ifade edilebilir ve diğerleri tarafından bu deneyim anlaşılabilir. Bu açıdan algı ile ilgili ileri sürülen pek çok tanımın yanında, algının geleneksel tanımlarının gerçekliği ifade ettiği düşünölmüştür” (Wade ve Swanston, 2001:11).

1.8.2.Algı ile Anlamlandırma Biçimi

Anlamlandırma; okuyucunun izleyicinin ya da dinleyicinin duyu organlarına aktarılan bir konuyu algılayış biçimini ifade etmektedir. Düşünsel yeteneği, algı biçimi gibi etkenler, izleyicinin algısını ve ulaşacağı anlamı etkilemektedir. “Söz konusu imgelerin duyu organlarımıza yansıması, göstereni algılamamızı, algıladığımızı zihnimizdeki kodlar ile ilişkilendirerek anlamlandırmamız ise gösterilenin algısının gerçekleşmesini sağlamaktadır” (Ertan ve Sansarcı, 2016:34). Nesnenin görsel önceliğine ve göz ile imge arasında hiçbir aracının bulunmamasına bağlıdır.

1.8.3.Stereoskop Aracı ile Görsel İletişim

“19. yüzyılın başlarında gözlemciyle ilgili en etkin temsillerin öznel görme modellerinin önceliğine dayandığı, oysa 17. ve 18. yüzyılın düşüncesinde görmede öznelliğin yaygın bir biçimde bastırıldığını göstermeye çalışacağım. ‘Öznel görmeyle’ ilgili belirli bir kavrayış uzun zamandır 19. yüzyıl kültürü hakkında çoğu zaman romantizm bağlamında yapılan tartışmaların bir parçasını oluşturmuştur; örneğin ‘algıda zihnin oynadığı rolde’ taklit tasavvurundan ifade tasavvuruna doğru, ayna metaforundan lamba metaforuna doğru bir kayma yaşandığı ileri sürülmüştür” (Ambrams, 1953:57-65). Burada vurgulanması gereken nokta, söz konusu yeni özerkliğin ve görsel soyutlamanın yalnızca 19. yüzyılın sonundaki modernist resim için değil, görsel kitle kültüründe çok daha önce ortaya çıkan biçimler için oluşturulmuştur.

Resim: 1-15 Holmes Stereoskopu, 1870 (sol), Stereoskop, 1870 (sağ), Crary, 2004

- Stereoskop: bir imge çiftine birlikte bakılması yoluyla, imgenin derinlikli ve boyutlu görülmesini sağlayan optik.
- Fenakistiskop: göz duyumlarının kısa bir süre devam etmesine dayanak hareket yanılması veren eski optik cihaz.

“Stereoskop ve fenakistiskop gibi optik aygıtlarının gözlemci ve görmenin fizyolojik statü hakkında elde edilen yeni ampirik bilgidan nasıl türetildiğini tartışacağım. Genel tartışmasız bir biçimde “gerçekçilik” diye sınıflandırılan bazı görsel deneyim biçimleri, aslında görme konusunda hakikat iddiasını yadsıyan, dolayısıyla gerçek bir dünya olasılığını ortadan kaldıran kuramlar bağıdır. ...Yeni dolaşım, iletişim, üretim, tüketim ve rasyonelleştirme tarzları, yepyeni bir gözlemci-tüketici talep etmiş, sonuçta da onu biçimlendirmiştir” (Crary, 2004:27) (Resim 1-15).

“Stereoskopta cihazla fiziksel bir etkileşime girmek kaçınılmazdı ve bu durum giderek daha az kabul görüyordu; ayrıca stereoskop imgesinin bileşik, sentetik doğasını tamamen gizlemek hiçbir zaman mümkün değildi. Açık bir biçimde oransızlık ilkesine, “iki gözlü” bir bedene ve çiftler imgelerden oluşan stereoskop kartının aşıkâr ikili referansından kaynaklanan yanılsamaya dayanan aygıtın yerini, göndermeye dayalı yanılsamasının kendinden önceki hiçbir biçimin yapamadığı kadar gizleyen bir biçim almıştır” (Crary, 2004:148).

1.9.Algı Çerçevesinin Değişimi

“Çerçeve yaratmak algıda bir değişimi, sorunlu bu durumu öncekinden farklı şekilde görmeyi gerektirir. Bu kolay bir iş değildir, zira toplumumuzda sorun çözme kapasitesini örtük olarak belirleyen şey sorunun türü değil çözümünün türüdür. Mesleklerimiz ve organizasyonlarda tanımladığımız roller, farklı farkında olmadan bizi önceden belirlenmiş çözümlere doğru sürükleyen bir söylem ve dünya görüşüyle şekillenir” (Dorst, 2018:154). Bu şekil kapsamında algı biçimi çözüme amaçlar.

“Örneğin, polis Kings Cross eğlence bölgesindeki sorunları bir suç meselesi olarak görürdü; Sidney şehri, Kings Cross’taki aynı durumu bir kamusal mekân tasarımı sorunu olarak görürdü vs. ve tüm bunlar sorunun çeşitli veçhelerine dair geçerli analizler olurdu. Fakat bu perspektiflerin kendi çözümleri vardır ve birbirlerinden ayrı ele alındıklarında, başarı anahtarının yalnızca bir ucundan tutarlar. Bundan dolayı, söz konusu organizasyonlar birlikte masaya oturup çok disiplinli ekipler halinde

çalışmalıdır: pek çok farklı (profesyonel) dünya görüşünü bir araya getirerek, tüm iç görülerinin ve niteliklerinin birleştirildiği çözümler yaratmayı umabilirler” (Dorst, 2018:154). Çerçeve yaratımı ise çözümünü büyük becerileri kapsayan şekilleri düşündürür.

“Algılama ise, düşünceye katılamaması dolayısıyla genelde hor görülmektedir. Aslında eğitimciler ve yöneticiler, sanatın algılamayı güçlendirici bir öge olduğunu ve bu öge olmadan herhangi bir uğraş alanında üretici-yaratıcı düşüncenin olanaksız olduğunu bilmemelerinden dolayı müfredat programlarında sanata önemli bir yer vermektedir. Sanatın ihmal edilmesi, aynı zamanda diğer tüm akademik alanlarda sık görülen duyu verilerinin kullanılmasına ilişkin en somut belirtidir. En gerekli olan şey, daha fazla estetik ya da sanat eğitime ait daha fazla yol göstericilik değil, genelde, görsel düşünce için ikna edici gerekçeler yaratmaktır” (Genç, Sipahioğlu, 1990:31).

1.9.1.Görsel Algı Çerçevesinde Bakış Açısının Etkisi

“Algı, bireylerin içinde bulundukları çevreyi organize etme ve duyuşsal bilgileri düzenlemesine dayalı anlama ve farkına varma sürecidir. Bireyler algısal niteliklerine dayalı olarak çevrelerinden edindikleri uyaranları algılama süreci sonunda kendileri için anlamlı hale getirmektedirler” (Siegel, 2006, vd.). “Algı bireylerin duyumlar yoluyla oluşturduğu fiziksel uyaranların yanında bireyle ilişkili ve bireyi çevreleyen etmenlerle ilişkili bir tanımlama sürecidir. Algılama sürecindeki en önemli etmen bireydir. Bireyler, algılanan aynı kavrama ilişkin farklı algısal nitelikler ortaya koyabilirler. Bunun nedeni algı sürecindeki seçici dikkat, seçici algısal değişkenler ve seçici algısal kalıcılıktır” (Kotler, 2001).

Görsel algılama sürecinde algıyı oluşturması hedeflenen içeriğin niteliği ve etkin bir mesaj sistemi ile başarılı bir ileti sisteminin oluşturulması görsel tasarımın niteliğini artırmaktadır. Bu bağlamda tasarım ortamlarında algılama sürecinde karşı karşıya bulunulan farklı hedef kitle beklentileri, hedef kitle niteliklerine uygun tasarım alternatifleri, tatmin edici sonuçlara ulaşma ve etkili geribildirim etkili bir görsel

algılama süreci doğrultusunda etkili görsel anlayışı oluşturmaktadır. Görsel algıya ilişkin hedef kitle nitelikleri temel alındığında algılamaya ilişkin sorunların çözümlenmesi alıcının daha etkili olarak tasarımı kullanabilmesini sağlamaktadır.

“Araştırma kapsamında görsel algı kuramları ile etkileşimli ortam tasarımı arası ilişki kurulmuş, bu özellikler tasarım sürecine yansıtılarak etkileşimli ortam tasarımı oluşturulmuş ve son aşamada ise hedef kitle olan öğrencilerin tasarıma ilişkin görüşleri belirlenmiştir. Görsel algılamayı açıklayan Gestalt teorisinin temelinde, "bütün kendini oluşturan parçaların toplamından daha anlamlıdır" ilkesi yer almaktadır” (Senemoğlu, 2009). Gestalt teorisi şekil-zemin ilişkisi, yakınlık, benzerlik, tamamlama, devamlılık ve basitlik olmak üzere beş temel ilke üzerinde şekillenmektedir.

1.9.2.Gestalt teorisinin ilkeleri

“Gestalt teorisindeki ilkeler tek tek ele alındığında; şekil, gözlenen uyarıcıda bireyin dikkatini odaklandığı bölüm iken zemin ise şeklin gerisinde, dikkat edilmeyen, algı alanına girmeyen kısımdır. Yakınlık ilkesi, zaman ve mekan açısından birbirlerine yakın olan nesnelerin, gruplandırılarak algılanma eğiliminde olduğunu belirtir. Benzerlik ilkesi şekil, renk, doku, cinsiyet vb. pek çok özellik bakımından birbirine benzer uyarıcıların birlikte gruplandırılarak algılanma eğiliminde olduğunu vurgular. Tamamlama ilkesi, tamamlanmamış/eksik bırakılmış etkinliklerin, şekillerin, seslerin tamamlanarak algılama eğiliminde olduğunu açıklar. Devamlılık ilkesi, aynı yönde giden noktaların, çizgilerin ve uyarıcıların birlikte gruplandırılarak algılanma eğiliminde olduğunu belirtir. Basitlik ilkesi ise, uyarıcıların en basit halleri ile algılanma eğiliminde olduğunu açıklar” (Graham, 2008). Çerçevesindeki algı, şekillerin içeriğe ilişkin çoklu ortam öğeleri algılanan kavram, ortamın ne şekilde kullanıcıya sunulduğu, etkileşimler bakış açısından değerlendirilebilir. Dolayısıyla görsel tasarımın önceliği olasılıklı algılama çerçevesinde işlevsellik olarak öne çıkmaktadır.

Bu inceleme kapsamında belirlenen algı kuramları tasarım sürecini farklı bileşenler bağlamında geliştirme olanağını sunmaktadır. Kuramlar temelde tasarım

sürecine hitap etmekle birlikte özellikle belirli kuramların tasarım sürecinde belirli bileşenleri odaklanmakta olduğunu söylemek mümkündür. Etkileşimli algılama ortamları tasarımlarının daha ayrıntılı bir bakış açısı ile ele alınması sürecinde belirlenen görsel algılama mesaj kuramlarının daha etkili olabileceği düşünülmektedir.

1.9.3.Görsel Algı ve İletişim

“Algı bireylerin duyumlar yoluyla oluşturduğu fiziksel uyaranların yanında bireyle ilişkili ve bireyi çevreleyen etmenlerle ilişkili bir tanımlama sürecidir. Algılama sürecindeki en önemli etmen bireydir. Bireyler, algılanan aynı kavrama ilişkin farklı algısal nitelikler ortaya koyabilirler. Bunun nedeni algı sürecindeki seçici dikkat, seçici algısal değişkenler ve seçici algısal kalıcılıktır” (Kotler, 2001). İnsanlar, ortamdan gelen uyarılar; görme, duyma, hissetme, koklama ve tat alma duyularıyla algılarlar. İletişimde karşılıklı anlama sürecini karşıdaki kişinin baskın bir algılama kanalı olup olmadığı anlayabilmek önemlidir. Bazı kişiler de birden fazla algılama kanalını aynı etkinlikte bulunurlar. Algılamada İletişim sorunu olduğu sürece çevreden gelen kaynaklı eksik olduğunu söylemek mümkündür.

2. BÖLÜM

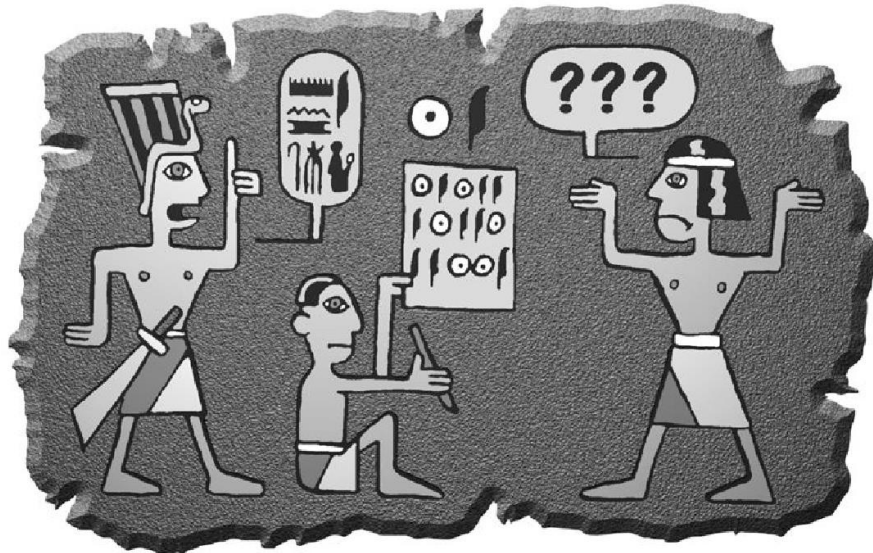
‘İLETİŞİMSİZLİK’ VE ‘GÖRSEL İŞARET DİLİ’YLE ŞEKİLLENDİRİLMİŞ ÖRNEKLER

2.BÖLÜM

‘İLETİŞİMSİZLİK’ VE ‘GÖRSEL İŞARET DİLİ’YLE ŞEKİLLENDİRİLMİŞ ÖRNEKLER

2.1 İletişimsizlik Tanımı

“İletişimin tanımı yapılırken vurgu ister süreç üzerine olsun, isterse anlamlandırma üzerine, her iki durumda da iletişim dört ortak deneyim alanı altında birleştirilmiştir: “kişinin kendi benliğiyle iletişimi”, “kişinin başka bir kişiyle iletişimi”, “bir insan grubunun başka bir insan grubuyla iletişimi” ve ‘kitleye yönelik iletişim’” (Becer, 2002:21). İletişimi nasıl kuracağımızı tanımlayan yanında ‘neden iletişim kurarız?’ sorusu olmuştur. Dolayısıyla görsel iletişim ‘neden iletişim kurarız?’ sorusundan ziyade ‘neden iletişim kuramayız?’ sorusunun yanıtıyla ilgilenmektedir (Resim 2-1). Bu nedenle iletişim kuramama durumu üzerinde önemle durulması gereken ayrı bir konuyu oluşturmaktadır.

Resim 2-1 ‘İletişimde Erişilemeyen İfadeler’, Kaynak: https://gpg4win.de/doc/en/gpg4win-compendium_7.html, 06.04.2019

‘İletişimsizlik’ denilen ifade öncelikle farklı kavramlarla yeniden üretilen bir bilinmezdir. Nasıl ki, farklı anlayışlarla şekillendirilmiş birçok biçim, iletişimin tanımını yaparken farklı görsel, işaret, gösterge ve temel kavramlar kullanılarak tekrar temellendirilmiştir. Bu anlamda, ‘anlam’ ve ‘süreç’le ilgili yaklaşımlar iletişimi bir sorun olarak aktarırken yine temelde bazı farklılıklarla ortaya çıkmışlardır. Örneğin, bu süreç iletişim sorununu en yalın haliyle ‘gürültü’ kavramıyla tanımlamışlardır:

“Bir iletişim sisteminde alınan mesajın gönderilen mesaj olmaması durumunda gürültü söz konusudur. Fiziksel, psikolojik ve anlamsal olmak üzere üç tür gürültü vardır. Bunlardan fiziksel gürültü, sinyal ya da mesajın fiziksel iletimine müdahale eden bir gürültü türüdür. Psikolojik gürültü bir müdahale durumu olup, göndericiler ile alıcılarda bilginin alım ve işleme süreçlerinde bozulmalara yol açan taraf birlik ve ön yargılar içerir. Anlamsal gürültü ise, göndericinin amaçladığı anlamları alıcının kavrayamaması nedeniyle ortaya çıkan müdahale biçimleridir” (Mutlu, 2004:121). Gürültülü ortamlarda, işitme engelli bireylerin işiten insanlardan daha çok sözlü iletişim kuramadığı görülmüştür. Bu sebepten dolayı gürültü ortamlarda işiten veya işitemeyenlere dair işaret dili eğitimi alınarak ve işaret dili ile iletişim kurmanın avantajlı olduğu söylemek mümkündür. “Elbette iletişimsizlik ‘gürültü’ den başka kavramlar da ifadelendirilmiştir” (Becer, 2002:25). Örneğin, bu durumu anlatmak için ‘parazit’ kavramını kullanmış ve gürültü kavramında olduğu gibi, yine çok benzer bir ifadeyle ‘parazitler’i, ‘fiziksel rahatsızlıklar, psikolojik sorunlar ve anlama dayalı iletişim bozuklukları’ olarak üç bölümde değerlendirmiştir. Yine önemli iletişim kuramcılarından Shannon ve Weaver, Becer’inkine çok benzer bir yaklaşımla iletişimin “teknik, anlamsal ve etkililik sorunları üzerinde durmuşlar ve iletişimsizliği tanımlamak için gürültü ve ‘entropi’ (belirsizlik) kavramını kullanmışlardır” (Fiske, 1996:22-30).

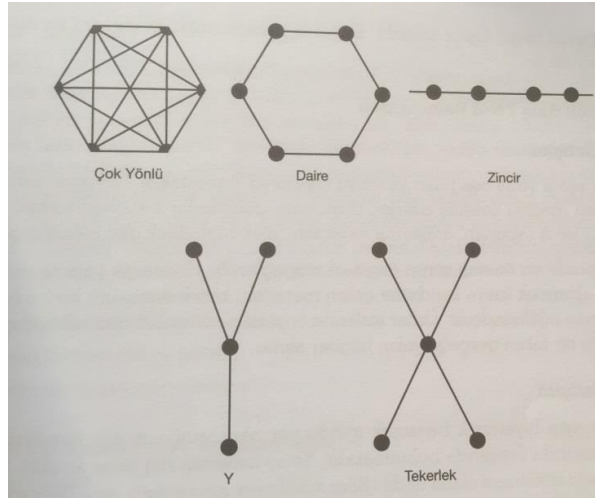
Çağdaş insan, kent yaşamı, ulaşım, iletişimsizlik, teknik görsel biçim alanında fiziksel görünüş çerçevesinde daha önemli bir yer tutmaktadır. Her toplumsal yapısı ile ilişkilendirildiğinde bireyin ilişki kurduğu nesnel evrene özel bir anlam yüklediği ortaya çıkmaktadır.

2.2. İletişimsizlik ve Gürültülü Ortamlarda Biçimsel Algı Kavramı

“İletişim sürecini algılama ve aktarma boyutlarıyla ele alan Gerbner ise doğal olarak iletişimsizliği, iletilerin algılanamaması ve dışsal uyaranlarla içsel kavramları eşleştirememesi durumu olarak kodlar ve bunu bir örnekle dile getirir: ...bildik nesnelerin alışılmamış açıları ya da alışılmamış derecede yakından çekilmiş fotoğraflarındaki görsel şaşırtmaları düşünün; eşleştirme ya da tanınma gerçekleştiğinde fotoğrafın ne olduğu kolayca algılanabilir” (Fiske, 1996:45). “İletişimsizliğin kaynağına dair göstergebilimciler ve süreç iletişimi kuramcılarınca ortaya konulan bu ayrım toplumsal anlamda ise, Marksist ve Marksist yönelimli eleştirel okullar ve pozitivist-deneyci yaklaşımlarca belki birazda ideolojik bir açıyla yeniden belirginleştirilmiştir. Buna göre Marksist eleştirel okulda “iletişim çökmesi” de denilen ‘gürültü’ kavramı “göndericinin kodlanmış amacına (mesajına) engel olan (kapitalist çerçevedeki ve bu çerçeveyi eleştiren) her şey” olarak tanımlanır” (Erdoğan, Alemdar, 2002:272). İletişime engel olmayacak şekilde birçok hareket tasarım çerçevesi ile canlı veya cansız varlıklarla şekil alınarak algısal iletişim kurma etkinliğe aydınlık sunulmalıdır (Resim 2-2).

Resim 2-2 ‘Gürültü Ortamlarda İletişim Kuramamak’, Kraus N, White-Schwoch T, Kaynak: <https://brainvolts.northwestern.edu/speech-in-noise/>, 30.04.2019

Resim 2-3 ‘Örgütsel İletişim Ağları’, (Altıntaş, Çamur, 2004:33)

“İletişim ağların, iletişim kanalları bağlanmasıdır. (Altıntaş, Çamur, 2004:32-33) İletişim kurma biçimleri ağlar kurulmuştur:

Çok yönlü iletişimin bulunduğu örgütlerde iletişim trafiği çok yoğundur. Çok yönlü bilgi akışı söz konusudur. Çağdaş yönetim kuramlarına uymakla birlikte, uygulanma şansı azdır. ...özellikle proje bazında yada bir sorunun çözümünde çalışanlar tarafından uygulanır (Resim 2-3-1). İşitme engelli bireyler, bu sebeple çok yönlü alanlarda iletişim sorunu yaşamaktadır. Daire biçiminde iletişim, her birim kendinden önceki ve sonraki ile iletişim içindedir. Birim sayısı arttıkça örgütteki toplam iletişimden alınan pay düşmektedir (Resim 2-3-2). Geniş daire alanda, yüz yüze iletişim kurulabileceği için sorunu ortadan kalkmaktadır. Zincir biçiminde iletişim ağı, bir zincirin halkaları gibi birbiri ardına dizili, iletişim kuralları ile bir önceki ve sonraki noktaya bağlı, birimlerden oluşur. İki uç noktadaki birimler, kendinden sonraki birimlerle iletişim kurabilirler (Resim 2-3-3). Gürültü ortamlarda arka arkaya dizildiği için yüz yüze denk gelmediği sürece iletişim kuramama olasılığı yüksektir. Y biçimindeki iletişim örüntüsü zincire benzer. Merkezdeki birim diğer birimlerle iletişim kurar (Resim 2-3-4). Tekerlek biçiminin ortasında yer alan birim, bütün birimlerle iletişim halindedir. İletişim ve bilgi akışının merkezinde bulunduğundan iletişimi yönlendirme ve örgütü yönetme olanağına sahiptir (Resim 2-2-5). Dolayısıyla daire

alandaki önemli görüşme yapmak istedikleri halde işiten ve işitme engelli bireylerle iletişim kurabilmek için en sağlıklı iletişim alanıdır.”

2.3.Kitle iletişimde Fiziksel ve Göstergeler

“Kitle iletişim araçları sadece iletişimin birebir olma özelliğini ortadan kaldırarak ya da anonim bir kişilik tipi yaratarak değil tüketim esnasında fiziksel bir yalnızlaşmaya neden olması ve ayrıca aşırı bilgilendirme yoluyla günlük yaşamda kullanılabilir bilgiyi geçersiz kılmasıyla da bir iletişim sorununa kaynaklık etmektedir” (Özkök, 1985:338-340). Dolayısıyla iletişimin araç ile etkin olduğu kitle toplumundaki en büyük sıkıntısı gösterge olarak iletişimsizliktir.

Resim 2-4 Beden Dili ile Hareketlerle İletişim, Marina González Eme , Kaynak:

<https://picdit.net/2015/02/23/artist-marina-gonzalez-eme/>, 07.05.2019, Deaf Art, David Call

Kaynak: <https://i.pinimg.com/originals/cb/f3/67/cbf367f38c31a2de6f7702b5057c1668.jpg>,

07.05.2019

“İletişim her şeyden önce yüz yüze ilişkilere dayanan bir süreç içinde gerçekleşebilir. Bu süreç, özündeki yapısıyla aynı zamanda insana, ben kimim sorusuna yanıt verebileceği bir kimlik kazandırır. Kimlikten yoksun anonim insanlar arasındaki

iletişim yalnızlığın önemli kaynaklarından biridir” (Özkök, 1985:337). Yüz yüze iletişim kurmak daha sağlıklıdır. İletişim sorunu dilin yapısından toplum yapısına kadar birçok görsel işaret dilinin yeniden tanımladığı bir beden diline şekillendirilmiştir. (Resim 2-4).

Önce beden dilinde hareket vardı, bu hareket sürecinde biçimlendirilerek sözler oluşmaktadır, sözlerle ile en son da yazı karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla ilk çağ insanı önce hareketlerle iletişim kurmaya çalışmış söz konusu hareketler ve mimikler, tek iletişim kurulacağını düşünölmektedir. Söz konusu iletişimde en önemli şey, söylenmeyi de duyabilmektir.

“Göstergeler, iletişimin sadece bir bölümünü kapsayacak kadar kısa da sürebilir. İlgiyi dağıtan ögelere, yer değiştirme, bazı görsel işaretler ve hatta anlamsız karalamalar örnek olarak verilebilir. Bu anlık göstergeler ya da olaylar, bir iletişimin gidişatını iyiye ya da kötüye doğru yönlendirebilir” (Cooper, 1989:69).

2.4.Primat ve Jest İşaretlerinde Görsel Etkisi

“Günümüzdeki primat davranışlarını yakından inceleyen araştırmacılar, bu primatların gerçek bir dil sayılmasa da konuşamayan benzer davranışlar sergilediğini gösteren birçok kanıt sunulmaktadır. Bu öykünün ana teması dilin primat atalarımızın çıkardığı seslerden değil, el ve yüzleriyle yaptıkları jest ve mimiklerden geliştiği, çok konuşkan bir tür olduğumuz göz önüne alınacak olursa, bunun pek tuhaf olduğu düşünebilir. Oysa bu fikir olduğu eskidir, en azından Avrupa yayılcılığın başladığı yüzyıllara dayanır” (Corballis, 2003:8). “Bu dönemlerde Avrupalı tüccarlar, dillerini anlayamadıklarını yerel halklarla sözcükler yerine çeşitli el-kol hareketleri ve mimiklerle, yani işaretlerle çok daha kolay anlaşabildiklerini fark etmişlerdi. Daha resmi açıdan, jest teorisi 18. Yüzyıl filozofu Condillac’a atfedilir. Condillac teorisini bir fablın içine saklayıp anlatmak istediklerini üstü kapalı olarak ifade etmiştir” (Corballis, 2003:9).

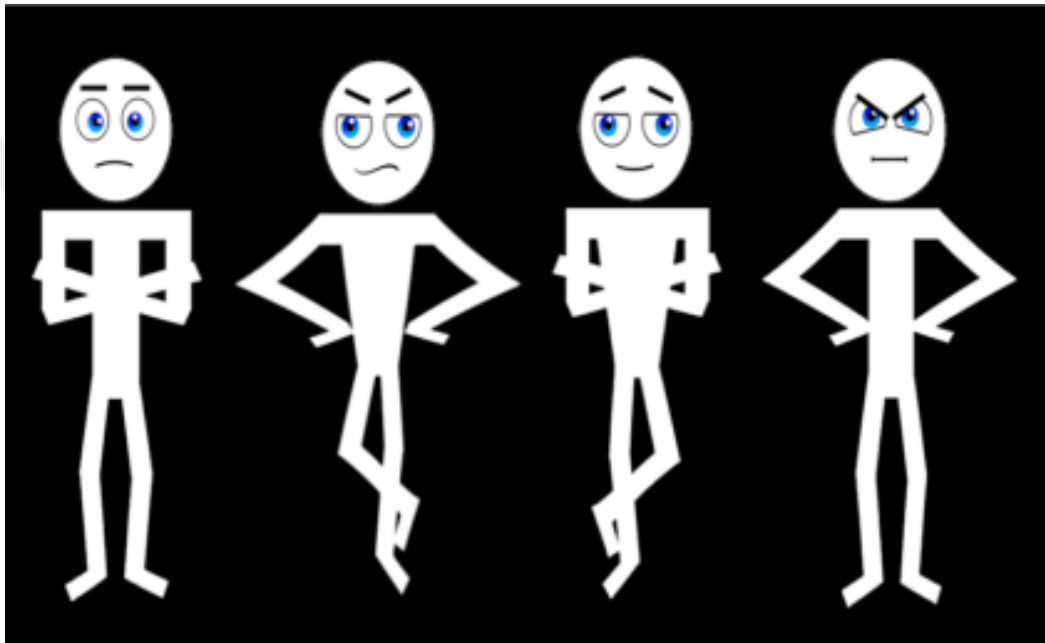
2.5.Sessiz Dillerde Görsel Etki

“Görme konuşmadan önce gelmiştir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir. Ne var ki başka bir anlamda da görme sözcüklerden önce gelmiştir. Bizi çevreleyen dünyada kendi yerimizi görerek buluruz. Bu dünyayı sözcüklerle anlatırız ama sözcükler dünyayla çevrelenmiş olmamızı hiç bir zaman değiştiremez. Her akşam güneşin batışını görürüz. Dünyanın güneşe arkasını dönmekte olduğunu biliriz” (Berger, 1986:7). “İşitme engelli bir çocuğun yazarak en merak ettiği şey şu olmuş; Güneş doğarken ve batarken ses çıkarıyor mu?” (Albert Einstein). Bu nedenle işitemediği sürece canlı veya cansız nesnelerini görsel açıdan ileri derecede kavrayacağını söylemek mümkündür.

2.5.1 Sözsüz iletişimde Hareket Dili ile İletişim

Toplumsal ve sosyal yaşamımıza göz atacak olursak, sözsüz iletilerin binlercesini görmek mümkündür: Trafik ışıkları, levhaları ve yol çizgileri; hastanede, işaret parmağını büzüşmüş dudaklarına götürerek “sessizliğe” çağrı yapan hemşire resmi; maç yöneten hakemin hareketleri, duyma kanalını doğuştan veya daha sonra yitirmiş iki insanın el, kol ve yüz mimikleriyle konuşmaları karşımıza çıkar. “İletişim sadece sözlü ve yazılı ileti ve dilden ibaret değildir. İleri doğru uzatılmış yukarı dönük bir avuç, çatılmış kaşlar, kısık gözler, konuşurken araya konan mesafe, yakaya kırmızı bir karanfil, üst konumda bulunan bir kişinin toplantıya herkesten sonra gelmesi, bir karikatür, bir resim başka iletişim kodlarının örnekleridir. Kısaca, konuşulan ve yazılan dil yanında jestler, mimikler giyim-kuşam, zaman ve mekân düzenleme ve kullanımları, sanatsal ürünler ileti taşıyan ya da belirleyen diğer iletişim biçimleridir” (Altıntaş, Çamur, 2004:4). “Otobüs tasarımcıları, burada oturan yolcuların gözlerini bir yere dikmeleri gereğini bildiklerinden olacak, başlarının üstüne insanların rahatlıkla bakabilecekleri reklam afişleri koyarlar. Otobüs kısa yolculuğuna koyulduğunda, yolcuların birbirinden mümkün olduğu kadar uzağa yerleştiklerini fark edersiniz” (Cooper, 1989:189).

Sözsüz iletişime bir göz atıldığında, beş temel davranış grubu dikkati çeker: “Göz hareketleri, Baş ve ince yüz hareketleri, Kol ve bacak hareketleri, Karşınızdaki kişi ile aranızdaki mesafe, Oturuş düzeni” (Özer, 2011) her iki durumda sözel ya da nesnel iletilerin aktarımı yanında bireylerde iletilenin içeriği ile birlikte içimizde oluşan bir dizi görünmeyen ve işitilmeyen tepkiyi kapsar (Resim2-5).

Resim 2-5 Sözel Olmayan Hareket Diliyle İletişim, John Riley, Kaynak : <http://gentle-response.com/2018/01/25/non-verbal-communication-that-actually-escalates-a-situation/>,

30.04.2019

2.6.Beden Dilinde Görsel Algı

“Kaç gözümüz vardır? Sorusuna, ilk verilen yanıt “iki”dir. Bu yanlış bir yanıt değil, ama eksiktir. Kaşlarımızın hemen altında, burnumuzun üst bölümünün iki yanında, iki gözümüz vardır. Bu gözler, dışımızdaki gerçeği görür. Ancak, bu iki gözün gördüğünü tercüme eden ve yeniden resmeden “üçüncü veya zihin gözümüz” vardır. Var olduğu bilinmekle birlikte, beynin neresinde olduğu bilinmeyen bu üçüncü gözümüzle, gerçeği algılayan iki gözümüzün birbirlerinden başka farklılıkları da vardır.

İki gözümüz, gerçek kendini nasıl gösteriyorsa, onu öyle algılar. Oysa zihin gözümüz, gerçeğin kendini nasıl gösterdiğine bağımlı değildir; kendi isteği gibi resmedebilir” (Özer, 2011).

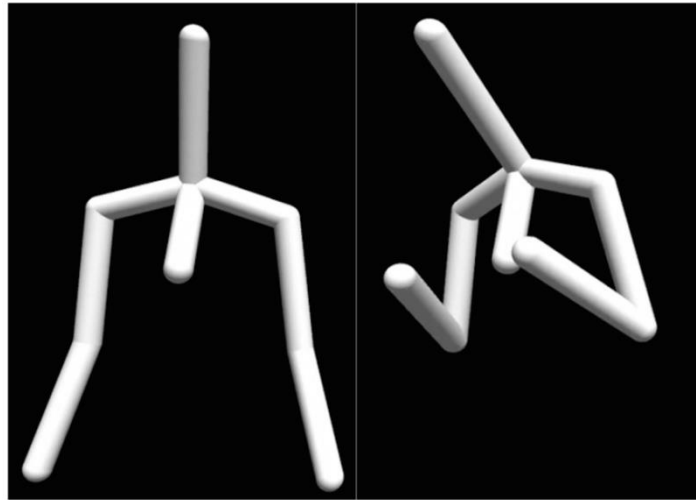

Resim 2-6 Stelarc'ın Üçüncü Kulağı, Boğaziçi'nde Çağdaş Sanat Röportaj Dizisi Kaynak: <http://istanbulmuseum.org/ip/stelarc-tr.html>, 21.03.2019

Stelarc'ın çalışmaları insan vücudunun kapasitelerini geliştirmeye odaklanır. İnsan vücudunun sınırsız olduğunu düşünür ve çalışmalarını buna dayanarak yapar. Modern teknolojiyi kendi vücuduyla etkileştirmeye çalışır. Vücudu, onun performanslarının temeli ve çıkış noktasıdır. “Çoğu zaman, vücudunun sınırlarını zorlamaya çalışır (Resim 2-6). Çoğu zaman kendini et kancasına asar. Robotik üçüncü kol performansı vardır. Bunu yaparak, insan vücudunun önünde sonunda parçalanacağı ve yok olacağı inanişına isyan eder” (<http://istanbulmuseum.org/ip/stelarc-tr.html>, 21.03.2019). ‘Alternatif’ anatomik yapılar keşfetmek olarak düşünülmektedir. Vücutum hem deneyim hem de ifadenin uygun sunuş şekillendirilmektedir. Dolayısıyla fikirleri fiziksel olarak performansı tecrübe ederek ve görsel ile vücutlarını kendilerini ifade etme şekli olarak tanıtmaktadır. Beden hareketleri ve duruş bilgi taşıyan sözsüz iletişim unsurudur. Dolayısıyla açık ve doğrudan beden hareketleri ile belirli bir şekilde beden dili bakış açısıyla görselleştirilmektedir.

2.6.1 Beden Dilinde Dışsal Bakış Açısının Süreci ve Beden Dilinin Görsel ile Tanıtımı

“Sözlü olmayan iletişimin bu yönü bize birçok bilgi verir. Kişinin giyimi, ekonomik ve sosyal sınıf, kişilik, meslek ve değerlerini açığa çıkarır. Giysiler bir görüntüyü korumak ve grup üyeliği ile bağlantıları göstermek için kullanılır” (Dutta, 2011:56). Beden dilinde, kullandığı kelimelere ve kişinin giyiminden içinde bulunduğu fizik ortamında bulunan nesnelere kadar geniş bir dağılım gösterir. Bu bakış açısının bileşkesi algılayan kişinin değerlerinde bir yer bulur ve o çerçeve içerisinde yorumlanmıştır. İletişimi kelimeler, eller, gözler gibi bütünlüğünden soyutlayarak ve süreçteki bir çerçeveye bakarak değerlendirilmiştir.

Resim 2-7 ‘Duygu kategorizasyon çalışmalarında kullanılan insan üst vücudunun çubuk figür gösterimleri’ Kaynak:<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0113647>

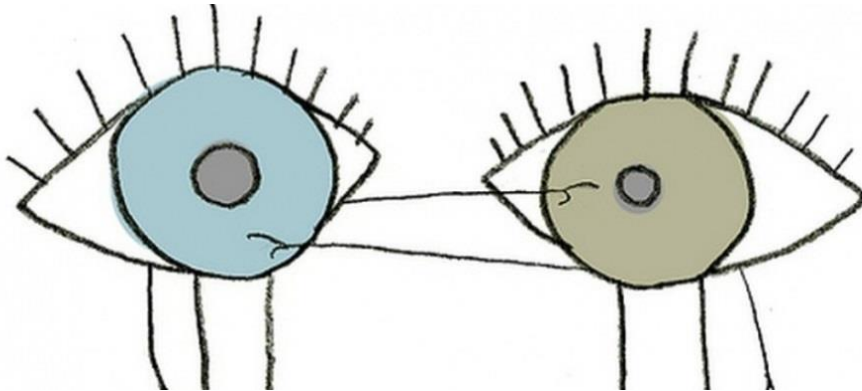
7, 29.04.2019

Vücut oranlarına bakılmaksızın, hareket yörüngeleri ortalama vücut büyüklüğünde bir iskelete eşlenmiştir. Veri tabanında bulunan hareket yakalama dosyalarının tüm vücut için veri içerdiğini ve orijinal oyuncuların vücut boyutuna ve oranlarına sahiptir (Resim2-7). “Sınıflandırma çalışması sonucunda, hareket dizilerinin

% 85'inden fazlası gözlemcilerin kategorizasyonundaki dağılımda benzersiz bir model değere sahiptir” (Volkova vd., 2014).

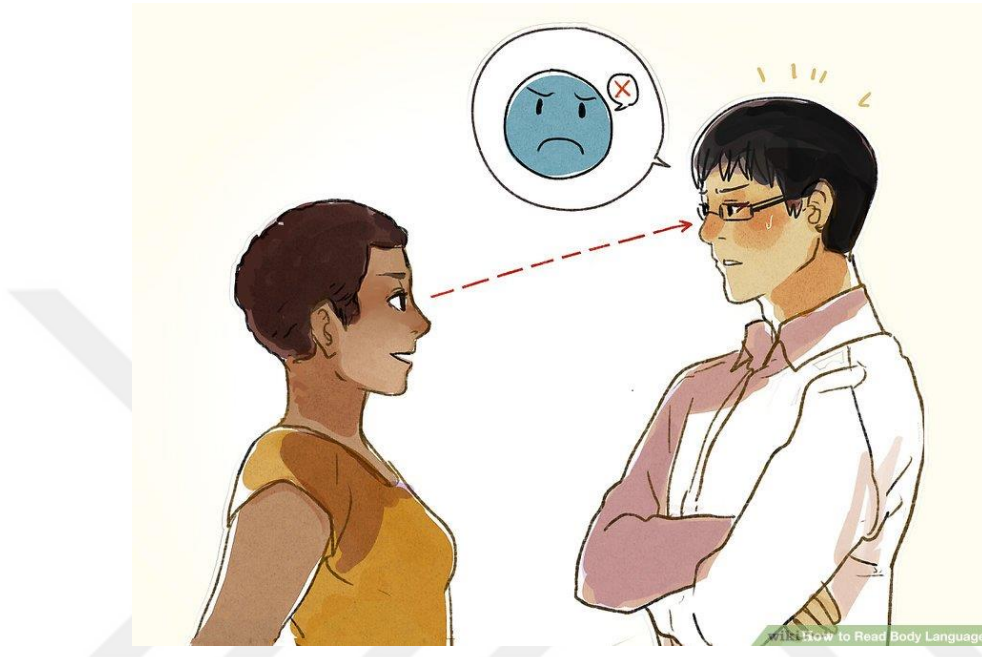
2.6.2 Göz Teması ile İletişim

“Yüzümüzdeki ifade, el ve kol hareketlerimiz, vücudumuzun duruşu, göz temasımız sözsüz iletişimde önemli yer tutar. Sözlü iletişimde ses sistemimiz “gönderici” olarak görev yapmaktaydı; sözsüz iletişimde ise yüzümüzü ve bedenimizi “gönderici” olarak kullanırız” (Altıntaş, Çamur, 2004:47). “Karşınızdaki kişiyle aynı dalga boyuna geçmek için ilk bağlantı noktaları gözlerdir. Gözlerindeki pırıltı beni çok etkiledi, her şey gözlerinden okunuyordu, gözler yalan söylemez, göz göze gelmekten kaçınmak vb. deyiş göz temasının insan iletişimde ne denli önemli bir yeri olduğunu yansıtmaktadır” (Özer, 2011). “Gözlerimiz, ruhumuzun pencereleridir ve insan iletişim işaretlerinin en doğrusunu belli eder. Kişi heyecanlandığında göz bebekleri büyür sinirli veya şüpheli olduğunda da göz bebekleri küçülür” (Dutta, 2011:44-45). “Göz teması sözel olmayan iletişimin en önemli biçimlerinden biridir. İlgi göstermek için her gün göz teması kullanıyoruz. Bu, bir dinleyicinin dikkatini izlemeyi ve çıkarları azaldığında protesto etmeyi kolaylaştıran şey olabilir. İnsan gözü, geniş, lekesiz beyaz alanları ile birinin nerede olduğunu çıkarmaktır. Konuşan kişinin göz temasının gerçekleşmesi için bakışları sürdürmesi gerekir” (Turner, 2018) (Resim 2-8). Kelimeler ve cümleler dışında konuşma esnasındaki değişiklikler büyük anlamlar taşır. Sözsüz dil olarak dili kullanmaksızın bilgi aktarma yollarını kapsar.

Resim2-8‘Göz Teması ile İfadeler’ Kaynak: <https://synapse.ucsf.edu/articles/2018/11/04/eye-contact-can-be-overwhelming>, 07.04.2019

Sözsüz iletişimin diğer biçimlerinde de olduğu gibi, göz temasının anlamını bakış açısına göre ivedilendirilmektedir.

Resim 2-9 ‘Göz Teması’, Kaynak: <https://www.wikihow.com/Read-Body-Language>,

07.04.2019

“Beden dili ile ilgili bazı duygular ve ifadeler için mesajların anlamı kültürel olarak özeldir. Örneğin, Finlandiya kültüründe, bir kişi göz teması kurduğunda, bu bir onaylanabilirlik işaretidir. Aksine, bir kişi göz teması kurduğunda, Japonlar için bir öfke ifadesi olarak kabul edilir” (Resim 2-9) (Eibl-Eibesfeldt, I., & Salter, F. K., 1998).

2.6.3. Baş ve Yüz Hareketleri ile Algılayış Biçimi

Baş sallama, karşımızdaki kişiyi, neyi dinleyip dinlemediğimiz veya neyi onaylayıp onaylamadığımız konusunda belirsizliğe itebilir. Burada gözetmemiz gereken ölçüt, iletiyi gönderen kişinin iletisine hâkim olan duyguyu ve iletisinde özellikle neyi

vurgulamak istediğini anlamaktır. Başımızın onay hareketlerini, söz konusu duygunun veya vurgulama fikrinin dile getirilmektedir. “Onay için başı öne sallama ve reddetme için yana sallama hareketleri evrensel baş hareketleridir. Ama bazı yerler vardır ki bu hareketler, tam tersi anlama gelir. Kişi duyduğu şeylerle ilgili tarafsız bir tavırdaysa baş yukarıda olur. Kafasını öne doğru eğerse bu, duyduklarına karşı bir ilgili tavırda olduğunu gösterir. Başı aşağıya eğme, tavrın olumsuz hatta yargılayıcı olduğunu gösterir” (Dutta, 2011:46).

“Yüz görünüşü, dikkate almanız gereken, sözlü olmayan göstergelerin geniş kollarından sadece birisidir. Kişinin yüz ifadesi, mutluluk, şaşkınlık, üzüntü, korku, ilgi, sinir ve bu gibi bir sürü duygunun dışavurumunda iyi bir göstergedir. Farklı tip gülümsemeler, sözlü olmayan farklı bilgiler taşır” (Dutta, 2011:55). Yüz ifadeleri, Kültürler arasında evrensel olarak tanınan, az ya da çok ifadeler incelenmiştir. Bunun nedeni, hangi duyguların hangi yüz ifadeleriyle ilişkili olduğu değişken yorumlanmıştır. Söz konusu yabancı dil öğrenebilmek için yüz mimiklerin altında yazılı olması anlaşılır görsel tasarım ifadeler uygulanması büyük bir avantaj sağlayacağını düşünülmektedir. Yüz mimiklerine baktığımızda ne anlama geldiğini aklında kalıcı öğrenilebilir ifadeler kapsar. (Resim 2-10).

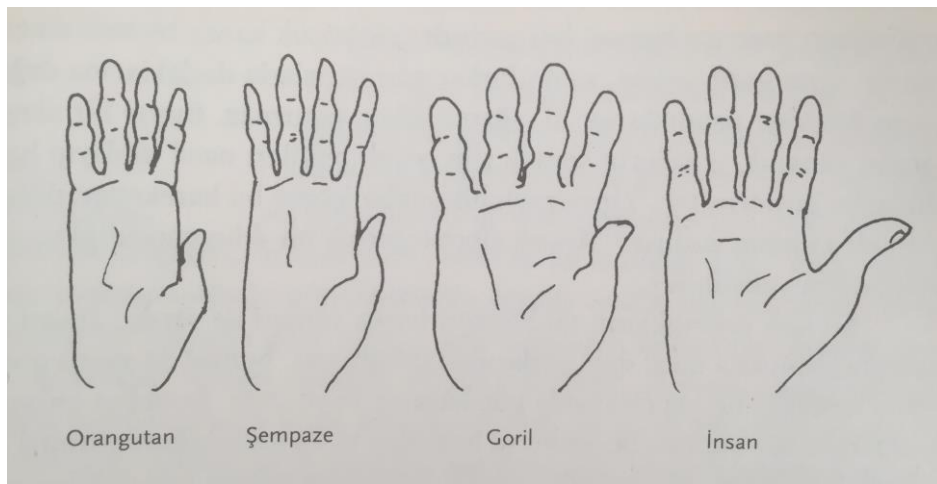

Resim2-10 ‘Yüz İfadelerinden anlam çıkarma’, Kaynak: <https://medium.com/kinesics/reading-facial-expressions-as-a-channel-of-non-verbal-communication-26f929ba172a>, 07.04.2019

Yüz ifadelerin dışında yabancı dil öğrenebilmek için, tasarımcılar tüm görsel imgelerini şekillendirilip uygularsa hem aklında kalıcı hem de dil öğrenmek için çok büyük bir katkı sağlayacağını söylemek mümkündür. Hatta yabancı dil ile iletişim kurarken, farkında olsa da olmasa da el-kol mimiklerle işaret ederek ifade ettiğimiz olur. Bunun içinde beden dilini daha iyi uygulanması gerektiğini ve karşımızdaki kişilere hem konuşarak hem de el-kol mimiklerle mesaj verilebilir.

2.6.4. Başparmağın, İşaret Parmağın Algı ile Bakışında Şekillendirilmiş İfadeler

“İnsansı maymunlarda, aynı maymunlarda olduğu gibi, başparmak işaretparmağını tutabildiği için küçük bazı nesneler, avuç içine hiç temas etmeden bu iki parmak tarafından tutulabilir. İnsansı maymunlardaki bir evrim de dirseklerdeki eklemin oynak hale gelmesidir. Böylece el ve kolun alt kısmı başparmaktan farklı yöne dönebilir. Avcumuz açık ve yukarı doğru bakıyorken, başparmağımızı öne yukarı, sonra yana doğru bakacak şekilde elimizi kendi etrafında çevirirsek, sonunda avcumuz yere bakar duruma gelir” (Corballis, 2003:62). İnsansı maymunlar ise dirseklerini çevirebilir ve görsel biçim olarak algı bakışı ile benzerlik kattığını söylemek mümkündür.

Resim2-11 Kaynak: Başparmağın ayrılışı: iri maymunların elleri insan eliyle aynı boyda gösterilmiştir (Corballis, 2003:63)

Görsel bakış açısına baktığımızda, İri maymunların elleri az çok birbirine benzer. Başparmakları diğer dört parmaktan dikkat çekici bir biçimde ayrıktır. (Resim 2-11). Görsel ifadelere baktığımızda, insan elini en çok andıran gorilin el biçimi olmuştur. “Eski dünyalı maymunların, bizlerden daha kibar olduklarından olsa gerek, doğal ortamlarında asla bir nesneyi parmakla işaret ettikleri görülmemiştir. ..deneyler, maymunlara ellerini ya da parmaklarını görsel olarak algılanmış bir hedefin hizasına uzatmalarının öğretilbildiğini göstermiştir. Üstelik bunu yaparken, ne işaret eden bir parmak görmüş ne de gereken devin duyumsal sinyalleri almışlardır” (Taub, Goldberg, 1975).

2.7.Eller Mağarası (Arjantin) Şekillendirilmiş İfadeler

“Oriijinal adıyla Cueva de las Manos, Arjantin’in güneyinde yer alır. Duvara betimlenen çizimlerin günümüzden önce 13.000 ila 9.000 yılları arasına tarihlendiği düşünülüyor. Mağara, ismini duvardaki el şablonlarından alıyor. Duvardaki ellerin genellikle sol el olması, ressamların sağ ellerinde püskürtme boruları tuttuklarını düşündürüyor” (Ertuğrul, 2015). El işareti iz veren görsel algılama biçimi, eller konuşur el işareti iletişim açısından nitelendirilmektedir (Resim 2-12). Üçüncü bölüm tezin uygulamasında dile dökülmüştür. Beden dilinde anlam çıkarılarak ifade edilmesi mümkündür. Söz konusu insanların beden dilleriyle ne dediklerini okumak ve beden dilimizin dış dünyaya mesaj vermek istediğini öğrenmek amacıyla oldukça önemli bir konudur.

Resim 2-12 ‘Eller Mağarası (Arjantin)’, Kaynak: <http://arkeofili.com/tarih-oncesi-donemden-11-magara-sanati/>, 03.03.2019

2.8. El ve Parmak İşaretlerin Anlamı

Thumbs-up 'aferin' ve 'çok iyi' olarak kabul edilirken, parmakları geçmek umut ve beklentinin bir simgesidir. Böylece, el hareketlerinin anlamlarını bilmek doğru şekilde iletişim kurmaya yardımcı olur (Resim2-13).

“İfadeler ve jestler dünyada aynı değildir. Amerika Birleşik Devletleri'nde olumlu bir jest olan “başparmak yukarıya” gibi bazı jestler, diğer kültürlerde çok farklı bir şey anlamına gelebilir. Nijerya'da, yaşasın jest kaba bir hakarettir! Avustralya'da müstehcen bir hakarettir. Diğer bir komik örnek ise parmağını kulağına döndürmektir. Bu Amerika'da ve diğer bazı ülkelerde “delisin” işareti olarak bilinir. Fakat Arjantin'de, “bir telefon görüşmesi var!” Anlamına gelir” (<https://aksaule.wordpress.com/category/uncategorized/lessons/>, 2014).

Resim 2-13 ‘Thumbs-up 'aferin' ve 'çok iyi' işareti, JJ Bright, Kaynak:

<https://dribbble.com/shots/5307472-ART-EVERY-DAY-NUMBER-396-ILLUSTRATION-THUMBS-UP>, 07.04.2019

Yaşadığı yere bağlı olarak tamamen farklı olarak alınabilecek bir başka jest başını sallamaktır. Dünyanın çoğu yerinde, olumlu ya da “evet” anlamında bir harekettir. Bulgaristan'da ve Yunanistan ve Orta Doğu'nun bazı bölgelerinde, hayır

anlamına gelir. El ve vücut hareketlerine kelimelerinden daha çok cevap verebilir görsel işarettir. “Özel hareket ve jestler, kişinin size ne iletmek istediğini gösterir. Örneğin; sohbet sırasında dinleyici kafasını sallayabilir veya bir polis, ‘dur!’(Resim-2-14-1-3) işaretini göstermek için avuçlar açık vaziyette ellerini kaldırabilir. “..Değişik hareketlerin diğer kültürlerde farklı anlamlarının olduğunu farkında olmak önemlidir” (Dutta, 2011:56).

Resim 2-14 ‘Polis Dur El İşareti’ (Sol),

Kaynak: https://etc.usf.edu/clipart/24100/24160/repulsion_24160.htm, 07.04.2019, Resim-2 ‘Dur ve Yasak İşareti (Sol ortada), Kaynak: <https://pixabay.com/tr/vectors/i%C5%9Faret-durdurmak-uyar%C4%B1-el-yasak-42530/>, 07.04.2019, Resim-3 ‘Dur İşaretini Tutan El (Ortada)’ Kaynak: <http://freevector.co/vector-icons/gestures/hand-holding-up-a-stop-sign.html>, 07.04.2019, Resim-4 ‘Beş ve El İşareti’ (Sağ), Kaynak: <http://www.supercoloring.com/coloring-pages/asl-number-five>, 07.04.2019

Uygunsuz hareketlerde bulunduğu ortama dur işareti mesajı vermektedir (Resim2-14-2). ‘5’ harf ile el işareti gösterdiğimiz zaman görsel biçim içeriği taşımaktadır. Dolayısıyla Dur işareti ile anlamı benzerlik kapsamaktadır (Resim 2-14-4). Söz konusu görsel işareti dört farklı aşama biçimlendirilmiştir. Bunun içerisinde bakış açısı farklı olduğunu amaçlar.

2.8.1. Parmaklar ile İşaret Etmek

“Kalıplaşmış sosyal jestlere amblem denir. Otostopçu, yolun kenarında durarak başparmağı dışarıda olmak üzere yumruğumuzu uzatır. Bir şeyi beğendiğimizi, bizim

için tatminkâr olduğunu belirtmek istediğimizde, başparmağımız ile işaret parmağımızı daire yapacak biçimde birleştiririz” (Cooper, 1989:126). “Bir lokantada hesabı istemek için garsonun bakışını yakalar ve parmağımla havada bir kare şekli çizerim. Bunun yanlış anlaşıldığı hiç olmadı. Erkekler cazip bir kadın vücudunu elleriyle havada uygun kıvrımlar yaparak tarif eder. Bir futbol oyununu avucumuzda, bir adresi de masanın üstünde işaret ederek anlatırız” (Cooper, 1989:126).

“İşaret etmek sorununun çözüm yollarından biridir. Yani bir sözcüğün ne anlama geldiğini, değinilen nesneyi göstererek anlatabiliriz. Aslında çocuklar konuşmaya başlamadan önce, nesneleri parmaklarıyla işaret etmeye başlar” (İverson, Capirci ve Caselli, 1994:23). İşaret parmak ile işaret etmek, nesnelerin ne anlama geldiğini ifade edebilmek veya öğrenmek maksadıyla görsel algı ile şekillendirilmektedir. “İşte bu işaret sayesinde fetihler yapacaksın” (B. Konstantin, MS 288, 337).

2.9. Gürültülü Ortamda Görsel İşaretler ile Şekillendirme

“Karşımızdaki insana anlatmak istediğimiz içeriği açık hale getiririz. Ne var ki, kelimeleri kullanmadan da iletişim kurabiliriz. Bu tür sessiz iletişim, insan ilişkileri hakkında bize bir şeyler söyler. Çoğu zaman bu, anlatmak istediğimizi karşı tarafa belirtmekten çok daha önemlidir. Bu sözsüz iletişimdeki fikirlerin değişimi, bize insan ilişkileri hakkında bir şeyler söyler. Buna da üst iletişim denir” (Dutta, 2011:59). “Terminale girer girmez, görsel ve sözel dürtülerin saldırısına uğrarsınız: konuşma uğultusu, yankılanan ayak sesleri ve reklam panolarının ışık seli” (Cooper, 1989:189). Beden dili, konuşma diliyle ve kişinin davranış biçimiyle akılda kalıcı görsel vücut dilidir. Çevrede bazen konuşmalarımız, beden diliyle zaten kurmuş olduğumuz bağın arasına girer dolayısıyla gürültülü ortamda ne söylemek istediğini duymada güçlük çekilebilir bu nedenle beden dili konuşursa daha anlaşılır ifadeler kurar (Resim 2-15).

Resim 2-15 ‘İşitme Engelli Bireyler, Gürültü Ortamda İşaret Diliyle İletişim Kurmak’ Kaynak: <https://kitchendecor.club/files/people-other-each-signing-deaf.html>, 05.04.2019

2.9.1 İletişime Engel Koyan Gürültülü Ortamlarda Şekillerden Anlaşılır İfadeler

Gürültü kısaca; sinyalin aktarılması sırasında mesajın kaynağa düzgün ve temiz şekilde aktarılmasına engel olan öğeler olarak tanımlanabilir. Gürültü, mesajın ulaşımı açısından varlığından rahatsız edici bir durumdur. Ancak gürültünün tamamen giderilmesi, yani sıfırlanması mümkün değildir. “İletişim kanalı üzerinden ya da onunla verilen her tür sinyale gürültü eklenecektir. Ek olarak, bir miktar gürültü mesajın semantik içeriği açısından yıkıcı olmayabilir hatta bu gürültü arzu bile edilebilir. Çünkü sinyale gürültünün eklenmesi sinyalin daha iyi sıkıştırılmasına ve dolayısıyla iletişim kanalının etkililiğinin artmasına sebep olabilir” (Hainge, 2007:27).

“Her teknoloji kendi kusurluluğunun parmak izlerini barındırmaktadır. Gürültü bu parmak izlerinden biridir. Bilgi kuramı ile açıklandığından daha karmaşık bir anlamı

vardır. Aslında farklı bakış açılarından farklı anlamlar yüklenmiştir. Etimolojik olarak gürültü saldırganlık ifadesi, alarm, doğadan gelen güçlü ses fenomeni gibi anlamlara sahiptir. Bazen de kabul edilmeyen sesleri ifade etmektedir” (Menkman, 2010:1). “Çünkü alternatif iletişim anlamları oluşturma gücü vardır” (Ballard, 2011:66). İletişim, sadece yaratıcı görsel bir parçası haline getirmelidir. Alternatif iletişim yöntemleri kapsar.

2.10. Alternatif iletişim Yöntemlerinde Görsel Biçimleri

“İletişimde konuşma dışındaki diğer yöntemlerin kullanıldığı iletişim şeklidir. İletişimde semboller kişisel olarak kullanılır. Semboller, teknikler, yardımcı cihazlar, strateji ve beceriler bütünleştirilerek kullanılır” (Karasu, 2016). Grafik semboller, konuşmayı iletişim aracı olarak kullanamayan ve özel eğitime ihtiyaç duyan birçok birey için alternatif iletişim aracı olarak düşünülmektedir. İfade edici veya alıcı dili yeterli olgunluğa erişmemiş bireylerin öğretim ve değerlendirme faaliyetlerinde kullanılan grafik sembollerin birçok çalışma yapılmıştır. Araştırmacılar “Görsel sembol araçlarla iletişim kurulabilir mi?” sorusunun yanıtını aramaktadırlar.

“Araştırmacıların tespit ettiği bir diğer nokta Batılı ve Doğulu duygu ikonları arasındaki farktır. (Duygu ikonları e-postalarda duyguları ifade etmeyi sağlayan tipografik karakterlerdir.) (Resim2-16). Bu tespite göre, Doğu duygu ikonları göze odaklanırken, Batı’da ağız önemlidir” (Ertike, 2012:27).

DUYGU	Batı	Doğu
'Mutlu'	: -)	(^_^)
'Üzgün'	: -(	(;_;) (T_T)
'Şaşkın'	: -o	(o.o)

Resim 2-16 ‘Sözel Olmayan Duygu İfadeleri’ Kaynak: (Ertike, 2012:27)

“İletişimde sorun yaşandığında iletişimi toparlamak için; ek bilgi sorma, dinleyici anlamadığında tekrarlama, net bir şekilde hatalı olarak aktarıldığı anlaşılan mesajı düzeltme gibi becerilerdir. Bu AİY’ni kullananlar için özellikle önemlidir. AİY etkili ve kolay bir şekilde konuşmayı kullanma yeterliğini karşılama amacı ile geliştirilmiştir. Eğer AİY stratejileri kullanılmaya başlandıysa büyük olasılıkla, etkili iletişimin edinilmesinde büyük zorluklar ve engeller olduğuna işaretler. Bu yeterlik, bu problemleri düzeltebilmek ve doğru yanıtları söyleyebilmek AİY kullanıcılarının başarıları için kritiktir. Özel amaçlarla makine veya araçların kullanımıdır. Örnek; kâğıt, grafiksel anlatımlar, mekanik araçlar veya bilgisayarlı cihazlar vb.” (Karasu, 2016). “Bireye konuşma ve yazmanın yerini almak üzere işaret sistemi ve görsel sistemler gibi alternatif iletişim biçimlerine dayalı, sözel olmayan iletişim uygulamalarının kazandırılması süreci alternatif iletişim öğretimi olarak tanımlanmaktadır. Alternatif iletişim biçimlerinin sözel iletişimi desteklemek üzere sözel iletişim ile birlikte kullanımı ise destekleyici iletişim olarak tanımlanır” (Kırcaali-İftar, 2006; K, Odluyurt, 2012; Wendt, 2009).

“Konuşma dışında en çok kullanılan yardımsız iletişim yöntemleri genellikle işaret dili, pantomim, ses çıkarma, jest, mimikler ve vücut dilidir. Öğretmenler için çok avantajlı olan, işaret dili dışındaki yardımsız iletişim yöntemleri birçok bireyde kendi kendilerine, az veya hiç alıştırma ihtiyacı duymadan kazanılabilen yöntemlerdir” (Beukelman, Mirenda, 2005). “Birey için kullanabilecek bir veya birkaç yardımsız iletişim yöntemiyle iletilmek istenen mesajın karşı tarafa ulaşması oldukça kolaylaşabilir” (Davis vd., 2010). Bu kapsamında yardımsız iletişim yöntemlerinde jestler, mimikler, vücut dili gibi davranışların ve grafik anlatımların anlamını belirten çıkış noktası görsel işaret dilidir.

İletişim panoları semboller, harfler, heceler, kelimeler, kelime öbekleri veya sayılarla oluşturulabilir. Kurul seçimi, kullanım amacını, yaşını ve kullanıcısının bilişsel, görsel ve motorlu olanaklarını göz önünde bulundurmalıdır (Resim 2-17).

Resim 2-17 ‘Alternatif İletişim’ Kaynak: <http://aeetania2013.blogspot.com/2013/09/tecnologia-assistiva-prancha-de.html>, 17.04.2019

2.10.1. Teknoloji ile Konuşmayı Üreten Cihazlar

“Günümüzde bilgisayar teknolojisinin desteği ile ileri teknolojik ürün sınıflamasına da girebilmektedir. ‘Konuşmayı üreten cihazlar’ (Speech Generating Devices-SGD) Stephen Hawking, 1985 yılından bu yana fiziksel aktivite ve sesini yitirmiştir. Koltuğuna yerleştirilmiş, yazıları ve ses tellerinin titreşimini sese dönüştürebilen bilgisayarı sayesinde insanlarla iletişim kurabiliyor” (Karasu, 2016). Görsel ve işitsel özellikleri içeren dokunmatik ekran özelliğine sahip araçların birçok avantajı olması nedeniyle farklı yetersizlik türleri için sıklıkla kullanılmaktadır. Bu araçlarla aktarılan ve sanal ortamda bulunan içerikle iletişimin dokunarak, yani daha somut bir iletişim biçimiyle yapılması (Resim 2-18) (Campigotto, McEwan ve Demmans Epp, 2013), fiziksel ve sanal etkileşimin somut iletişim şekilleriyle sağlanarak gerçek yaşam ile bağlantılarının daha iyi kurulması (Chen, 2012) veri eldivenleri ile benzer işlev gören veri kıyafetleri de bir diğer sanal gerçeklik etkileşimi

için tercih olabilir. Özel sensörlerle donatılmış olan bu kıyafetlerin içerisine girilerek öğrenen hareketleri algılanabilmekte ve dijital ortama aktarılabilir. Tüm vücudun hareketini izleyerek öğrenenlerin ilişkilendirebileceği sanal bir gövdeyi görüntülerler (Aguinis vd., 2001).

Resim2-18 ‘Konuşmayı Üreten Cihazlar’, Kaynak: <https://www.monroespeech.com/proslate>, 02.05.2019

2.11. Grafik Anlatımlarda Yapay Alfabelerden ve Şekillerden İfade Edebilme

Resimli İletişim Sembolleri (Picture Communication Symbols-PCS), piktogramlar ve Rebus vb. karşımıza çıkmaktadır. Yapay Alfabeler, Bir grup insan tarafından özel olarak tasarlanmış yazı sistemleridir. Örnek: Bliss sembol, stenografi, mors alfabesi bulunmaktadır.

“5000'den fazla sembolden oluşan bir grafik dilidir. II. Dünya Savaşı sırasında Charles K. Bliss tarafından geliştirilmiştir, kendine ait grameri bulunmaktadır. Savaş sonrası farklı amaçlarla kullanılmaya başlamıştır. 1960-1970’lerde Blissymbolsler

iletişimde sorun yaşayan insanlarla iletişim için popüler hale gelmiştir. Genellikle isimlere ve eylemlere yönelik ifadeler yer almaktadır” (Karasu, 2016) (Resim 2-19).

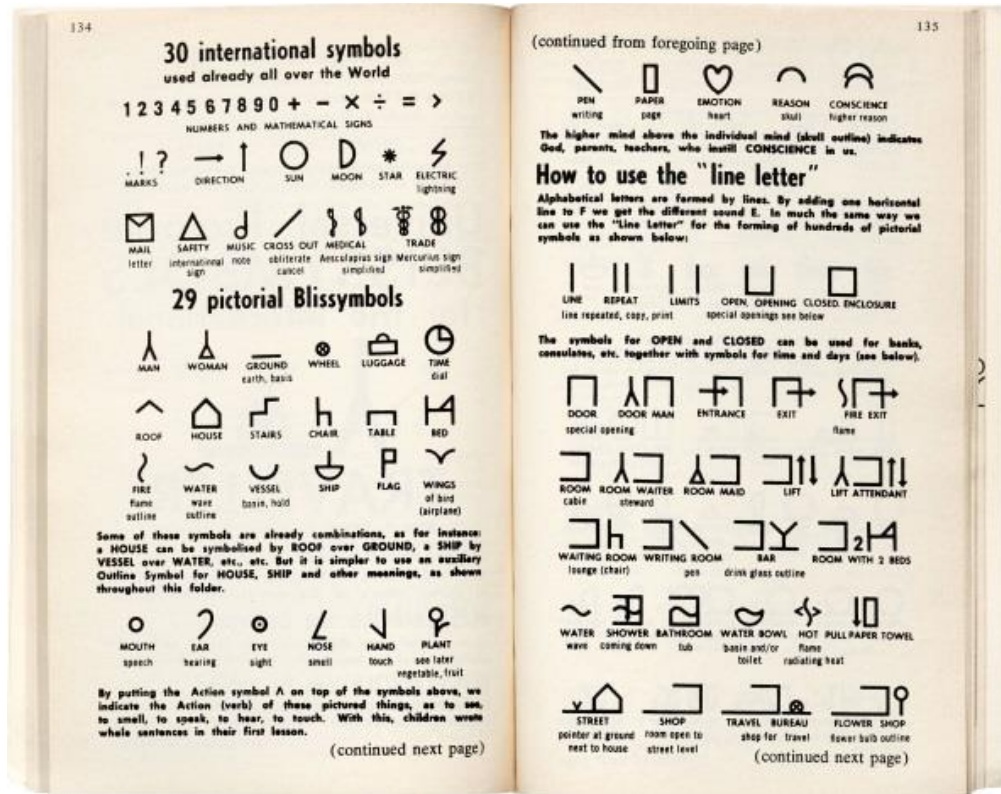
Resim 2-19 ‘Bliss Simgeleri’nde Sembol İfadeler, Kaynak:

<https://memim.com/blissymbols.html>, 17.04.2019

2.12. Çince Sembol ile Bliss Semboller

“Bliss, başlangıçta ideogramlar için yazılı Çince ile büyümüştür. (Çince karakterler aslında logogramlardır. Bazı Çince karakterler resimsel özelliklere sahipti ve Bliss'in Epifani'sine yol açan “insanın” simgesiydi. Çin gazetesi manşetlerini okuyacak ve tabelaları okuyabilecek kadar öğrendiğini öğrenirken, Bliss, kısa bir süre içinde ustalaşıp konuşulan dilden bağımsız olarak herkes tarafından okunabilen alfabetik olmayan bir yazı sistemi geliştirmek için ilham almıştır. Bliss semboller, Avusturya-Macaristanlı gurbetçi Charles K. Bliss (1897-1985) tarafından tasarlanmıştır” (Steiner, Daniel, Grice, 1975).

- Logogram: Bir kelimeyi veya ifadeyi temsil eden bir karakter. Logogramlar ideografik veya resimsel olabilir.

Resim 2-20 ‘Bliss Semboller’ Anlayış Kavramı, Kaynak:

<https://letterformarchive.org/news/blissymbolics>, 11.04.2019

Aslen 1942’de Dünya Yazması, 1947’de Semantografi ve son olarak 1960’larda Bliss semboller olarak adlandırılan yazma sistemi, daha karmaşık kavramları temsil etmek için farklı şekillerde birleştirilebilecek birkaç yüz temel geometrik sembol (“Bliss karakterleri”) içerir (“ Bliss-kelimeler”). Örneğin, “ev” ve “tıbbi” için Bliss karakterleri “hastane” veya “klinik” için Bliss kelimesini oluşturmak üzere birleştirilir. (Resim 2-20). “Modüler yapı, Alman diline karşılaştırmaya davet ediyor; “hastane” için Almanca sözcük - “krankenhaus” - doğrudan “hasta evi” ne çevirir” (Steiner, Daniel, Grice, 1975).

2.13. Stenografi ile Sembollerin Kavramı

Stenografi, alfabenin harfleri, noktalama işaretleri, kelimeleri yerine semboller ve kısaltmalar kullanan çabuk yazma sistemidir. Yazılar yakın, küçük ve dar yazıldığı

için bu adı almıştır. Stenografi, meclis oturumlarında, mahkeme duruşmalarında, iş görüşmelerinde oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Resim 2-21). Stenografi; Bir konuşmayı söylendiği anda not edebilmek için hızlı olarak yazma sanatıdır. Antik çağda Romalılar tarafından kullanılan tiro işaretleri ve Yunanlılar tarafından kullanılan *tachygraphie* gibi işaretleme sistemleri, stenografinin ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir. “Stenografi, modern çağın bir buluşudur; klasik harfler yerine, çok süratli yazmayı mümkün kılan yeni, basit işaretler kullanır” (Faulmann, 2015:237).

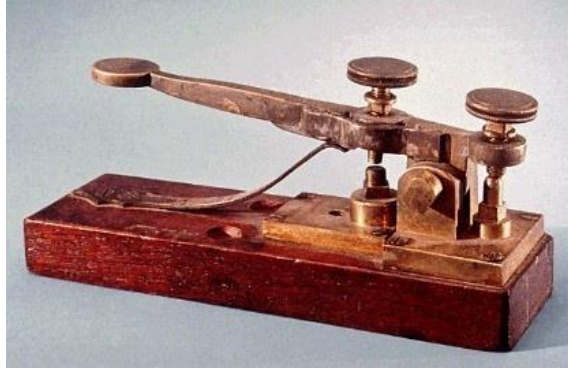
SHORTHAND ALPHABETS			
Pitman	Gregg	Pitman	Gregg
—	K	(	TH
—	G	/	CH
—	M	/	J
—	N	)	Z
—	NG	—	Z
—	P	—	SH
—	B	—	ZH
—	T	—	H
—	D	—	H
—	S	—	R
—	S	—	R
—	F	—	L
—	V	—	W
—	TH	—	Y

Resim 2-21 ‘Stenografi Alfabeti’, Russon,

Kaynak:<https://www.britannica.com/topic/shorthand>, 11.04.2019

2.14. Uluslararası Mors Alfabeti ile Haberleşme

Mors Alfabeti 1832’de telgraf ile ilgilenmeye başlayan Samuel Morse tarafından 1835 yılında oluşturulmuş ve 1837’de kullanılmaya başlanmıştır. Modern Uluslararası Mors Kodu ise, 1848 yılında Alman Friedrich Clemens Gerke tarafından geliştirilmiştir (Resim 2-22).

Resim 2-22 ‘Uluslararası Mors Alfabesi’, Kaynak:

<https://www.bilgiustam.com/resimler/2012/03/mors.jpg>, 11.04.2019

MORSE CODE LETTERS AND NUMBERS			
A • —	K — • •	U • • —	1 • — — — —
B — • • •	L • • • •	V • • • —	2 • • — — —
C — • • • •	M — — —	W • — — —	3 • • • — —
D — • •	N — • •	X — • • —	4 • • • • —
E •	O — — — —	Y — • — — —	5 • • • • •
F • • • • •	P • • — • •	Z — — — • •	6 — • • • •
G — — •	Q — — • —		7 — — • • •
H • • • •	R • — • •		8 — — — • •
I • •	S • • •		9 — — — — •
J • — — —	T — —		0 — — — — —

Resim 2-23 ‘Mors Alfabesi’, Kaynak: [https://tr.123rf.com/photo_68696925_stock-vector-international-telegraph-morse-code-alphabet-letters-a-to-z-and-numbers-translated-to-dots-and-](https://tr.123rf.com/photo_68696925_stock-vector-international-telegraph-morse-code-alphabet-letters-a-to-z-and-numbers-translated-to-dots-and-dashes.html)

[dashes.html](https://tr.123rf.com/photo_68696925_stock-vector-international-telegraph-morse-code-alphabet-letters-a-to-z-and-numbers-translated-to-dots-and-dashes.html), 11.04.2019

“Mors Alfabesi; telgrafla veya farklı şekillerde mesaj alıp vermek için harflerin, rakamların ve noktalama işaretlerinin yerine geçen, nokta(.) ile kısa çizgilerden(-)oluşan haberleşme sistemidir. (Resim 2-23). Bu noktaların, çizgilerin yan yana dizilmesiyle alfabenin bütün harfleri elde edilir. Örneğin, bir nokta (.), bir çizgi (-) A demektir” (Karasu, 2016). Türk alfabesi görsel algı ve Türk işaret dili ile çeşitli

şekiller ele alınarak mesaj alıp verilerek ifade edilebilir. Harfleri tam olarak öğrendiğimizde, hece kurmaya ve kelimeler haline getirmeye çalışırız. Dolayısıyla bu çalışmalar zaman içerisinde hızlanabilir, bir işitme engellide olduğu gibi hızlı bir şekilde görsel sembollerle kelimeler haline iletişime geçilebilir. Dilsiz ve işitme engelli olan kişilerin bildiği bu alfabenin diğer kişiler tarafından da öğrenilmesi, iletişim kurmalarını çok daha kolay bir hale getirmektedir. Üçüncü bölümde işaret dilinin detaylarını bahsedilmiştir.

2.15. İşaret Dilinin Mimiklerle Görsel Etkisi

Yetersizlikten etkilenmiş birey hem işaret dili ve jestleri hem de görsel iletişim nesneleri aynı anda iletişim kurmak için kullanma gereksinimi duyabilir. İşaret dili işitme veya konuşma engellilerin aralarında iletişim kurabilmek için el hareketlerini, yüz mimiklerini ve bir bütün olarak vücut dilini kullanarak oluşturdukları sessiz, görsel bir dildir (Resim 2-24).

Resim 2-24 İletişim Kurabilmek için El ve Yüz Hareketleri ile Görsel Dil, Paulina, Kaynak:

<https://weheartit.com/entry/176331575>, 06.05.2019

“Söz konusu diller uzun zamandır vardır. Ksenophon MÖ 431’de, işaret diliyle yapılan bir görüşmeden bahsedilmiştir. Tarih boyunca işaret dili, sağır larca ve manastır topluluklarında kullanılmıştır. Girolomo de Cardano 1576’da sağır ların soyut bazı fikirleri işaretle anlatabildiğini yazmış, Giovanni Bonifaccio ise 1616’da işaretleşmenin evrensel bir dil olduğu fikrine varmıştı. Ama dilin esas olarak jestlerden türediği teorisini ilk kez 18. yüzyılın ortalarında öne süren, filozof Condillac’tır” (Hewes, 1973:14).

“1750’den önce, sağır doğan kişilerin yüzde 99,9’u okuma yazma öğrenme ya da eğitim görme şansına sahip değildi. Bu durum 18. yüzyılın sonu Fransa’ında işaret dilinin de geçerli bir dil olarak tanınmaya başlamasından sonra düzelmeye başladı. Condillac’ı andırır bir biçimde şöyle yazdı: *“Siz âlimlerin bulmak için boşuna uğraştığınız ve onların da ümidini kestiği evrensel dil işte burada, gözlerinizin önünde, yoksul sağır ların mimiklerle anlaşmalarında bunu bilmediğiniz için, onları hor görüyorsunuz. Ama işte bütün dilleri açacak anahtar yanı başınızda.”* Duyun işte! Duyun! Rahip 1755 yılında sağır lar için bir okul kurdu ve sağır öğrencileri için doğal işaretleri kullanarak okuyabilecekleri ve eğitebilecekleri kurallı bir dil icat etti. Bu kurum sağır ları öğrenci olarak kabul eden ilk devlet okulu oldu ve 1791’de Paris’teki Ulusal Sağır-Dilsizler Kurumuna çevrildi” (Corballis, 2003:116).

Resim 2-25 İşaret Dili İle Mimiklerin Etkisi, Kaynak:

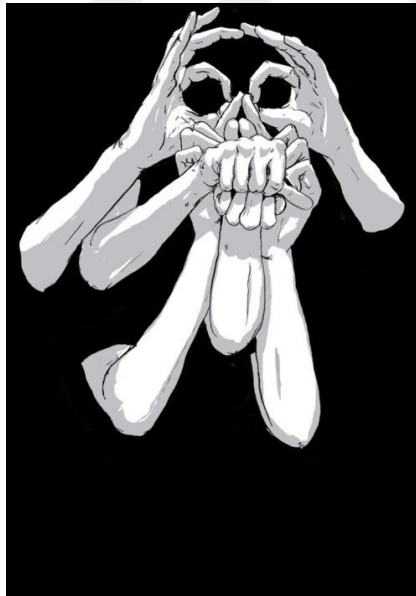
<https://elearning.eastdurham.ac.uk/teaching-childcare-education/special-needs/sign-language>,

07.05.2019

“Ülkeden ülkeye değişen işaret dilinin bölgelere göre farklılık gösteren aksan ve lehçeleri vardır. Ayrıca, Türk İşaret Dili ve Türkçe’nin gramer yapısı olarak birbirinden farklı iki dil olduğunu belirtmektedir. İşitme engellilerin kendi aralarında iletişim için kullandıkları el hareketleriyle mimiklerden oluşan görsel bir dildir” (Bayrak, 2009) (Resim 2-25).

2.15.1 İşaret Dili Sembolleri (Signsymbols) ile Tasarıma Yönelik Algının Etkisi

“İşaret Dili Sembolleri (Signsymbols), İşaret diline dayalı olarak tasarlanmıştır. Hem grafiksel sembollere hem de işaret diline dayalıdır. Piktogram, ideogram ve işaret dilinin birleşimidir” (Karasu, 2016). Her bir sözcük için çizilen sembollerin genel özellikleri ve işaret ettikleri ortak noktalar temel alınarak grafik semboller tasarlanmıştır. Bu grafik sembollerle işaret dili bir araya getirerek görsel işaret dili ifade edilebilir bir algının etkisi olduğunu biçimlendirilir (Resim 2-26).

Resim 2-26 El- kol Mimiklerle Hareket Dili, Michal Karmazon, Kaynak:

<https://karmazon.tumblr.com/post/17622096696>, 08.05.2019

- **Piktogram:** Anlatılmak istenen kişi, iş, olay ya da olgunun resmedilerek anlatılmasını sağlayan semboldür.
- **İdeogram:** Kavramları temsil eden resimsel sembollerdir.
- **İşaret dili:** El işaretlerinin grafiksel sunumlarıdır.

2.16. Barış Sembolü

İlk olarak İngiliz grafik sanatçısı Gerald Holtom tarafından nükleer silahsızlanma sembolü olarak tasarlanan barış simgesinin ortaya çıkmıştır (Resim 2-27). “Barış” işareti olarak anılır ve bilinir olmuştur. “Barış sembolü, mevcut Trump karşıtı yönetim gösterilerinde de dâhil olmak üzere protesto ve aktivizmin bir görüntüsü olarak her yerde bulunur, 1950’lerde bir sanatçı tarafından yaratılmasında genellikle göz ardı edilir. 1958’de İngiliz sanatçı Gerald Holtom, ilk büyük yürüyüş vesilesiyle Nükleer Silahsızlanma Kampanyası’ndan (CND) sembolünü tasarladı” (Meier, 2017).

Resim 2-27 Gerald Holtom'un nükleer silahsızlanma sembolünün taslağı (sol), Barış Sembolü (sağ), Kaynak: <https://hyperallergic.com/358892/peace-symbol-drawings-go-on-view/>, <https://bigtbooks.wordpress.com/tag/gerald-holtom/>, 26.03.2019

“Pasifik olarak bilinen barış sembolü 1958’de ortaya çıkan “Nükleer Silahsızlanma” ifadesinin İngilizcesi olan “Nuclear Disarmament” kelimesinin baş harflerinden oluşmaktadır. Semafor alfabesi ile tasarlanan bu işaret, bu dönemde bile oldukça popülerdir” (Yılmaz, 2017). Tescillenmeyen Logo kısa sürede dünya çapında Barış sembolü olarak kullanılmaya başlamıştır. Ellerin hareketleri derinlemesine incelenmiştir ve yorumlar şüphesiz çok ilginçtir. Ükelere ve kültürel yapılara göre değişen çok yönlü anlamları vardır. Yüzümüzün ifadesi, ellerimizi iletişim amacıyla kullandığımızda da değişir. (Resim 2-28).

Resim 2-28 ‘Barış Sembolü’(sol), ‘Zafer İşareti’ ve ‘V’ Harf ile İki İşareti’ (sağ), Kaynak:

[http://www.milliyet.com.tr/Dunyanin-en-yaygin-7-sembolunun-cikis-hikayeleri-molatik-](http://www.milliyet.com.tr/Dunyanin-en-yaygin-7-sembolunun-cikis-hikayeleri-molatik-5494/?Sayfa=8)

[5494/?Sayfa=8](https://www.iconfinder.com/icons/2249453/expression_fingers_gesture_hand_peace_two_icon), 21.03.2019,

[https://www.iconfinder.com/icons/2249453/expression_fingers_gesture_hand_peace_two_icon,](https://www.iconfinder.com/icons/2249453/expression_fingers_gesture_hand_peace_two_icon)

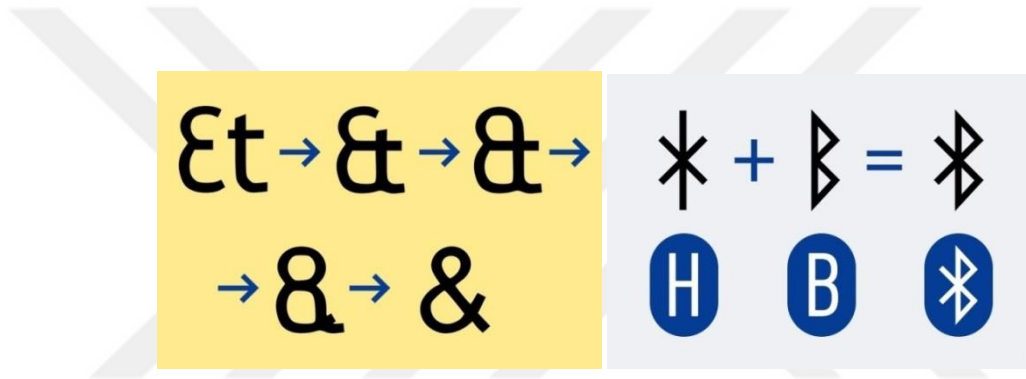
07.04.2019

Parmak sembolizmiyle başlayalım. 'V' harfini oluşturmak için dizini ve orta parmağı yükseltmek zafer ve barışın sembolüdür. 'Mükemmel' ve 'tamam' sembolü, parmağımızın ucuna dokunmak için işaret parmağını kıvrılarak yapılırken, kalan parmakları da kaldırır. Üç farklı görselde parmak işaretleri vardır. Bunlar ‘Zafer işareti’, ‘V’ işareti, rakam olarak ‘iki’ işaretidir. “Elin tersi canlılığı gösterir. Saldırgan, hastane veya olumsuz olabilir. Churchill’in dünyaca bilinen zafer işareti, eğer elinin tersi dışarı gelecek şekilde yapılsaydı anlamını mutlaka yitirirdi. Ayna da deneyip görebilirsiniz” (Cooper, 1989:120). Beden dili bölümünde anlaşılır dil ifadeleri bahsedilmektedir. Benzer şekilde işaret eden parmakların birçok sembolizmi vardır. Söz konusu kelime ve harflerden, sembolik işaretlerle tasarlanmıştır.

2.17. Semboller ve Harf Algılayışı

“Ampersand sembolü Türkçe karşılığı “ve” olan Latince “et” kelimesinden üretilmiştir. Antik Roma döneminin önemli ismi Cicero’nun asistanın Tiro tarafından geliştirilen “Tironian Notes” sisteminin en önemli sembolü Ampersand, E ve T harflerinin birleştirilmesiyle oluşan sembolden oluşmuştur” (Yılmaz, 2017).

“Bilim adamının bilim yapma şeklini ve bilim anlayışını egemen bilim paradigmasının belirlediğini öne süren Kuhn, bilimin o dönemin egemen paradigmasından bağımsız düşünülmemeyeceğini, bilim ile paradigmanın çok yakın bir ilişki içinde olduklarını ifade eder” (Kuhn, 2006). Paradigma ise bir dizgedir. Bir paradigmadaki tüm birimlerin ortak özelliklerinin olması gerekmektedir. Örneğin alfabe bir paradigmadır. “B” harfi bu paradigmanın bir parçasıdır. “3” ve “8” ise bir rakam olduğu için bu paradigmaya dâhil değildir. Sözcükler de; fiil, özne, yüklem olarak dilbilgisi kategorisinde paradigma olarak değerlendirilebilir. (Resim 2-29).

Resim 2-29 ‘Ampersand’ Türkçe adıyla “Ve” işareti (sol), ‘Bluetooth Sembolü’ (sağ) Kaynak:

<http://www.milliyet.com.tr/Dunyanin-en-yaygin-7-sembolunun-cikis-hikayeleri-molatik-5494/?Sayfa=8>, 21.03.2019

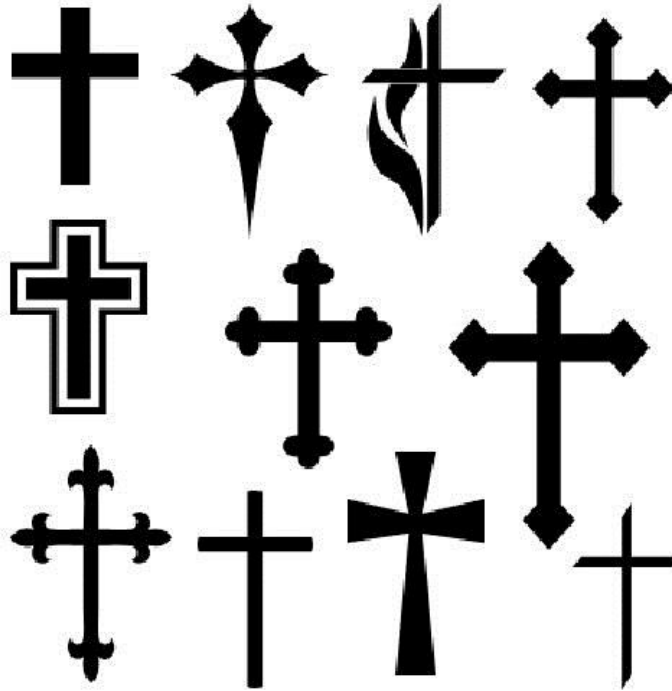
Bu bağlamda paradigma; insanın, yaşamı algılama ve yorumlama biçimidir. Pragmatik, işaretlerin kullanımı ve işaretler arasındaki ilişkileri inceler.

“MS 10.yy’da Danimarka halklarını tek bir çatı altında toplamak isteyen ve yaban mersini sevgisi sebebiyle sürekli olarak mavi dişlerle gezen “Bluetooth” lakaplı Kral HaraldBlatand’a dayanan sembol, tüm cihazları tek çatı altında toplamak isteyen teknoloji sebebiyle de aynı adı taşımaktadır. Bluetooth teknolojisinin sembolü, Kral HaraldBlatand’ın baş harfleri kullanılarak oluşturulmuştur (Resim 2-29). Sembol mavi renk üzerinde bulunan dişleri andırmaktadır” (Yılmaz, 2017).

2.17.1. Haç Sembollerinin Algılayış Biçimi

Hristiyanlığın sembolü Haç, İslam ve Hristiyan ülkelerinin yardım alınan sembolü Kızılây ve Kızılhaç vs. bulunmaktadır. Haç işareti geometrik ve dekoratif bir semboldür. “Semboller genellikle bir düşünceyi temsil eden ve figüratif olmayan biçimlerden oluşur. Katoliklerin işareti olan haç, aynı zamanda kurban edilen İsa’nın da sembolüdür. Yarım ay İslami, David yıldızı Siyonizmi, beş halka ise olimpiik fikri sembolize eder” (Stiebner-Urban, 1982:15).

Sembol ve işaretler, çevremizi anlamamızda, nesneleri amacımız doğrultusunda kullanmamızda önemli bir içeriktir. İşaret kapsamında bir sembole dönüştürebilir gerek kullanım yerine göre sembolik bir nitelik anlam veriyorsa sembol işaret olarak biçimlendirilebilir. “Bilincinde olduğumuz ya da olmadığımız, fakat yaşamamızı etkileyen işaretler dünyasından bazı örnekleri şöyle sıralayabiliriz; Kara, deniz, hava ulaşımında kullanılan ulaşım işaretleri, bayraklar, flamalar, el ve yüz işaretleri, üniformalar, şemalar, harfler, matematiksel işaretler vb. gibi” (Uçar, 2004:24).

Resim 2-30 Haç İşaretlerin farklı görsellik biçimi, Kaynak:

<https://faithandfootsteps.wordpress.com/2017/12/07/the-symbol-of-the-cross/19.03.2019>

Söz konusu harf dediğimiz bu işaretlerin iletişim biçimi çözümlenmesiyle birlikte simge, şekil ve görsel işaretlerden mesaj verir. Dolayısıyla sembol ve işaretler yardımıyla iletişimi, yazı ile iletişimle fark olduğunu farklılık yaratmaktadır. Yukarıdaki sembol mesajında birçok benzerlik görsel algılanmaktadır. Harf ve rakam açısından Türk İşaret dili, alfabe açısından ‘T’ harfi tipografik biçimi ve ‘+’ artı ya da pozitif olarak algılanır. Daha çok karşımıza anahtar, kolye ve vücut bedeninde dövme sembolü çıkar (Resim 2-30).

Sembollerle iletişim yazıdan daha etkili akılda kalınacağı, kolay öğrenilebilirliği söylemek mümkündür. Görsel işaretlerin sayesinde hangi yöne gideceğimizi bilgi verir. Örneğin: Kitap okuyacağımız zaman öncelik görsel sembol ve şekillerden ister istemez ilgimiz çeker. İkinci aşamasında bu görsel sembollerin kapsamında bir alt yapı olarak görsel alfabe ve hareketli tasarım dili daha çok dikkatimiz çeker.

2.17.2. Sağırılar için Çince Semboller

Tarihe bakıldığında Çinli, 4000 yıldan uzun bir süredir gelişmekte ve birçok karakterin estetik mükemmelliğe yaklaştığını göstermektedir. Sesleri, kaligrafi ve anlamları birleştiren tasarımlar üretilmiştir. Aşağıdaki liste "sağır" için karşılık gelen Çince sembollerdir.

耳聾 聾的 聾

Resim 2-31 Sağır için Çince Semboller, Kaynak: <http://www.words-chinese.com/symbols/deaf.htm>, 23.03.2019

Çince tipografik tasarım olarak baktığımızda ‘ev’ ‘E’, ‘El’ tipografik şekli (Resim 2-31), ‘göz’, ‘figür’ fiziksel hareketli (Resim 2-32) bir şekilde görsel işaret algılanmaktadır.

Resim 2-32 Ağır İşitme Engellilerin Sembolü, Kaynak: <http://www.chinese-word.com/data/4613.html>, 23.03.2019

Alternatif iletişimden yararlanan kişiler büyük çoğunlukla grafik sembolleri veya işaret dili kullanırlar.

2.18. İşaretin Dilinin Başlangıcı

“İnsanlığın araştırılmasında bir tek büyük eksiklik vardır, bir tek Diyar henüz ayak basılmamıştır ve o da jestlerdir” (Bulwer, Chirologie, 1644). “Her halükarda, sözcük adını verdiğimiz bu keyfi seslerle gerçek dünyadaki nesneler arasındaki bağ acaba nasıl kurulmuştur? Hele gerçek dünyayı algılamamız, işitmekten çok görme ve dokunma duyusuna bağlıyken bu bağların jestlerle kurulmuş olması kaçınılmaz gibi görünüyor. Gabriel Garcia Marquez, *Yüzyıllık Yalnızlık* eserinde şöyle diyor: “Dünya o kadar yeniydi ki pek çok nesnenin adı yoktu. Bir şey den bahsetmek gerektiğinde işaret etmek gerekiyordu” (Marquez, 1971:11). İşaret dili eline alınan ve doğal olarak öğrenilen bu dil kol, gövde ve yüz hareketlerine dayanır. Dünyanın dört bir yanındaki sağır, eğitimcilerinin karşı çıkmasına rağmen kendilerine özgü işaret dilleri

geliştirmişlerdir. İşaret dillerinde ifade edebilecek aşamasında, dilin jestlere dayalı bir sistemden doğduğu ve konuşma aşamasına geçmeden bir görsel bakış açısı ile geliştirilmiş olabileceği düşünülmektedir (Resim 2-33).

Resim 2 -33 ‘Sessiz Bir Dil: İşaret Dili’ Kaynak: <http://blog.ugur.com.tr/ugur-sogutma-isaret-dili-egitimlerine-basladi/>, 05.05.2019

“Primatlar görsel açıdan da mükemmel donanımlara sahiptir. Alın bölgesindeki gözleri sayesinde, nesneleri hem üç boyutlu, hem de diğer memeli primatların tersine renkli görürler. Primatların beyninin en az yarısının görsellik ve görmeye uğraştığı ve maymunların görsel sistemlerinin en az insanların ki kadar gelişmiş olduğu sanılmaktadır” (Blakemore, 1991). “Aslında insani görüş yeteneği hakkında bildiklerimizin çoğu, maymunların görme yeteneğine dair beyin devreleri taranırken elde edilen verilere dayanır. Beynin çeşitli bölgelerindeki tekli ya da çoklu nöronlar hayvanın gözlerinin önündeki görsel sinyalleri kaybederler. Maymun beyninin farklı alanları görmenin farklı yönleriyle ilgilidir. Örneğin, renk ayrımı, hareket ya da yüzlerin akılda tutulması gibi. İnsan beyni üzerinde yapılan modern görüntü çalışmalarında elde edilen veriler, bu çalışmayı büyük ölçüde desteklemektedir; yani insan beynindeki görmeye ilgili alanlar, maymunlarınkiyle paralellik taşımaktadır. Primat atalarımızı pek çok bakımdan, özellikle dil, gelişmiş zaman algısı ve beyin büyüklüğü açısından

fazlasıyla geçmiş durumdayız” (Corballis, 2003:58). Kollar ve eller üzerindeki gelişkin denetim ve şaşmaz bir üç boyutlu görür, primatların etraflarındaki dünyayla iletişime girmeleri için gerekli doğal temeli oluşturmuşlardır. İletişimin gereklerinden biri de insanın mesaj alıp verebilme biçiminde hareketlerin karşılığı olduğunu düşündüğü jestlerle cevap vermesidir.

2.18.1. İşaret Dilinin Tarihsel Süreci.

“İlk dili ‘İşaret Dili’ olan öğrencinin ikinci bir dil olarak konuşmayı öğrenirken, işaret dili söz dizim ve biçim birim kurallarını konuşma diline uyguladığı araştırmalarla belirlenmiştir. İşaret dilleri işitme engellilerin ana dilidir. İşitme engelliler konuşma dillerine hâkim olamadıklarından kendilerini ifade etmek için işaret dillerini yoğun olarak kullanırlar. İşitme engellilerin kendi aralarında iletişim için kullandıkları görsel bir dildir” (Memiş, 2013). İşitme engellilerin, işaret dili doğal bir dil olup, parmak alfabesi ve el, yüz ve mimiklerden oluşan; işitme engellilerin kendi aralarında ve işiten insanlarla iletişim kurmak için kullandıkları görsel işarettir (Resim 2-34).

Resim 2-34 Vücut Dili ile El İşareti (sol), Jakop Vogel, Kaynak:

<https://thenounproject.com/term/sign-language/2337/>, 05.05.2019, Türk El İşareti(sağ), Jakop Vogel, Kaynak: <https://thenounproject.com/term/sign-language/181439/>, 05.05.2019

“İşaret dili evrensel değildir, farklı ülkelerde farklı işaret dilleri kullanılmaktadır. Örneğin, hiçbiri birbirinin aynısı olmayan Fransız İşaret Dili, Çin İşaret Dili, İngiliz İşaret Dili vardır. Aslında, bu dillerin işaretleri sadece yaklaşık % 10 özdeştir. Kavram için kullanılan işaretler, kullanıcılar arasında ortaktır. Bu özelliği ile işaret dili konuşurken kullandığımız jest ya da mimiklerden farklıdır” (Karasu, 2016).

2.18.2. Osmanlı Döneminde İlk İşitme Engelliler Okulunda İşaret Dilinin Kullanımı

Osmanlılarda ilk işitme engelliler okulu Osmanlı döneminde II. Abdülhamit tarafından kurulan (1902) Yıldız Sağırılar Okulu’dur. Türk İşaret Dili’nin tarihi 15. yüzyıla uzanmaktadır (Resim 2-35) (Zeshan, 2003:46). Sağırının sarayda görevlendirilmesinin sebebi işitemiyor olmalarıdır, çünkü padişahın gizli işleri bu sayede işitemeyen hizmetlileri orada bulunurken de görüşülebilmekteydi (Akalin, 2013:1496). Akalin aynı zamanda, sarayda 50-60 kadar sağırın çalışmakta bulunduğunu ve iletişim için bir işaret dili kullandıklarını yazar fakat kullandıkları işaretlerden maalesef yalnızca bir kaçı kayda geçilmiştir.

Resim2-35 ‘Osmanlılarda ilk İşitme Engelliler Okulu’ Kaynak:

<http://osmanldevleti.blogspot.com/2013/09/iiabdulhamidin-actrdg-isitme-engelliler.html>,

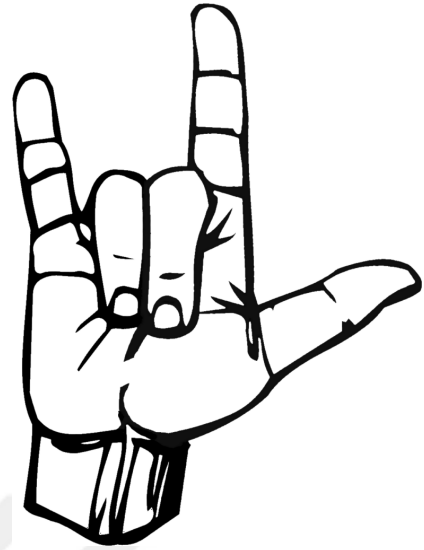
07.04.2019

2.18.3. Türk İşaret Dili (TİD)

“TİD, dünyadaki en eski işaret dillerinden biri olarak kabul edilir” (Zeshan, 2003). “TİD’in varlığı ve tarihi ile ilgili sınırlı sayıda bilgi varken dil bilgisi ile ilgili bilgi neredeyse yok denecek kadar azdır. İşitme engellilerin konuşmalarını geciktirdiği düşüncesiyle 1953 yılında sağır dilsiz okullarında işaret dili yasaklanmış ve işaret dili sözlüğü, dil bilgisi, ders kitaplarının hazırlanması, ulusal işaret dilinin kurulması/yaygınlaşması engellenmiş (Akalın, 2013) ve bu konuda çalışmalar yapılması gecikmiştir. Bunun yanında okullarda TİD öğretilmemesiyle tek ve ortak işaretler üretilmemiş, TİD bölgeden bölgeye farklılık gösteren bir dil halini almıştır. Yıldız’da bulunan okul Fatih’e taşınmıştır. Okulundaki arşivler Fatih İşitme Engelliler Okulu’nda bulunmaktadır. 1953’ten bu yana okullarda TİD kullanılmamaktadır.” TİD ile ilgili piyasada çeşitli yayınlar mevcuttur. Üniversitelerde Türk İşaret Dili’nin gelişimi dil yapısı ile ilgili araştırmalar yapılmaya devam etmektedir. Bu konuda devletin sorumluluğu dahilinde Milli Eğitim Bakanlığı 1995’te görsel bir kılavuz yayınlanmıştır. Üniversitelerin işitme engelliler öğretmenliği bölümlerinde işaret dili 2014-2015 öğretim yılından itibaren zorunlu ders olmuştur.

2.18.4. Amerikan İşaret Dili ve Beden Dili ile İletişim Tekniklerin Etkisi

“El hareketleri, jest, mimikler, tamamlayıcı veya pekiştirici olan ağızla söylemeden oluşur. İşaret dilleri sözsüz iletişim unsurlarını barındıran bir dildir. Sözsüz iletişimde jestler ve hareketler gibi birtakım simgelerle iletişim kurulur” (Tutar, Yılmaz ve Eroğlu, 2014). “Keith Haring, pop sanatıyla, cesur çizgileriyle canlılık ve birlik mesajlarını gösteren aktif figürleriyle tanınır” (Haring, 2009). Dolayısıyla Amerika’nın ‘R’ harfi kapsamında işaret dili ile görselleştirmektedir (Resim 2-36).

Resim 2-36 Pop Sanatıyla Görsel Figür, Amerikan El İşareti ile ‘R’ Harf, Keith Haring
UNIQLO Soho'dan Pop Art, 2009 (sol) Kaynak:

<http://nyclovesnyc.blogspot.com/2009/08/keith-haring-pop-art-t-shirts-from.html>, 02.05.2019.

‘Amerikanın İşaret Dili ile Seni Seviyorum’ ve ‘Rock El İşareti’ (sağ), Travis M. Andrews, 2017. Kaynak: http://www.lifeprint.com/asl101/images-layout/ily_asl_1024h.gif, 07.05.2019

Amerikan İşaret dili ile seni seviyorum ve Rock işareti vermektedir. Rock-and-roll'un Ike Turner'ın “Rocket 88” inden ortaya çıkmaktadır. Bu işaretler ve rock'çılar gibi gösteriler sırasında tutulan, işaret parmağı ile halka parmağın avuç içinde kıvrıldığı ve baş parmağın, elden ağaçtan gelen bir dal gibi çıkmasıdır (Resim 2-36).

2.18.4.1. El İşareti ile Amerikan İşaret Dili ve Feminizm Görsel İşareti

Feminist sanat ilk olarak 1960'ların sonlarında savaş karşıtı gösteriler ve feministlerin sanata müdahale etmeye istekli olan medeni ve tuhaf haklar hareketleri arasında ortaya çıkmaktadır. Feminist sanatçı Suzanne Lacy, feminist sanatın amacını “kültürel tutumları etkileme ve kalıplaşmış klişeleri dönüştürme” çabası olarak nitelendirmektedir.

Artsy'ye göre, "İlk dalga feminizmi, 20. yüzyılın başlarında kadınlar için siyasi oy hakkı kazanmıştır ancak tam siyasi katılımın yanı sıra sistemik siyasi ve

sosyoekonomik eşitsizliğin de etkisinde kalmıştır." "Sivil Haklar hareketinden ilham alan, feminist liderler 1960'larda ve '70'lerde cinsiyet eşitsizliğini sürdüren hem sistemleri hem de kurumları eleştirel bir hedef almaktadır" (Houlis, 2019).

Sonuçta feminist sanat, feminist bir bakış açısıyla izleyici ve sanat arasında bir diyalog üretir. Bu sanat sadece estetik hayranlık için değil; bunun yerine, izleyicileri eşitlik yönünde değişim yaratabilecek sosyal ve politik sorular sormaya teşvik etmeyi amaçlar. Feminist sanat bilinçli olarak yaratılmıştır. Feminizmin el işareti, kadın cinsiyetinin eşitliğe sahip olduğunu göstermektedir (Resim 2-37). İkinci anlamda ise Amerikan el işareti ile 'S' harfini şekillendirilip el işareti ve feminist işareti farklı olmadığını söylemek mümkündür. Bunun sonucunda Feminizm kadın cinsiyeti aklımıza getirip Amerikan el işareti diye düşünülebilir.

Resim 2- 37 ‘Amerikan İşaret Diliyle ‘S’ Harfi (sol), 2018 ve ‘El İşareti ile Feminizm Görsel İşareti (sağ)’ 2019, ‘Amerikan İşaret Dili ile Yapılmış Feminist’ Anlatılmış Kelime,Kaynak: <http://elegantgowns.net/fist-clip-art/kisspng-raised-fist-computer-icons-clip-art-hand-5adb5bb990c248-16/>, 10.05.2019. <https://www.etsy.com/dk-en/listing/254617183/paper-sticker-feminist-feminism-woman>, 10.05.2019. Kaynak: <https://inktale.com/madedesigns/feminist-sign-language-1>, 10.05.2019

“Konuşma dili gibi, işaret dili de bir bölgeden diğerine farklılık gösterir. Tüm işitme engellilerin kullanabileceği uluslararası bir işaret dili var olmasına karşın bu dilde dil-kültür ilişkisi göz ardı edildiğinden yaygın olarak kullanılmamaktadır. Kelime havuzundaki kelime sayısı ülkelerin işaret dilleriyle kıyaslanamayacak şekilde az sayıda olan bu dilin uluslararası düzeyde gerçekleştirilen konferans ve kongre gibi faaliyetlerde tercih edildiği görülmektedir” (Türk, 2015). Uluslararası işaret dili ve birçok ülkenin işaret dili parmak alfabesinde tek el kullanılırken TİD parmak alfabesinde çoğunlukla çift el kullanılmaktadır.

2.18.4.2. Amerikan İşaret Dili ve Beden Dili ile İletişim Tekniklerin Etkisi

“Amerikan İşaret Dili, iletişim kurmak için sözlü ses yerine, beden dili ve dudak düzenleri gibi fiziksel iletişim araçlarını kullanan bir dildir. Kişi aynı anda ellerini, kollarını veya vücudunu şekillendirmek, yönlendirmek ve hareket ettirmek ve ayrıca mesajı iletmek veya düşüncelerini ifade etmek için yüz ifadeleri göstermek için ellerini kullanır” (Resim 2-38) (<http://www.signlanguage.tutor.info/american-sign-language/>,07.04.2019).

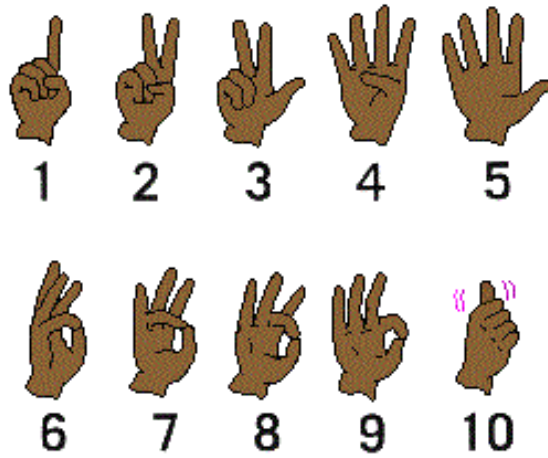
Amerikan İşaret Dili'nde toplam 150 el şekli vardır. Bu semboller dilsel seslere benzer. Bu el şekillerinden bazıları: A harfini veya 10 rakamını göstermek için başparmağın yan tarafında bulunan yumruğu kullanarak, S harfini işaret etmek için öndeki başparmağımızla yumruk kullanarak, orta ve işaret parmağı arasında baş parmağımızla yumruk kullanarak T harfi, B harfi için bir araya getirilmiş parmakları olan düz eller, 4 sayısını iletmek için parmakları ayrı tutan düz eller, 5 veya E'yi taşımak için pençeli veya yayılmış, C işaretini gösteren el, elinin parmak uçlarına dokunma O harfini gösterir.

- Amerikan İşaret dilinde ‘J’ harf için ‘I’ harfi şeklini verildikten sonra siyah oklarla çizilmiş parmak şekliyle alttan havaya doğru işareti verilmektedir. ‘Z’ harfi için de 1 numaralı el sıkışması yapıp başparmağıyla işaret verir gibi soldan sağa doğru aşağı inip tekrar sola sağa gidip şeklini vermektedir.

- ‘F’ harfi okey işareti gösterilmektedir.
- ‘M’, ‘N’ ve ‘T’ harfleri birbirine benzerlik vermektedir. ‘M’ harf için başparmağımız ilk üç parmağınızın altında, ‘N’ harf için baş parmağınız ilk iki parmağınızın altında ve ‘T’ harf için ise baş parmağımız sadece orta parmağınızın arasında şeklini vermektedir.
- P, K harfi ile aynı el şekline sahiptir, sadece orta parmağınız yere işaret eder.
- Q, G harfine benzer bir el sıkışmasına sahiptir (başparmağımız ve işaret parmağımız düz olarak işaretliyen) ancak başparmağımız, işaretçi parmağınız zemine bakarken görsel işaret verir. Dolayısıyla sayılar kapsamında Amerikan işaret diliyle mesaj vermektedir (Resim 2-39).

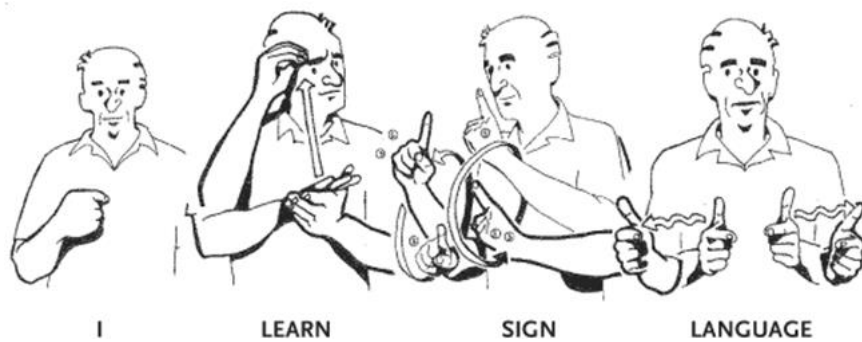

Resim 2-38 Amerikan İşaret Dili, Kaynak: (Levine, 2017), <https://www.startasl.com/wp-content/uploads/startasl/startasl-sign-language-alphabet.pdf>, 06.05.2019

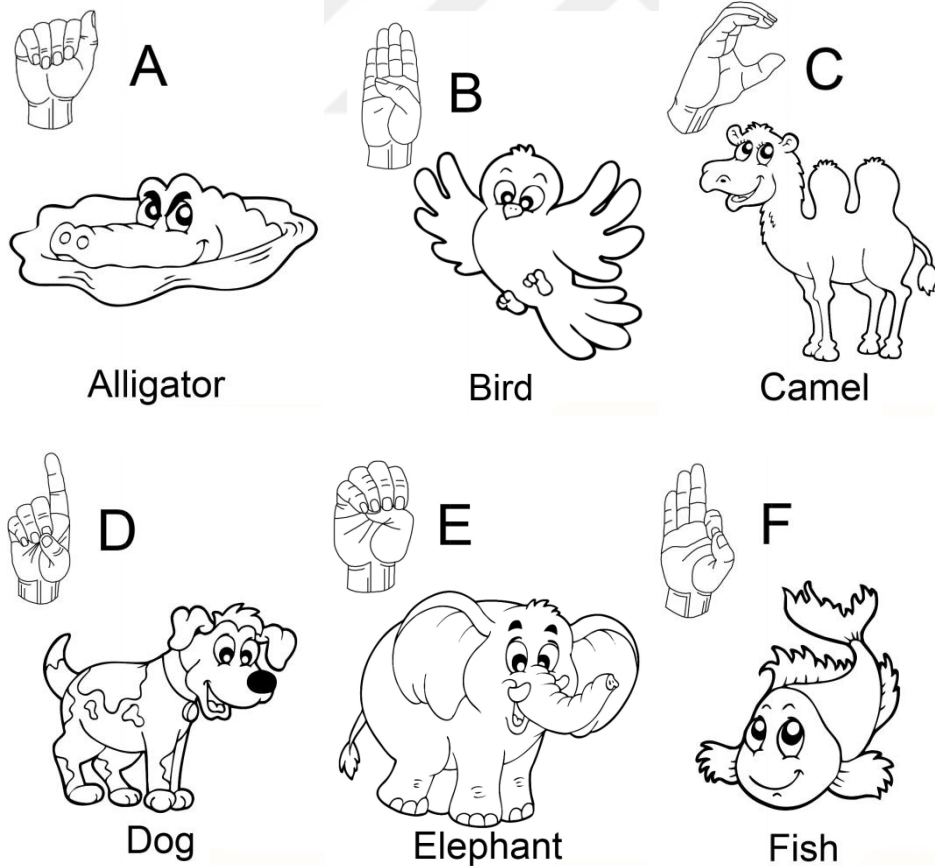
Resim 2-39 ‘Amerikan İşaret Diliyle Sayılar’, Kaynak: <http://paradise-mysteries.blogspot.com/2011/10/counting-game-or-10-most-important.html>, 06.05.2019

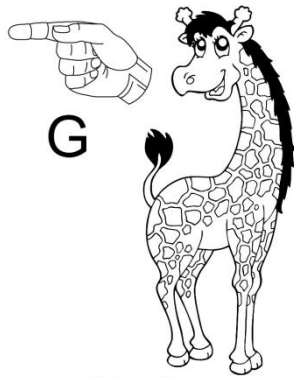
İşitme engelli işaret dillerinin ortak dil özellikleri, sınıflandırıcıların geniş kullanımı, yüksek derecede bükülme ve konu yorumu sözdizimidir. Türünün dilbilimsel özelliklerinden birçoğu, işaret dillerinin görsel alanın farklı bölümlerinde aynı anda anlam üretme kabiliyetinden kaynaklanmaktadır. “İşaret dilleri kesinlikle sözlü dillerle ilgili değildir. Birçok kişi, işaret dilini işitebilen ve sözlü dilin hareketleriyle ilişkilendiren insanlar tarafından icat edilir. Amerikan işaret dilinde çoğunlukla uygun isimler ve teknik veya başka herhangi bir özel kelime için kullanılan manuel alfabelerdir” (<http://www.signlanguage tutor.info/american-sign-language/>, 07.04.2019) (Resim 2-40).

Resim 2-40 ‘İşaret Dili Öğreniyorum’, Amerikan İşaret Dili, Botkin, Suzanne, Kaynak: <https://www.staunton.k12.va.us/domain/7,01>, 05.05.2019

“İşaret dilinin ülkeden, ülkeye veya aynı ülke içinde değişmesi nedeniyle farklı sistemleri bulunmaktadır. İngiliz İşaret diline göre geliştirildiğinde (1982), 240 sembolden oluşuyordu. Amerikan versiyonu ise 390 sembolden oluşuyordu ve bu sembollerin yarısı İngiliz işaret dilinden alınmıştır. Grafikselsel anlatım olması nedeniyle, işaret dilini bilenler için yazılı dil olanağı olarak bireylere faydalı olabileceği düşünülmüştür. Ancak soyut kavramlar aktarılamamaktadır” (Karasu, 2016). Söz konusu İşaret Desteği Alan Yöntemler karşımıza çıkmaktadır. İşaret dili (Manual Signing), Parmak alfabesi (Finger Spelling), İşaretlerle İngilizce, Paget-Gorman işaret dili, İpuçları ile konuşma (Cued Speech), Tüm iletişim (Total Communication) mimik jestlerle yani el- kol hareketlerle Sözsüz iletişim olarak sözcüklerle ifade edebileceğimiz söylemek mümkündür. (Resim 2-41). Sözsüz iletişim kapsamında, iki insan arasında konuşmadan gerçekleştirilebilir. “İşaret dili, işitme engellilerin kendi aralarında yaygın olarak kullandıkları en temel iletişim tekniğidir.

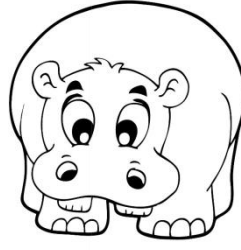

G

Giraffe

H

Hippopotamus

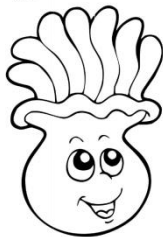
I

Inner Tube

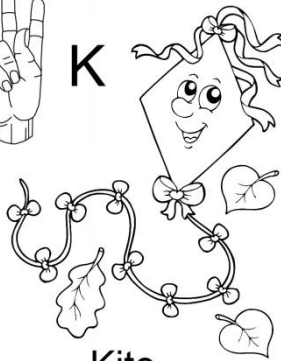
J

Jellyfish

K

Kite

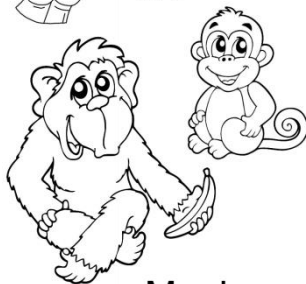
L

Lion

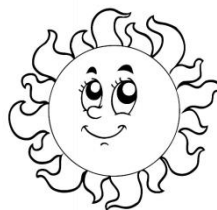
M

Monkeys

N

Noon

O

Owl

P

Penguin

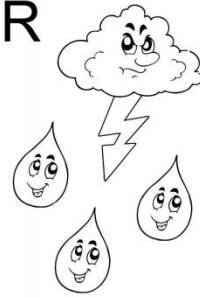
Q

"Quack"

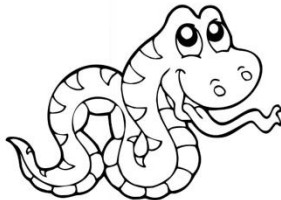
R

Rain

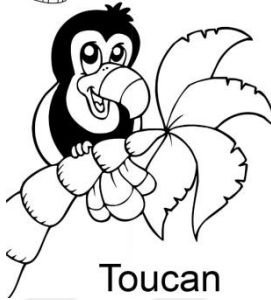
S

Snake

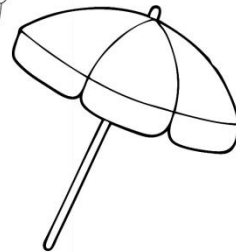
T

Toucan

U

Umbrella

V

Vulture

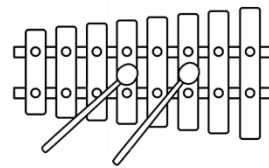
W

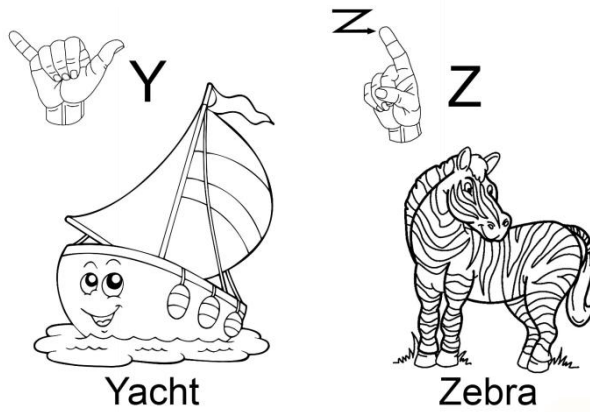
Wind

X

Xylophone

Resim 2-41 ‘Görsel Alfabelerle Amerikan İşaret Dili’ Kaynak: <https://www.startasl.com/wp-content/uploads/startasl/printable-sign-language-for-kids.pdf>, 05.05.2019

Bu tez çalışması ile beden dili oluşturan el-kol hareketlerle görsel sembol dilinde iletişim kurma analizleri sonucu elde edilen iletişim sorunu incelenmesi, Görsel işaret dili cümle ifadesi, kullanılan kaş ve baş hareketleri, işaret karakteristiklerinin çıkarılması ve sözsüz iletişim olarak ifade edebilmek için uygulama sürecinde ilişkilendirilmektedir.

Üçüncü bölümde, vücut dili üzerinden görsel semboller, yön verilen işaretlerin üzerinden çalışmalar yapılmış ve görsel biçim algılama ile iletişim kurma şeklini alınarak sessiz: işaret dilinin, görsel dilinin tekniklerini değerlendirilmiştir.

3. BÖLÜM

VÜCUT DİLİ ÜZERİNDEN GÖRSEL İŞARET, SEMBOL VE SESSİZ ALFABE TEKNİKLERİ UYGULAMALARI

3.BÖLÜM

VÜCUT DİLİ ÜZERİNDEN GÖRSEL İŞARET, SEMBOL VE SESSİZ ALFABE TEKNİKLERİ UYGULAMALARI

Görsel işaret uygulamalarının vücut dili üzerinden sessiz iletişim kısmında genellikle farklı teknikler görsel sembollerle geliştirilerek görsel algı ile çalışma yapılmaktadır. İnsanlar, çoğunlukla seslere alışık oldukları için el-kol hareketleri ve mimiklere pek önem vermemektedirler. Bu nedenle uygulamaların oluşturulma sürecinde, yapılan görsel ifadeler ve işaret dili bu uygulamalara yol göstermektedir. Uygulama, çeşitli aşamalardan oluşmakta ve işaret diline önem verilebilmesi için genellikle anlaşılır ifadeler, vücut dili ve hareketli alfabe tekniği ile ilgili çalışmalar sunulmuştur.

3.1 Sessiz Dillerle İletişim Uygulamalarında Grafik Tasarım Dili ile Vücut Dilinde Hareketli Yaklaşımlar

Sessiz Alfabe uygulamalarında işaret dili geliştirilmiştir. Başlangıçta konuşmaya başlamadan önce doğal olarak görsel işaretlerle iletişim kurulduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla son aşamalarda sözsüz iletişimin bakış açısına göre hazırlanmış bir sessiz alfabe dilleri uygulaması, bireylerle doğru iletişimi kuramayabilir. Bu tür uygulamalarda da görsel işaret dili ile hareketli tasarım dili, işitme engelli bireylerin algılama mekanizması göz önünde bulundurularak şekillendirilmelidir. İletişimsizlik sorununu ortadan kaldırabilmesi için İşaret dili öğrenebilmeleri öncelikle vücut dilini kavrayabilmek için dolayısıyla iletişim kurma kolaylığı çaba sarf edebilmek için, etkileşimli hatta hareketli tasarımlar görselleştirilmelidir.

İşitme engelli bireyler ile işiten bireyler arasında kısmen iletişim kurulduğu ve hatta nadiren vücut dili ile yüz yüze iletişim kurulduğu görünmektedir. Günümüzde

işitme engelli bireyler, kendi aralarında görsel işaret dili ile daha etkili bir iletişim kurmaktadır. İletişim kurmak için sözlü iletişim ile birlikte görsel araçlardan da (el-kol mimiklerle, görsel sembollerle) yararlanılabilir. İletişim kısaca; “İletilmek istenen materyalin, ilgili herkes tarafından tamamen anlaşılabilmesi amacıyla bilgi, kanaat ya da düşüncenin, yazı, konuşma ve görsel araçlarla ya da bunların bir arada kullanımıyla iletilmesi, alınması ya da değiştirilmesidir” (Sillars, 1997:1).

“Çağımızda, bir iletişim aracı olarak kabul edilen grafik tasarım çok yaygın, etkin ve çeşitli fonksiyonları içermektedir. Grafik tasarım dili söze dayalı iletişim gücünün önüne geçmektedir. Aynı dili konuşamayan, yazamayan insanların grafik tasarımın ortak dilini kullanarak iletişim sağlayabilmeleri bunun en açık örneğidir” (Işingör vd. 1996:152). “Tasarımcının zihninde fikir oluşturan görsel şeklini biçimlendirmektedir. Tasarımları yaratıcı hale getirdiği sonuncunda gerçeğe dönüştüren bir içeriktir. Tasarım sürecinde yaratıcı çalışmalar, boşluğa yeni biçim kazandırmayı hedefler. Boşluğa biçim kazandırmak bir başka ifade ile yüzeyde biçim yaratmak için biçimi oluşturacak güçlerin dengeli bir yoğunlaşma sürecine girmeleri gerekir” (Becer, 2007:186).

Görsel işaret dili uygulamalarında el-kol mimikler incelendiğinde ve işitme engelli bireylerin görsel algı ile kavrayabilmesi, bakış açısı izlendiğinde ifadelerin uygulamalar arasında biçimsel olarak hem hareketli tasarım dili hem de sessiz alfabelerle işaret veren iletişim açısından aradaki farkı gözlenmektedir. Bir önceki bölümde hem işaret dili hem de alfabeleri değerlendirildiğinde, ‘Türk İşaret Dili’ Parmak alfabelerle, Görsel işaret tipografi için sözsüz iletişimlere ifade veren uygulamalarda daha çok anlaşılır hatta hareketli ve görsel işaret diline ağırlık verilmektedir. Bu sebeple bir tasarımcının, işitme engelli bireylerin hem de işiten bireylerin bakış açısının iyi kavraması, bu doğrultuda uygulamanın görsel algılama ile sessiz görsel biçim yapısını, alfabelerini ve iletişim kurma kavramını uygun biçimde biçimlendirmesi gerekmektedir.

3.2. Görsel Algılama ile İletişim Biçimi

“Dış dünyanın algılanmasının ilk aşaması görmedir. Görme eylemini

gerçekleştiren gözler için; en kolay ve hızlı iletişim biçimini olan görsel iletişimin kapısı denebilir” (Ketenci, Bilgili, 2006:272). “Göz baktığı yerde, kendisi için önemli olan şeyi yakalar, ihtiyacı karşılayacak kadarını görür. Nesneler göz için kayıtsız kalınabilecek şeyler olabilir” (Edman, 1998:86,87). “Göz sabitleme noktasını sürekli olarak değiştirir, sürekli küçük sıçramalar yapar ve sürekli biçimde baktığımız şeyleri “tarar”. Göz dar yüzey alanı içine odaklanabilir, bu odaklanma sürecinde seçme ve ayrıştırma işlemleri için hızlı hareket eder” (Becer, 2005) (Resim 3-1). Göz görme biçimi alanındaki nesnelerden alınan bilgileri göz hareketleri ile algılar, dolayısıyla zihinde nesneleri kavrar ve bütünleştirir.

Resim 3-1 ‘Görme Sanatı, Yaratıcı Sanat Biçimi’, Bemethis, Kaynak: <https://bemethis.com/20-brilliant-photo-manipulations-that-will-amaze-you/>, 05.05.2019, Polonya Film Posterleri, (Terry Posterleri) Michael Andersson, 2017, Kaynak: <https://pikove.com/media/206673070380853126>, 16.05.2019

Bu incelemeler ışığında, görsel algılama ile vücut dilinin şeklini kavrayabilen ve hareketli görsel iletişim ile eğlenceli işaret dilini içeren mimiklerle ilgi

duyulabileceğini söylemek mümkündür. Bu noktada, işitme engelli bireylerin dilini anlayabilmek için işiten bireylerin ilgisini çekecek bir anlaşılır görsel ifadeler, doğru bir tipografik yaklaşım ve etkileşimlerin el-kol mimiklerle tasarım dilinin biçimlendirildiği uygulama içerisinde sessiz sinema gibi hareketli işaret dilini etkili bir biçimde kavrayabileceğini söylemek mümkün olabilir.

3.2.1. Algı ile Görme Modeli

“İnsan gözünün yerine getirdiği tarihsel olarak en önemli işlevlerin çoğunun yerini, görsel imgelerin artık “gerçek” olan ve optik olarak algılanabilen bir dünya içinde yerini alan bir gözlemciye atıfta bulunmadıkları türden pratikler almaktadır. Bu imgelerin atıfta bulunduğu herhangi bir şey varsa eğer, o da milyonlarca bitlik elektronik matematik verisidir. Görsellik giderek, soyut görsel ve dilsel öğelerin küresel çapta bulunduğu ve tüketildiği, dolaşıma sokulduğu, değiş tokuş edildiği siberetik ve elektromanyetik bir alana yerleştirilecektir” (Crary, 2004:14).

“Bu dönemdeki görsellik üzerine hâkim tarihsel çalışmaların koyduğu kısıtlamalardan kaçınmak, 1870’ler ve 1880’lerdeki modernist görsel sanatlar ve kültürün kökenine ilişkin az çok benzer değerlendirmelere bağlı olan çok sayıdaki modernizm ve modernite değerlendirmesini atlamaktır. Bu dönemle ilgili değerlendirmelerin gözden geçirildiği ve yeni yazıların ortaya çıktığı günümüzde bile (bunlara en önemli yeni-Marksist, feminist ve postyapısalcı çalışmalar da dâhildir) çekirdek söylem hala aynıdır ve aslında biraz şuna benzemektedir: Manet, empresyonizm ve/veya postempresyonizm ile yeni bir görsel temsil ve algı modeli ortaya çıkmıştır ve bu durum, yüzeysel bir bakışla Rönesans olarak, merkezi perspektife dayalı ya da normatif olarak adlandırılabilir başka bir görme modelinin izlediği birkaç yüzyıllık süreçte bir kırılma yaratmıştır modern görsel kültürle ilgili kuramların çoğu hala bu “kopuşun” şu ya da bu çeşitlemesine bağlı kalmaktadır” (Crary, 2004:5-16). “Bauhaus, güncel sanatçıyı döneminin sorunlarıyla, onları yalnızca bir sanatçıyı çözebileceği biçimde yüzleşmeye, diğer bir deyişle çevremizi, içinde yaşadığımız

alanları, kullandığımız ürünleri, iletişimi biçimlendirmeye yöneltmiştir. (Herbert Bayer, “Typograpy and design at the bauhaus” 1971)” (Armstrong, 2012:45) (Resim 3-2).

Resim 3-2 Herbert Bayer tarafından Bauhaus Zeitschrift’in ilk sayısı için, yapılan fotomontaj kapak çalışması, 1928, Bayer, bir grafik tasarımcının araçları olan temel geometrik formları ve yazılı bir sayfayı birleştirmiştir. Okuyucuyla iletişim kurmak için sözcük ve görsel bir araya gelmiştir, (Armstrong, 2012).

Locke,’un metninde, düşünsel işlemleri uzamsal olarak görselleştirecek bir yol verir. Karanlık odada yaptıklarını anlatan Newton’un ima ettiği şeyi, Locke açıkça koyar: “Gözlemcinin gözü, “resimlerin” ya da “görüntülerin” girmesine ve oluşmasına izin veren aygıttan tamamen ayrı bir yerdedir” (Locke, 1992). “Algı, ya da algılamamıza yol açan eylem görme değildir. ..yalnızca zihnin bakışıdır” (Descartes, 1984:21). Descartes’a göre dünyayı “yalnızca zihnin algılaması” sayesinde bilebiliriz ve dış dünyayı bilmenin önkoşulu, kişinin boş bir iç mekân içinde konumlandırılmasıdır.

“Konu ister sahne olsun ister bir kentin çizimleri ya da imge dağarcığı olsun, herhangi bir yer, ancak sınırlandırılmış bir bakış açısı ile bir tablo arasında net bir biçimde tanımlanmış ilişki sayesinde kavranabilmektedir” (Leclerc,1965:581). Görme kısmı, düzensiz bir bakış açısı olsa bile kavrayış algı biçimi değişmemektedir.

3.2.2.Görsel Algı ile Tasarımın Dili

“Grafik tasarım; bir kanaat, duygu, tartışma ve ortak anlayış yaratmak için çizim, renk, resim, font, fotoğraf gibi görüntü ya da imgeleri kullanır” (Chermayeff, Geismar, 2007:24). Bunun içerisinde grafik tasarım temelinde gelişen görsel iletişim biçiminde, şekil vermek ve şekil algı ile bir görsel dildir. “19. ve 20. Yüzyıl modernitesi içinde görselliğin kavranması açısından son derece önemlidir. ..yaşanan bu kırılmayı, bilgi ve sosyal uygulama alanındaki kapsamlı bir yeniden yapılandırmadan ayrı tutmak mümkün değildir, ki bu yeniden yapılanma sonucunda insanın üretken, bilişken yetileri ve arzuları çok çeşitli şekillerde değişime uğramıştır” (Crary, 2004:15).

“Modernizm (1890-1940) Kübist, Sürrealist ve Dadaist hareketler yoluyla Batı toplumunun sanayileşme ve kentleşmesiyle şekillenmiştir. İçinde De Stij, Yapısalcılık ve Bauhaus hareketleri gibi akımların bulunduğu modernistler, kozmopolitanizm lehine olan değerler ve stilleri reddederek, Viktoryen dönemde yaygın olan zamanın kırsal ve taşra ruhundan ayrıldı. İşlevsellik ve ilerleme, “biçim işlevi izler” özlü sözüyle ifade edildi. Neyin modern olduğunu tanımlarken başa çıkılan temel endişe, deneylerle gerçekliği fiziksel temsilin ötesine taşımaktı. Grafik tasarımda, modernizm, katı ızgara sistemine bağlı, beyaz boşluk ve tırnaksız tipografiye vurgu yapan ve dekorasyon ve süslemeden uzak sayfa düzeninde asimetrik bir yaklaşımı benimsemiştir” (Ambrose, Harris, 2013:86). Nesnelerin yerleri ve renkleri hemen algılanıyormuş gibi görünebilir. Birçok benzerlik katan görsel nesnelerin ne anlama geldiği karşımıza çıkmaktadır.

3.3.Görsel İşaretler ve İletişim

“İnsanoğlunun var oluş macerasında iletişim kurma çabası hep önemli olmuştur. Söz, yazı, işaret, resim, grafik gibi değişik yöntem ve yollar iletişim için denenmiş, yüz yüze iletişim ve araçlarla iletişim olarak çeşitlenmiştir. Bu bağlamda grafik tasarım olgusu araçlarla iletişim yöntemine girmektedir. Burada araç tasarlanan görsel yapılar olduğuna göre temel iş anlaşılır bir iletişim sağlamak olmalıdır” (Özer, 2011:1). İletişim kapsamında bu uygulamada tasarımın başarısı en önemli gözlerden

işitsel biçimlendirilen görselin düşünüldüğü şekilde algılanmasıdır. Görsel algı ile iletişim konusunda ne açısından ve nasıl etkileyebilir? Sorusunun çözümünü çare bulunmalıdır. Bu çıkış noktasından hareketle, bu çalışmanın konusu iletişimsizlik sorunsalı çerçevesinde bu sorunun çözümüne yönelik bir incelemedir. Bu çalışma içerisinde incelenen tüm uygulamalarda görsel işaret aracılığıyla iletişim kurma yöntemi incelenmiştir. Sonuç olarak iletişim kurma yönteminde el işaret dili ile sessiz harflerin daha çok ön planda anlaşılmıştır (Resim 3-3).

Resim 3-3 ‘El Figür ile İşaret Dili’ Tuval üzerine izolasyon yapılmış bir çalışma, Nancy Rourke, 2010, Kaynak: <http://www.nancyrourke.com/paintings/deaf/isolation.jpg>, 16.06.2019

3.4. Polonya Tasarım Dili ile Sessiz Görsellerin Algılanışı

“Alfabe çok soyut bir aygıt olduğundan, aynı zamanda iyi kuramsal sebepler de vardır; bu dil (İngilizce dilinde olduğu gibi) yirmi sessiz ve beş sesli öğeden oluşur. Bu bakış açısında soyutlamaya yöneliktir. Logogramlar (kelime İşaretleri) yön veren bir görseldir. Böyle bir süreç, matematik ilminin alfabetik olmaktan çok logografik bir sistem olarak kalmış olmasından dolayı, dilsel semboller sisteminin yapısı tarafından ciddi anlamda engellenmemiştir. Logogramların pek çoğu ses değerlerini, sesli ve sessiz harflerin en alt fonolojik parçaları olarak değil, bütünsel olarak kullanmıştır” (Goody, 2013:83). Polonya sanatının yapılmış çalışmalarında ‘B’ harf ile ‘3’ sayısı ile göz bakış açısı ve el, ayak, figür şeklini veren bir renk katkısıyla görsel bir nesnedir (Resim 3-4).

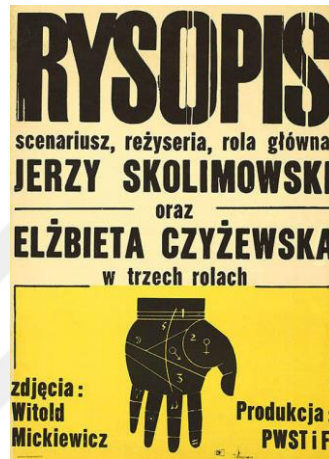
Resim 3-4 Polonya Sanat Çemberleri'nin Çin'deki 3. Baskısı Festivali en Yüksek Derecede Sanatsal Çeşitlilik, Kaynak: <https://kregisztuki.com/en/2018/10/16/>, 21.05.2019 (sol), Paris Sembolü, jean jullie, 2019, Film Afişi, La Provinciale; Lorraine'den Kız, Wasilewski Mieczyslaw, 1991, 'Yüz' ve 'Y' harf İçeren Bir Afiş (sağ), Kaynak: https://www.polishpostergallery.com/poster/wasilewski_mieczyslaw_prowincjuszka, 21.05.2019

Yazısız ve sözsüz görsel nesnelerle anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bu sebeple yüz ve el-kol hareketlerinin üzerinden görsel işaret dilini kavrayabilmek için beden dilinin özelliklerini tanıyabilmemiz, hatta görsel algılama teknikleri ile şekil verme-şekil okuma yeteneğimizin iyi olması gerekir (Resim 3-4). Tasarımlara bakıldığında 'Dudak okur, eller konuşur, gözler iştir,' şeklinde mesajlar verir (Resim 3-5).

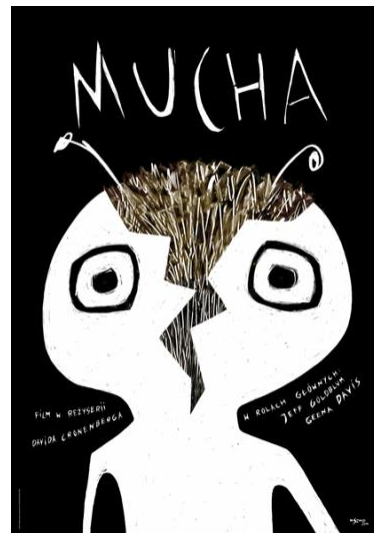
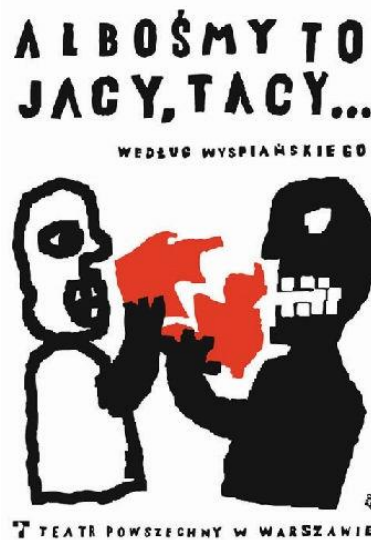

Resim 3-5 Lengyel Plakat Kortarlar Lehçe Posterleri (sol), On, beşte üç (orta), Monika Starowicz, 2006 Kaynak: <http://www.pigasus-gallery.de/starowicz-poster.php>, 16.06.2019, Medya Analitiği, Casey Lee Crawford (sağ), 2018, Kaynak: <https://pikove.com/media/135459901278076408>, 16.06.2019

Polonya Sanatında yapılan çalışmaların uygulamada beden dilli, sözsüz iletişim olarak görsel işaret dili ve sembollerle harfler bir araya getirilerek iletişim sorununa çözüm bulmuş dolayısıyla anlaşılır ifadeler kullanılarak teknikleri biçimlendirilmektedir (Resim 3-6). Söz konusu beden dilinden kaynaklı el-kol hareketlerle işaret dili istekli bir şekilde öğrenme kavramını yüksek seviyeye getirileceğini söylemek mümkündür.

Resim 3-6 ‘Kimlik İşaretleri için Polonya Poster’i, (Jerzy Skolimowski, Polonya, 1964). Jacek Neugebauer, Kaynak: <https://mubi.com/notebook/posts/movie-poster-of-the-week-the-posters-of-the-3rd-new-york-film-festival>, 16.06.2019

Resim 3-7 ‘Birileri gibi olalım’ Varşova’daki Evrensel Tiyatro, Piotr Młodożeniec, Polonya, 2007, Kaynak: <http://www.dziennikteatralny.pl/artykuly/moralitet-polityczny.html>, 16.06.2019, Sinek, David Cronenberg, Polonya Poster, Marta Szmyd, 2014, Kaynak: <https://polishposters2017iceland.wordpress.com/exhibitions/#jp-carousel-1388>, 16.06.2019

‘Birileri gibi olalım’ Polonya tiyatrosu posterindeki görsel de; ağız hizasında hareket edilen, el- kol hareketlerle ve işaret dili ile iletişim kurulduğu algılanmaktadır (Resim 3-7). ‘Sinek Polonya Poster’inde yüz yüze iletişim kurulmaya çalışıldığı görselleştirilmektedir. Dolayısıyla vücut dili ile hareketli davranmasına rağmen sessiz dil olarak mesajlar vermektedir. (Resim 3-7).

Fiziksel yeteneklere ve sınırlamalara bağlı olarak, kullanıcılar uygun mesajı gösterir. Baştaki ışık gösterici, göz bebeğinin bakış yönünü veya ağızdaki sopa ile harf sözcükleri anlatabilir ‘Evet’ veya ‘Hayır’ gösterebilir ve grafik sembollerini gösterebilir. Kişinin kafasına giydiği ve çeşitli yollarla baktığı yeri işaretleyen araçlardır.

3.5.Tipografi ve Logo ile Görsel Biçimler

“Tipografi, yazılı bir fikrin görsel biçimde verilmesi anlamına gelir. Görsel biçimin seçimin, yazılı bir fikrin okunabilirliğini ve okuyucunun okuduklarına karşı duygularını önemli ölçüde etkiler. Binlerce olmasa da yüzlerce yazı karakteri vardır. Tipografi, nötr veya tutkuları canlandıran bir etki üretebilir; sanatsal, siyasi veya felsefi hareketleri sembolize edebilir ya da bir kişi veya kuruluşun kişiliğini ifade edebilir” (Ambrose, Harris, 2013:55). Bu da sözcüklerle iletişim kurmaktır ancak yazıyla sembol ve imge yaratmak da mümkündür. “Bu, daha çok yazıların görsel anlamını ve ifade tarzıyla konuşmasını temsil eder. Logolar, buna yaygın bir örnek teşkil edebilir. Logonun bir şirketi nasıl temsil ettiği ve iletişimi onun aracılığıyla mı kurduğu, bu görsel tipografide kendini gösterir” (Ambrose, Harris, 2013:106).

“Yeni tipografinin çoğu oldukça sessizdir. ...Harf karakterleri artık çoğunlukla endüstriyel serifsiz biçimde, klasikten banale değişiklik göstermektedir. Metin artık yalnızca ayrımsız kelime blokları olarak, cümle ve sözcüklerin ifadelerinin patlamalarını belirten Yeni dalganın üsluplu oynamaları olmaksızın ele alınmaktadır. Metin, artık Weingart’ın takipçilerinin sözdizimsel oyun alanı değildir” (Armstrong,

2012:83). Tipografi, iyi ve etkili bir logo oluşturmak için rakamlar ve sembolizmlerle kimliğini zarif bir şekilde ifade eder (Resim 3-8).

Resim 3-8 ‘Rakam Logosu’, Van Nam, (sol), El ile ‘5’ harf içeren kimliği, (sağ), 2017 Kaynak: <https://www.sacvang.com/logo-chu-so/>, 07.05.2019

3.6.Görsel Algı ile Harf ve Sembollerin Anlamlandırılması

“Bir resim, bin kelimeye bedeldir” deyiimi, düşüncelerimizin resimsel özelliğini çok açık bir şekilde dile getirmektedir. Beynimiz sadece, harf dediğimiz sembollerin bir araya gelip te oluşturduğu, sözel düşünceleri işleyen kaba bir benzetme de olsa bir teyp değildir. Aynı zamanda, bir film makinasıdır da... Kavramların anlamını belleğimize sadece sözel olarak kaydetmekle kalmaz, bir resim olarak da çekeriz. Hemen hemen her kavramın beynimizde resim olarak bir karşısı bulunmaktadır (Özer, 2011) (Resim 3-9). “Saussure, bu biçimde, ağızdan çıkan sözcüğü –ki o buna gösteren der- oluşturan seslerin dizilişi ile sözcüğün temsil ettiği nesneyi –bunu da gösterilen diye adlandırır- birbirinden ayırır. İşaretlerin, temsil ettikleri nesneyle daha resimsel (ya da görsel) bir ilişki içinde olduğu işaret dillerinde bu fark bu kadar belirgin değildir. Kimilerinin işaret dillerini gerçek bir dil saymayıp, daha çok bir pantomim gösterisine benzetmelerinin nedenini, belki de budur” (Corballis, 2003:124).

Resim 3-9 ‘Paletto’ Pizza V Burger, Urla, 2019

Görsel algı ile bir nesnenin bir harfe benzetilmesi ve benzetilen nesnenin harf olarak anlamlandırılması ‘sessiz dil olarak söylenti’ kavramını çıkarır. Görmek bir kulak ile işitmek değil, gözleriyle işitmektir (Resim 3-10). Göz ile işitmek, görsellerle renklendirilmiş bir sanattır. Görsel algı ile yapay alfabeler biçimlendirilmektedir. Kısaca semantik; işaret ile ifade edilmesi istenilen olgunun arasındaki ilişkidir.

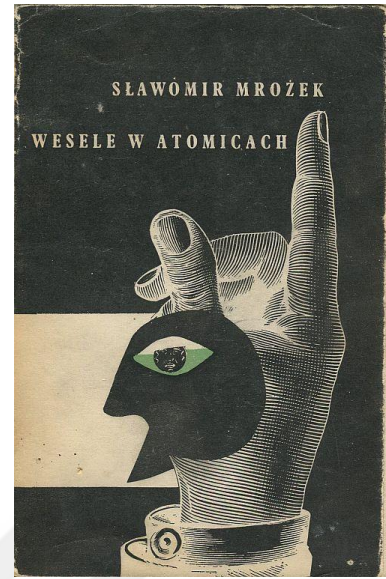
“İşaret dillerinde ikonizmin çeşitli örnekleri yer almaktadır. Fakat bütün işaretler ikonik değildir. İşaret dillerinde şeffaf, yarı şeffaf ve şeffaf olmayan işaret kavramları bulunmaktadır. Şeffaf işaretler, işaretten işareti yapılan kelimenin anlaşıldığı kelimeler için; yarı şeffaf işaretler, işaretten işareti tahmin edilemeyen ancak kelime söylendiğinde ilişki kurulabilen kelimeler için; şeffaf olmayan işaretler ise ikoniklik olmayan ve kelime ile işareti arasında hiçbir bağın kurulamadığı kelimeler için kullanılır” (Klima ve Bellugi, 1979).

Resim 3-10 Sağır Topluluğunda Figür Sanatı, Çalışma Nancy Rourke’ın dışavurumcu resimlerinden birini içeren kitabın kapağında başlamıştır. Kaynak: <https://deafculturethat.com/category/deaf-artists/>, 08.05.2019.

3.7.Görsel Algı ile Fiziksel ve Renklerin Dili

“Rengin kendisi gölgeli birşeydir; bu yüzden bunu *Lumen opacatum* diye adlandıran Kircher son derece haklıdır” (Goethe, 1949). “Öte yandan görmenin fizyolojik olarak ayrılmaz öğelerinin yapay olarak yalıtılabileceği ve gözlemlenebilir hale getirilebilebileceği koşulları da ortaya koyar. Goethe ve kısa bir süre sonrasında da Schopenhauer için görme, her zaman bakan kişinin bedenine ait öğelerin ve dış dünyadan gelen verilerin olduğu indirgenemez bir yapı olmuştur” (Crary, 2004:84). Algının özelliği, vücut dili olarak hatlarını tasarlanmıştır. Görsel algı, bedenini ve bir nesneye odaklanmak için ve rastgele göz kapağının açık tutulması için gösterilmesi gereken vücut şeklini verir (Resim 3-11).

Resim 3-11 'El İşareti ile Algılama Şekli', Kaynak:

<https://posteritati.com/poster/45472/abandoned-1958-polish-a1-poster>, 07.05.2019,

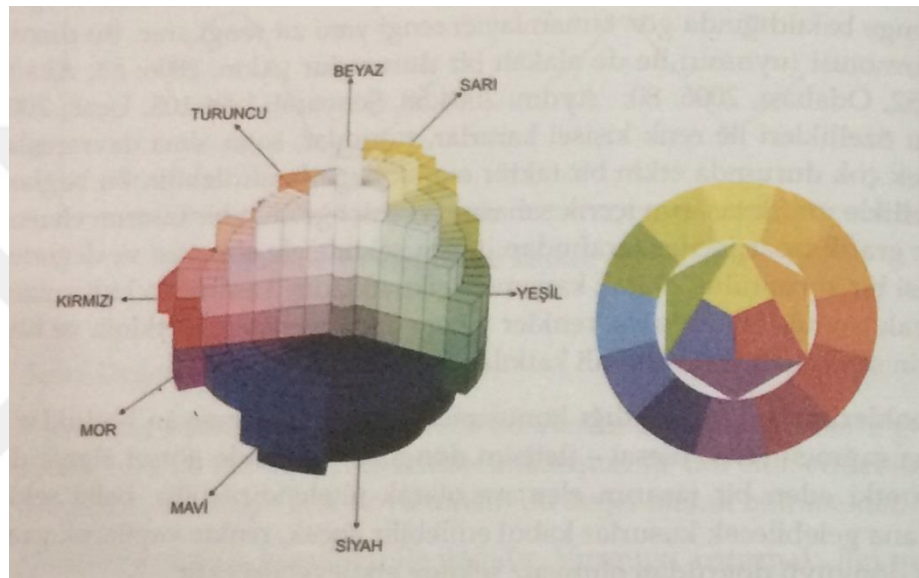
<https://i.pinimg.com/originals/4c/5f/87/4c5f871163ce11dfe57af2e710429cca.jpg>, 07.05.2019

“Schopenhauer estetiği o kadar sıkı ayrı tutulmuş ve bağımsız bir alan olarak sunulmuştur ki, Die Welt als Wille und Vorstellung’un ekleriyle arasındaki temel yakınlık gözden kaçırılmıştır. Ne var ki onun estetik öznesi, yani istencin, bedenin taleplerinden azat edilmiş ve “saf görüye”, “dünyanın sarıh gözüne” kadir olan gözlemcisi, fizyoloji bilimine duyduğu yoğun ilgiden ayrı değildir” (Schopenhauer, 1958:367).

Renklerin anlamları tam olarak çözümlenememesine karşın; genel algılanışına göre bazı renkler aşağıda listelenmiştir (Odabaşı& Barış, 2002:139 vd.)

- Kırmızı: Güç, tehlike, heyecan, sıcak, şehvet, dışa dönük, başkaldırı, en dikkat çekici renk olarak bilinmektedir.
- Yeşil: Serin, sakin, doğal anlayış, dinlendirici, neşe..
- Mavi: : Serin, sakin, hüzünlü, saygıdeğer, otorite, iletişim, sınırsızlık..
- Siyah: Soğuk, prestij, sofistike (çoğu kültürde ölüm ve yası sembolize edilmektedir.)

- Beyaz: Mükemmellik, temizlik saflık (bazı Uzakdoğu kültürlerinde ölümü sembol edebiliyor.)
- Sarı: Lüks, zengin, hastalık..
- Turuncu: Sıcak, doğal, samimi, yaratıcılık, canlılık..
- Mor: Asalet, İmparatorluk, keder, melankoli..

Resim 3-12 ‘Renk Küresi ve Renk Çemberi’ (Puhalla, 2005:47)

3.8. Renklerle Dans Dilinin Etkisi

“Bilindiği gibi “üç ana renk” sarı, kırmızı ve mavidir. Turuncu, mor, yeşil bu ana renklerin karışımları ile elde edilebilmekte ve “ara renkler” olarak tanımlanmaktadır” (Arıkan, 2008:14). Görsel renklerin dili tanınması için, tasarımlarda aklında kalıcı anlaşılır renk dili katmak mümkündür. Bulduğumuz ortamlarda, birçok şekil tarafından çerçevesinde mesaj alıcının sağlanması için, tasarımda kullanılan nesnelerin yapısal özellikleri renk biçimini oluşturabilir dolayısıyla rengin dili tanınmış olmasına rağmen yüzeydeki sol sağ yön verilecek doğru algılama açısından kolaylık sağlamak mümkün olabilir.

“Renk, biçimin asıl görsel yanıdır. Renk insan deneyiminde önemli bir algısal ve kavramsal yere sahiptir. Görsel bilinci uyandıran ve tepki verme durumuna hazır hale getiren bir uyarıcı olarak işler. Rengin algılanması görsel sürecin tek başına en güçlü duygusal yanı olduğundan, görsel bilgiyi ifade etmek için kullanılabilecek çok büyük avantaja sahiptir” (Puhalla, 2005:2). Renkler algılama konusunda, mesaj ve görsel iletişim içerisinde, görsel algıya doğrudan etki veren bir görsel işaret olarak temellendirilebilir. Renk, hareket ve nesnelerin görsel algısı için gereklidir ve kimi zaman nesneden, kimi zaman ise gözlemciden etkilenir.

“Renk tutarlığı, ışık koşulları, nesnenin renk görünümünü değiştirmek bile nesnenin aynı renkte algılanması eğilimidir” (Arıkan, 2008:26). Keith Haring'in cesur stili, genellikle siyah beyaz bırakılan veya parlak, düz renkle doldurulmuş kalın siyah ana hatlarıyla tanımlanır. Görselde Haring'in kontur çizimleri, hareketli ve renkli danslarla akan çizgilerle tasarlanmıştır. Bu süreçte grafik tasarımcılara etki göstermektedir (Resim 3-13).

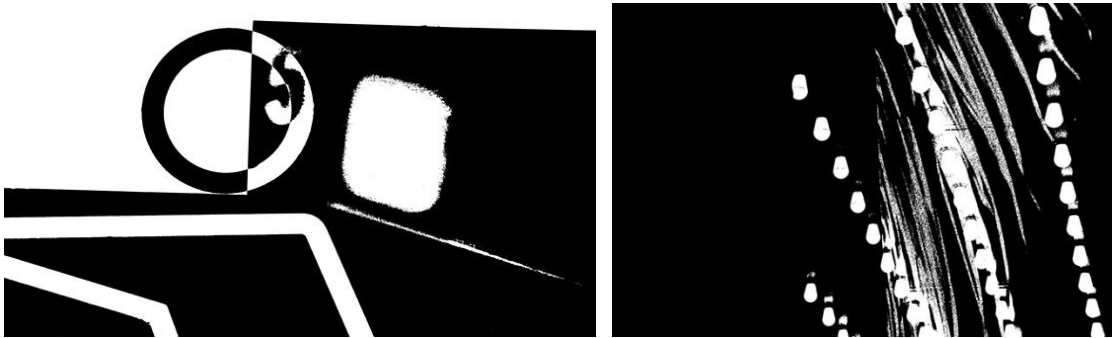

Resim 3-13 Kırmızı Sıcak + Dans, Albüm kapağı resmi, Keith Haring,1992, Kaynak: <https://mymodernmet.com/line-art-history/>, 05.05.2019

3.9.Görsel Algı ile Yorumlama ve Şekil Teorisinin Etkisi

“Birçok psikolog kişinin düzen kurma girişimlerini belli kanunlar veya ilkeler çerçevesinde uyguladığı doğuştan gelen bir yeti olarak görmektedir. Algı her zaman örgütlenerek oluşur. İlişkiler, gruplamalar, nesneler, olaylar, kelimeler vs. düzenlenmiş olarak görülür. Biçim psikolojisi yaklaşımına göre görüntü ikiye bölünerek, figür ve zemin olarak algılanmaktadır. Bu şekil zemin teorisidir. Figür zemin üzerinde görünerek ön plana çıkar ama bunu sağlayan da zemindir” (Pettersson, 2002:220) (Resim-3-14). İnsanın algılama süreci; doğuştan gelen karaktere, geometrik şekillere ve doğal nesnelere bakış açısı ile anlam vererek oluşmaktadır.

Görsel algı ile geometrik şekillerle yüz, göz ve figür biçimi ifade edilebilmektedir. Bu resimde bir gözle kareye bakıldığında nesne ile figür şekillendirilmiştir. Dolayısıyla şekillerle yüz ifadelerini bütün olarak düşündüğümüzde bir anlam çıkaracağımızı söylemek mümkündür (Resim 3-14, sol). Geometrik şekilde ampul imgelerinin art arda gittiği görülmektedir. Gözlerimizle kısık bir şekilde baktığımızda siyah çizgilerle kapatılmış saç şeklini veren ağız burun ve çene kısmı görülmektedir (Resim-14, sağ).

Resim 3-14 Görsel Dil Kaynak: [http://portfolios.massart.edu/gallery/29868745/Visual-Language-\(Photograph-in-Photoshop\)](http://portfolios.massart.edu/gallery/29868745/Visual-Language-(Photograph-in-Photoshop)), 05.05.2019

“İnsan gözünün yerine getirdiği tarihsel olarak en önemli işlevlerin çoğunun yerini, görsel imgelerin artık “gerçek” olan ve optik olarak algılanabilen bir dünya

içinde yerini alan bir gözlemciye atıfta bulunmadıkları türden pratikler almaktadır. Bu imgelerin atıfta bulunduğu herhangi bir şey varsa eğer, o da milyonlarca bitlik elektronik matematik verisidir. Görsellik giderek, soyut görsel ve dilsel öğelerin küresel çapta bulunduğu ve tüketildiği, dolaşıma sokulduğu, değiş tokuş edildiği sibernetik ve elektromanyetik bir alana yerleştirilecektir” (Crary, 2004:14). Bu görsel algı ile şekillerden anlam çıkarılabiliyorsa vücut dili kavramını anlamak, hatta görsel işaret dilini kavramanın daha kolay olacağı düşünülmektedir.

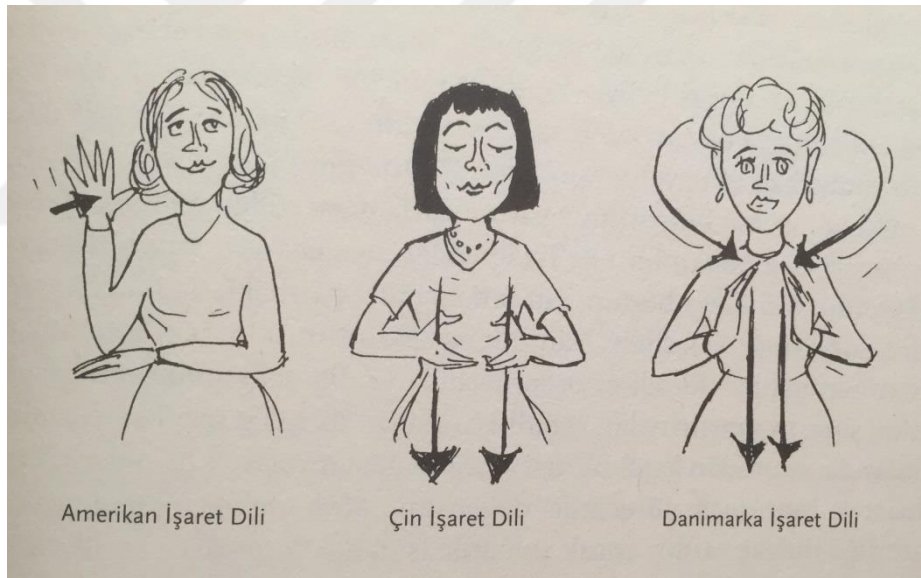
3.10.İletişimde El – Kol Hareketleri ve Mimiklerle İfade Kurmanın Etkisi

Harold Lasswell ise iletişimin evrelerini açığa çıkaran aşamaları “Kim? Ne söylüyor? Hangi kanalda? Kime? Hangi etkiyle?” sorularıyla belirginleştirmeye çalışmıştır (Fiske, 1996:51). İletişim kurmak, sözsüz olarak el-kol işaret diliyle mesajlar verilerek anlaşabilmektir. Ortamda bulunan araçlardan yani tasarım dili olarak mesaj alabilmeyi sağlamaktır dolayısıyla tasarımcıların etkili bir şekilde görsel işaretleri uzmanlaştırabilmelidir.

“Dünyada dört-beş bin kadar farklı işaret dili olduğu tahmin edilmektedir” (Hudson, 1980). “Üstelik Amerikan İşaret Dili (ASL) ve İngiliz İşaret Dili (BSL) kullanıcıları, (aşağı-yukarı) aynı konuşma dilini kullanan iki ulusun üyeleri olmalarına rağmen, kimi zaman birbirlerinin ne dediğini anlayamama noktasına bile gelmektedirler. Bunun işaret ettiği gerçek, işaret dillerinin geniş ölçüde konuşma dillerinden en azından görünüşte bağımsız olmasıdır” (Corballis, 2003:121). İşaret dillerin, birbirleri benzerlik kattığından dolayı anlaşılır dil ifadeler kullanıldığını söylemek mümkün olabilir. Sağırılar, kullandığı modern işaret dillerinin ifade edebilme gücüne sahiptir dolayısıyla çeşitli sözcükler kapsamına hem sözel dil hem de nesnelerle şekli verilerek görsel işaret dilini bir sağır topluluğu olarak geliştirmeye yöneliktir. Bunun içerisinde kültürel unsurun konuşma için taşıdığı önem, işaret için her an hazır bulunan, canlı ya da cansız nesneleri ve el-kol hareketlerle ifade etme yeteneği nedeniyle, işaret dillerinin kendiliğinden gelişmesi büyük bir görsel dil olarak muhtemeldir.

İşaret dili sadece el, kol hareketlerinden oluşmaz. Mimikler ve beden hareketleri bu dilin en önemli bir parçasıdır. İletişim sorunu yaşandığı için, İşitme engellilerin ise işitebilenler topluluğundan uzaklaştığı söylemek mümkündür.

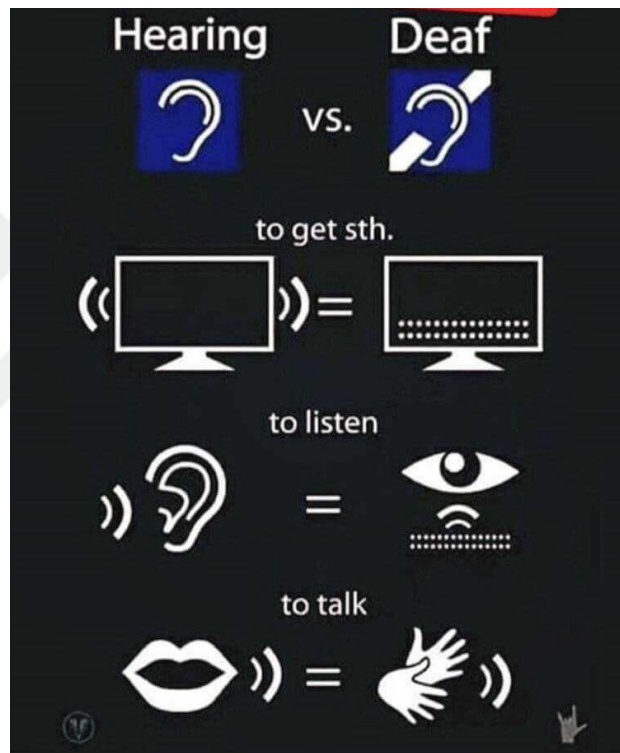
“ASL gibi bir işaret dilindeki herhangi bir işaret, konuşma dillerindeki sözcük’e tekabül eden temel birimdir. İşaret dili kullanan birisinin elleriyle ya da bedeninin herhangi bir yeriyle yaptığı her hareket bir işarettir ve bunlara eşlik etmek üzere, birde yüz ifadeleri vardır. Bazı işaretleri iki, bazıları ise tek elle yapılır. Tek elle yapılan işaretlerde, büyük çoğunluk sağ elini kullanmayı tercih eder. İki elin kullanıldığı durumlarda bile sağ el daha baskın ya da kritik bir rol oynar” (Corballis, 2003:124).

Resim 3-15 ‘Ağaç Üç Sözcüğünün Farklı İşaret Dillerindeki Gösterimi’ Kaynak: (Corballis, 2003:125)

“Ama bazı işaret dilleri diğerlerine kıyasla daha resimseldir. Ovalar işaret Konuşması’nın (PST) yüzde 98 oranında resimsel olduğu öne sürülmektedir ve bu gayet anlaşılabilir bir şeydir; çünkü PST aynı dili konuşmayan kabilelerin lingua francası’dır. Dildeki bu resim boyutu, daha önce hiç karşılaşmamış insanların iletişim kurmasına çok yardımcı olur. Ama yine de bundan çok şey beklememek gerekir, çünkü dilin resim

boyutu ancak, her işaretin ne anlama geldiği öğrenildikten sonra açığa çıkar. Bu bir parça bir kare bulmacadaki çetin bir ipucunu çözmeye benzer; ipucu, olay bittikten sonra, anlam kazanır” (Corballis, 2003:124-125). Ayrıca, tanımladıkları nesneyle aralarında resimsel ya da görsel bir ilişki bulunan işaretler, bir dilden ötekine büyük farklılıklar gösterebilirler”. Ağaç sözcüğünün üç ayrı işaret dilinde nasıl gösterildiği anlatılmaktadır. Hepsi birbirinden farklıdır ama hepsi de ağacın şekline dair bir unsur taşır (Resim 3-15).

Resim 3-16 ‘Görsel İşaret Dili’ (2018), Sembollerin İfadeleri, Kaynak: <https://www.globalgiving.org/fundraisers/26294/>, 06.05.2019

Araç, en genel anlamda mesajı ileten kanalların genel adı ya da iletiyi yine “kanal aracılığıyla aktarabilecek bir sinyale dönüştürerek teknik ve fiziksel bir nesne” olarak tanımlamıştır. ‘Araç’ ile en sık karıştırılan ‘kanal’ ise, yine araca çok benzer tanımlamayla “ışık dalgaları, ses dalgaları, radyo dalgaları, telefon kabloları, sinir sistemi ve benzerleri gibi sinyallerin aktardığı fiziksel araçlar olarak tanımlanmış” (Fiske, 1996:35), ancak kanal, araçtan fiziksel ve teknik olmasının yanı sıra toplumsal

olmasıyla da ayrılmıştır. İletişimi başlatan unsur olarak göndericinin tanımı ise çoğu kez sorunlu olup, Görsel iletişim durumuna göre farklılık yaratabilir. İletişimi kurmak için ‘mesaj gönderici’ daha teknik anlamda iletişim biçimini tasarımılayan ve mesajın içeriğini üreten kişiler içinde ‘sessiz: işaret dili’ terimin kullanılması biçimsel olarak bu rol tanımı sorununu çözebilir ve vücut dili konuşan ya da tasarım dilini gerçekleştiren birey olarak sembollerle görselleştirir (Resim 3-16).

3.11.Semboller ile Görsel Algı

Sembollerle ile görsel algı, bu sembol ve simgelere anlamlar yükleyerek bir iletişim ile görselleştirilebilir. Semboller üzerinden gerçekleştirilen iletişim, diğer iletişim türlerinden farklı olarak el işaret dili ile akılda kolay bir şekilde yer etmesi, kolay öğrenilmesi, hızlı anlamlandırılması ve evrensel bir algı biçimine sahip olmasıdır.

Görsel algı ile sembollerin üzerinden işaretlerin yorumlanması, üretilmesi ve vücut dilinin kavranması süreçleri incelenmektedir. Semboller, günümüz dünyasını görselleştirmek için çok önemli bir göstergebilim olarak ortaya çıkmaktadır. Grafik tasarımın sayesinde görsel iletişim olarak, hatta görsel işaret dilini anlamlandırılan semboller ve simgeler üzerinden verilmek istenen mesajlar, göstergebilim şekilleriyle hedefe ulaşır.

Yeni anlatım dili yeni anlamlar ve yan anlamlar ortaya çıkarmıştır. Bilgi toplumunun, enformasyon bombası (Virilio, 2003) ile hızlı akışı yakalamak, bilgiyi örgütlemek, görselleştirmek, iletişime dâhil etmek ve alıcının iletiyi anlamlandırıp yorumlamasını sağlamak söz konusu olmuştur. “Özellikle yeni medya ile küresel köy vatandaşlarının evrensel dilinin görsel iletişim aracılığıyla kurulabileceği ileri sürülmüştür” (Uçar, 2011:186).

3.12.İşitme ve Konuşma Engelli Bireyler ile İletişim Kurma Yöntemleri

İşitme kaybından kaynaklı olarak işitme engellilerin bu iletişim yöntemini ya kullanamadıkları ya da sınırlı olarak kullanabildikleri görülmektedir. “Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişidir” (Kızıldaş, 2012:24). İşitme engellilerin kendi aralarında iletişimlerini işaret diliyle sağladıkları görülsede işitenlerle iletişimleri ortak bir iletişim aracı olmadığından sınırlıdır. İşitme engellilerin işitmeyi ve dolayısıyla konuşmayı gerçekleştirmeleri çok zor veya imkânsız olduğuna göre işitme engellilerle iletişim için en doğru yol işitenlerin işaret dili öğrenerek bu iletişimi sağlamalarıdır.

“Dil ve konuşma engelli, herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir” (Kızıldaş, 2012:25). Kendi sesi duyamamaları nedeniyle işitme cihazı olmadan kendi sesini duyamayınca konuşma bozukluğu ortaya çıkmaktadır. İşitme cihazı olsa da yetersiz işitme cihazından kaynaklanmaktadır. Gördüğümüz kadarıyla Türkiye’de çoğunlukla yetersiz cihazlar kullanılmaktadır. Dolayısıyla işitme cihazı ile duyduğumuz sesleri yapay ses olarak algılıyoruz. Ne yazık ki doğal seslerini duyamıyoruz. Örneğin, telefonunu ele alıp biriyle konuşacağımız zaman karşıdaki kişi mikrofonu ele almış yankılı bir ses işittiğimiz olabiliyor, yapay ses duyduğumuz için harflerini ayırt edemiyoruz. ‘Ahmet seninle görüşmek istiyor’ dediklerinde biz ‘Mehmet seninle görüşmek istiyor’ algıladığımız oluyor ki emin olamıyoruz kafamızda soru işareti kalıyor. Bu nedenle işiten bireyler, işitme engelli bireylerle iletişim kurarken yüz yüze bakmalı, ağzını kapatmamalı ve el-kol hareketleriyle ifade etmelidir. Dolayısıyla aynı ortamda bulunmasanız bile akıllı telefonlarla görüntülü kamera ile iletişim kurmak da etkili bir iletişim kanalıdır. İşitme cihazı ücretini, devlet beş yılda bir az bir miktarda karşılamaktadır, bu nedenle işitme engelli bireyler yüksek fiyatlar olduğu için kaliteli cihaz seçememektedir. Eğer işitme cihazı kullanmıyorlarsa işitme engellileri fiziksel olarak diğer insanlardan ayırt etmek pek mümkün değildir. Buna karşın işitme engellilerin en büyük problemi ve hayatta yaşadıkları en büyük engel ise iletişim yetersizliğidir. “İşitme engelli deyince hiç duymayan anlaşılmamalıdır. İletişime engel olacak şekilde işitme kaybı olan bireylere işitme engelli denir. Bazı sesler

duyulabilmesine karşın konuşmanın anlaşılması için yeterli değildir.

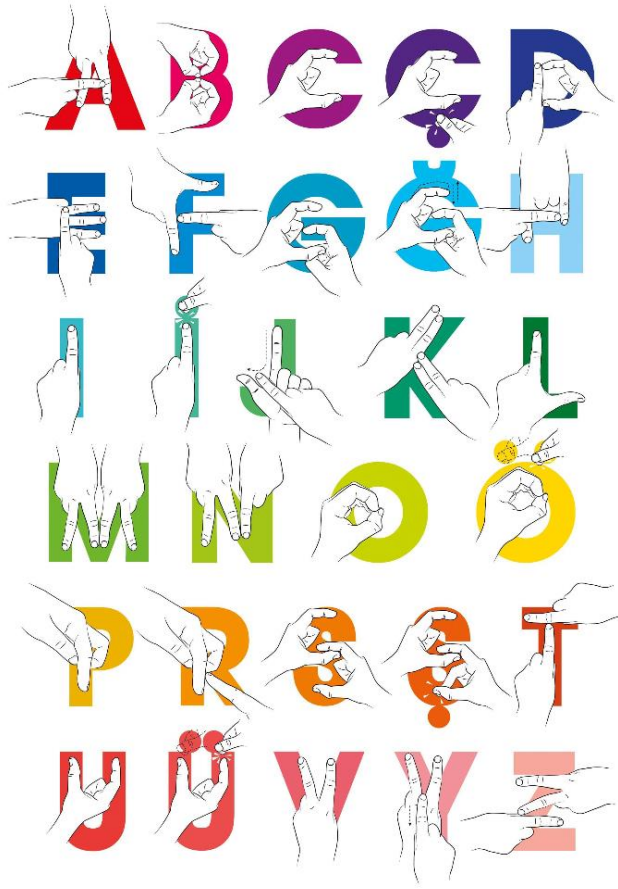
Ortalama duyma eşiği seviyesine göre işitme kaybının uluslararası sınıflandırmasında aşağıda belirtilen derecelendirme kullanılmaktadır (Clark, 1981);

1. -10 db. / +15 db.: Normal işitme,
2. +16 db. / +25 db.: Çok hafif derecede işitme kaybı,
3. +26 db. / +40 db.: Hafif derecede işitme kaybı,
4. +41 db. / +55 db.: Orta derecede işitme kaybı,
5. +56 db. / +70 db.: Orta-ileri derecede işitme kaybı,
6. +71 db. / +90 db.: İleri derecede işitme kaybı,
7. +91 db. ve üzeri: Çok ileri derecede işitme kaybı.

Çeşitli dillere ait alfabe dışında işaret dili işaretleri, görsel popüler nesneler el-kol mimiklerle ifadeler için oldukça benzerdir. İşaret dillerinin evrenselleşmesi için tüm dünyadan sağır toplulukların birbirleriyle akıcı anlaşılır bir şekilde iletişim kurabilmeleri için çaba gösterilmektedir. İşaret dillerinde yapılması gereken çeşitleri gösterilmektedir.

3.13.Parmak Alfabeti

“El abecesi, alfabe veya işaret dili alfabeti şeklinde de isimlendirilebilir. Doğal ve kendiliğinden olmamaları, insanlar tarafından üretilmiş olmaları gibi sebeplerden ötürü parmak alfabeti dil dışı olarak kabul edilmektedir” (Taşçı, 2016). “Konuşma dillerinde kelimeler harflerin bir araya getirilmesiyle, işaret dilinde ise işaretler parmak alfabetesindeki sembollerin bir araya getirmesi ile oluşur. TİD parmak alfabetesinde C, I, L, O, P, U, V dışındaki harflerde çift el kullanılmaktadır” (MEB, 2015b) (Resim 3-17).

Resim: 3-17 ‘TİD Parmak Alfabesi Tasarımı’ (Akın, 2018)

TİD parmak alfabesinde yani Türk alfabesinde bulunan 29 harfler karşımıza çıkmaktadır. Parmak alfabesiyle iletişimde her bir harf eller işaret dili ile ifade edilmekte ve harflerden kelimeler şekillendirilmektedir. Parmak alfabelerle anlatılmak istenildiğinde özel ve yabancı kelimelerin ifade edilmek istenildiğinde dolayısıyla tam olarak ifade edilemediğinde, tek tek kelimeleri anlatılmak isteyerek ekler kullanılmadan ifade edilebilir. Hatta işaret dili yaparken sözlü iletişimde yani sesli konuşulduğunda cümlelerin ekleri kullanılır. İşaret dilinde, parmak işaret diliyle yaparken ekler kullanılmamaktadır. Örneğin: ‘Anne eve gelecek’ şeklinde el işaret dili ile yapılırken dudak okuyabilmesi için anlaşılır harekette bulunarak ve tek tek kelimeleri cümle kurularak el-kol mimiklerle iletişim sorunu ortaya çıkmadan sessiz dil olarak el işareti yapılabilir.

3.14.İletişimde Göz Temasının Önemi

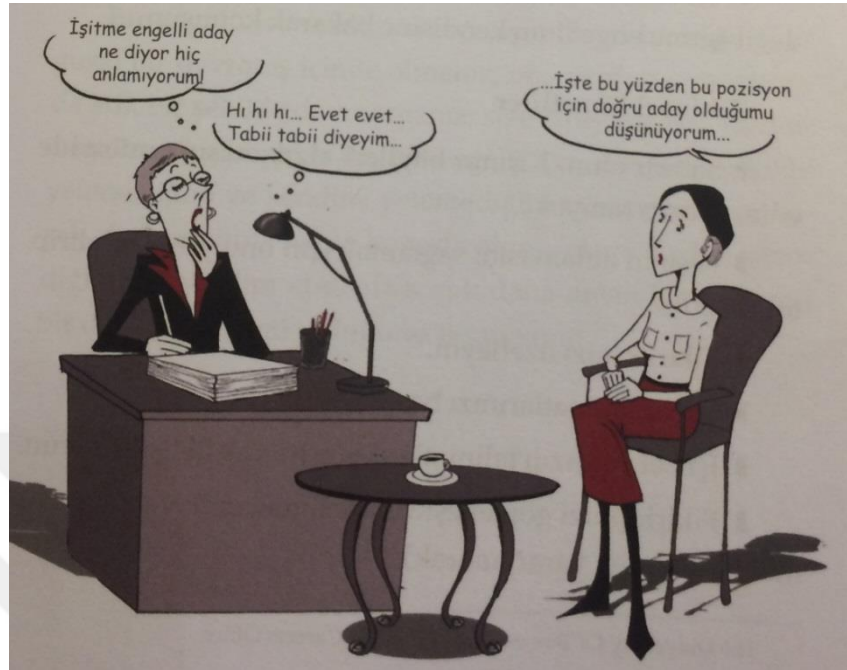
“21.yüzyılda doğru ve etkili iletişim kurmak, eğitim sürecinde sosyal ve iş hayatında başarılı olmamız için geliştirmemiz gereken en önemli becerilerden biridir. Farklılıklara değer vererek insan ilişkilerini bilinçli yönlendirmek, engellilerle doğru ve etkili iletişimde çok önemlidir” (Kızıltaş, 2012:60). “Araştırmacılar, iş görüşmelerinde adayların göz teması kurduğunda daha tam ve açıklayıcı cevaplar verdiğini ortaya koymuştur. Sınıflarda, öğrencilerin öğretilenleri kavraması ve unutmaması doğrudan, öğreticinin göz temasına bağlıdır” (Carnegie, 2013:17).

“Ağız hareketlerinizi abartmadan normal konuşma şekliyle belirgin bir şekilde konuşun. Eğer zorlanıyorsanız kağıt ve kalem kullanın. Eğer dudak okuyan bir kişiyle karşı karşıyaysanız, kolaylıkla anlaşılan kelimeleri kullanın. (Kelimenin %50 den fazla sesi –ek ve bağlaç dudaklarımızda görünmez. En iyi dudak okuyucular konuşulan kelimelerin yalnızca %30-%40’ını anlayabilirler.)” (Kızıltaş, 2012:87) (Resim 3-18, 19). İşitme engelli bireylerle sessini yükseltmeden dudaklarımızla hareket ettirerek anlaşılır bir dille iletişim kurulmalıdır.

Resim 3-18 İşitme engelliyle konuşma şeklini bilmeyen bireyin yanlış davranışı Kaynak:

(Kızıltaş, 2012:87)

Resim 3-19 İletişimsizlik: İletişim kuramama bakış açısı, Kaynak: (Kızıлтаş, 2012:69)

“Doğuştan sağır ve dilsiz olan Levent Beşkardeş 'sessiz sanatçı' olarak tanınmaktadır. Beşkardeş, önceleri hep ressam olmayı hayal etmişti. Ama hayat onu 1981 yılında Paris'te sinema ve tiyatro ile tanıştırdı. Kısa filmleriyle de başarılı projelere imza atan Beşkardeş, 1994'te sahnelediği ve ünlü yönetmen Peter Brook'un çok başarılı bulduğu 'Hanna ile Fransız' İşaret Dili Akademisi'nin 'En İyi Oyun' ve 'En İyi Yönetmen' ödülleri aldığını aldı” (Kızıлтаş, 2012:111) (Resim 3-20).

Resim3-20 ‘O, Elleriyle Dans Ediyor, Mimikleriyle de Sanatına Renkli Anlamlar Katıyor’,

‘Dünyaca Ünlü Sessiz Sanatçı’ Levent Beşkardeş, Kaynak:

<http://www.engelsizkariyer.com/Yazi.aspx?id=72&pageNo=1>, 20.03.2019

Beşkardeş'in söylediği sözleri: *“O yıllarda okulda el işareti ile iletişim kurmayı öğretmen ve müdürlerimiz yasaklamıştı. Sebebi ise ailelerin ne yapacağını bilememesi ve cahil olmasıydı. İşitme engelliler ortaokul ve liseye gitmiyor evde oturuyor ya da zamanını sokakta geçiriyorlardı. Ben tüm bunlardan uzakta zaman zaman sinemaya gitmeye, sosyal yaşama katılmaya başladıktan sonra yavaş yavaş bazı kelimeleri öğrenmeye başlamıştım. Ne cesaret! Eğer o yıllarda okullarda işaret dili yasak olmasaydı ve erken öğrenseydim gerçekten çok çok başarılı olurum. Belki de mühendis ya da avukat olabilirdim. Ne yazık ki o yıllarda işitme engellilere hep aynı yanlışlıklarla yaklaştılar”* (Kızıltaş, 2012:112).

“Levent Beşkardeş “Başka Tanrının Çocukları”nı 1992 yılında Paris’te prodüktör ve aktör olan Jean Dalric ile ortak yönetmişti. 570 temsil sahnelenen oyunda, başrolü gerçekten sağır ve dilsiz olan Emmanuelle Laborit oynuyordu ve sanatçı bu rolüyle Umutlu Oyuncu Moliere Ödülü’nü almıştı. Fransa’da yaşayan Beşkardeş, “International Visual Theatre” üyesi. Tiyatro oyunculuğu, yönetmenlik, şair, ressam, rejisör kimliğinin yanı sıra tiyatro, sanat ve terapi kurslarında da eğitmenlik yapmaktadır. Şiirleriyle, “Yabancı İşitme Engelliler Festivaline” katılan sanatçı, 2004 yılında Bilgi Üniversitesinde “Sessiz - Sözsüz İletişim” adlı atölye çalışmasını gerçekleştirdi. Beşkardeş’in “Palyaço’nun Rüyası”, “Kuş”, “Artist” ve “Temel Günah” gibi tek başına yönetmenliğini, oyunculuğunu, kurgusunu ve montajını yaptığı kısa metraj filmleri var” (Evrensel, 2015).

Resim 3-21 Levent Beşkardeş Saint Eloi Kütüphanesi tarafından “Beden ve Görsel Dil İcat” Çalıştayı, Kaynak: <https://quefaire.paris.fr/74214/inventer-une-langue-corporelle-et-visuelle-atelier>, 20.03.2019

Beşkardeş Saint Eloi Kütüphanesi, 'On Sözü'nün Kervanı'nın Bir Parçası olarak atölye çalışmasında 'Beden ve Görsel Dil İcat' gösterileri sunmaktadır (Resim 3-21).

3.15.Eller konuşur

Elektronik sanatlar prodüktörü Erdem Dilbaz ve rap sanatçısı Fuat Ergin işitme engellileri daha iyi anlayabilmek için, rap müzik de Türk İşaret Dilini ön planda tutarak '**Eller Konuşur**' isimli bir proje yapmışlardır. İlk olarak 2009'da işitme engellilerin sorunları konuşulurken ortaya çıkan fikir, işaret diliyle rap müzikte kullanılan el hareketlerinin benzerliğiyle ön plana çıkmaktadır (Resim 3-22).

Resim 3-22 'İşaret Diliyle Rap Müziğin Buluşması: Eller Konuşur', Serim, 2016, Kaynak: <https://bigumigu.com/haber/isaret-diliyle-rap-muzigin-bulusmasi-eller-konusur/>, 21.03.2019

Fuat Ergin ve projenin prodüktörü Erdem Dilbaz, işaret dili hareketleri ile rap'çilerin kullandığı hareketlerin birbirine benzediğinden söz etmektedir. Son iki yıl içerisinde işaret dilini öğrendikten sonra işitme engelliler ve eğitimleriyle rap müziklerde el-kol hareketlerle çalışmalar yapılmaktadır (Resim 3-23). "Ben daha çok işitme engellilerin mağduriyetinin altını çizmek istedim. Dünya Sağlık Örgütü'nün engelli mağduriyetleri listesinde işitme engelliler ikinci sırada. Çok yalnızlar. Ve benim için zaten hip hop bu demek..." (Ergin, 2017). İşaret dili öğrenmenin avantajı canlı hareketli el- kol mimiklerle etkileyici bir müzik ile görsel dil oluşturmuşlar. "Bence zorunlu ders olmalı işaret dili. Ben bu projeye başlayana kadar hiçbir işitme

engelliyle iletişim kurmaya çalışmadığımı fark ettim. Düşünsenize dillerini bilmiyoruz diye tamamen yalnız bırakıyoruz. Sadece Türkiye’de 4 milyon sağır ve işitme güçlüğü olan birey bulunmakta. İşaret dili bilmeyenler, bu bireyleri duymuyor...” (Ergin, 2017). İşitme engelli bireylerin amacı canlı ve hareketli bir şekilde işaret dilini bireylere yansıtmaktır. Dolayısıyla birlik olmak, ayrımcılık yapmaktansa bir şekilde sözlü iletişim kuramıyorlarsa yüz ifadeleriyle sessiz dil el-kol hareketlerle iletişim kurabilmektedirler (Resim 3-24).

Resim 3-23 ‘Eller Konuşur’ Hareketli dans dili ile TİD yapan işitme engelli bireyler,

Kaynak:<https://www.youtube.com/watch?v=ejY9gdgwzhU>, 10.04.2019

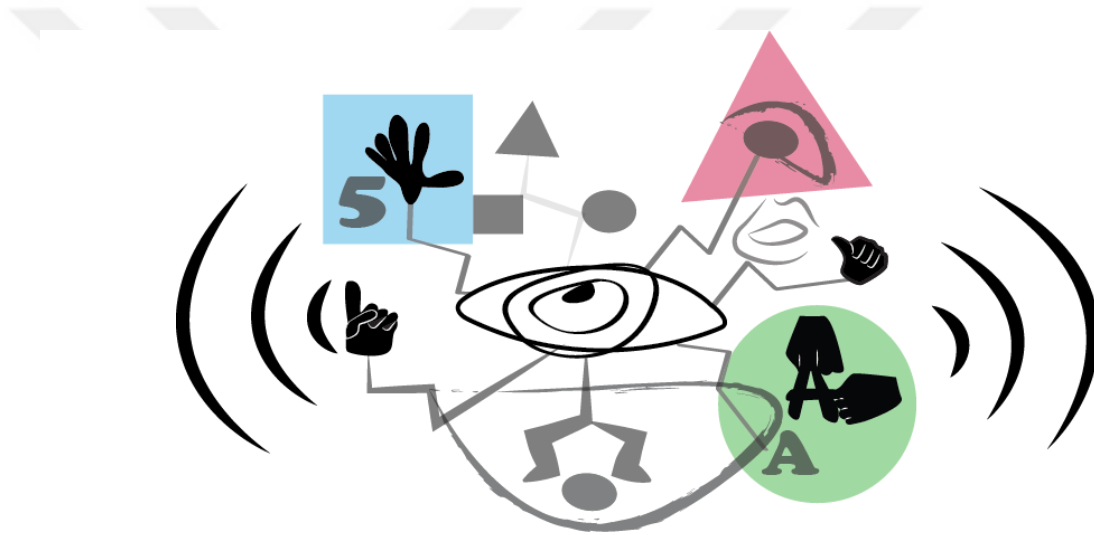

Resim 3-24 Dans, Piotr Mlodozieniec Polonya Poster Sanatı, 2003, Kaynak:

<https://www.gosee.us/news/events/piotr-mlodozieniec-polish-poster-art-currently-on-show-at-pigasus-gallery-berlin-15851>, 16.05.2019

3.16.Sessiz Dil: Vücut Dili Teknikleri Uygulamaları

İşitme engelli bir kişiyle iletişim kurmak için seslerin yerini daha çok görsellik almalıdır. İşitme engelli bir kişinin iletişim kurarken dudak okuduğunu ve karşısındaki kişinin vücut hareketlerini okumaya çalıştığını görürüz. Bu aşamada biz grafikçiler olarak görsel olarak işaret dili ve simgelerin anlamını daha iyi anlatmalıyız (Resim 3-25).

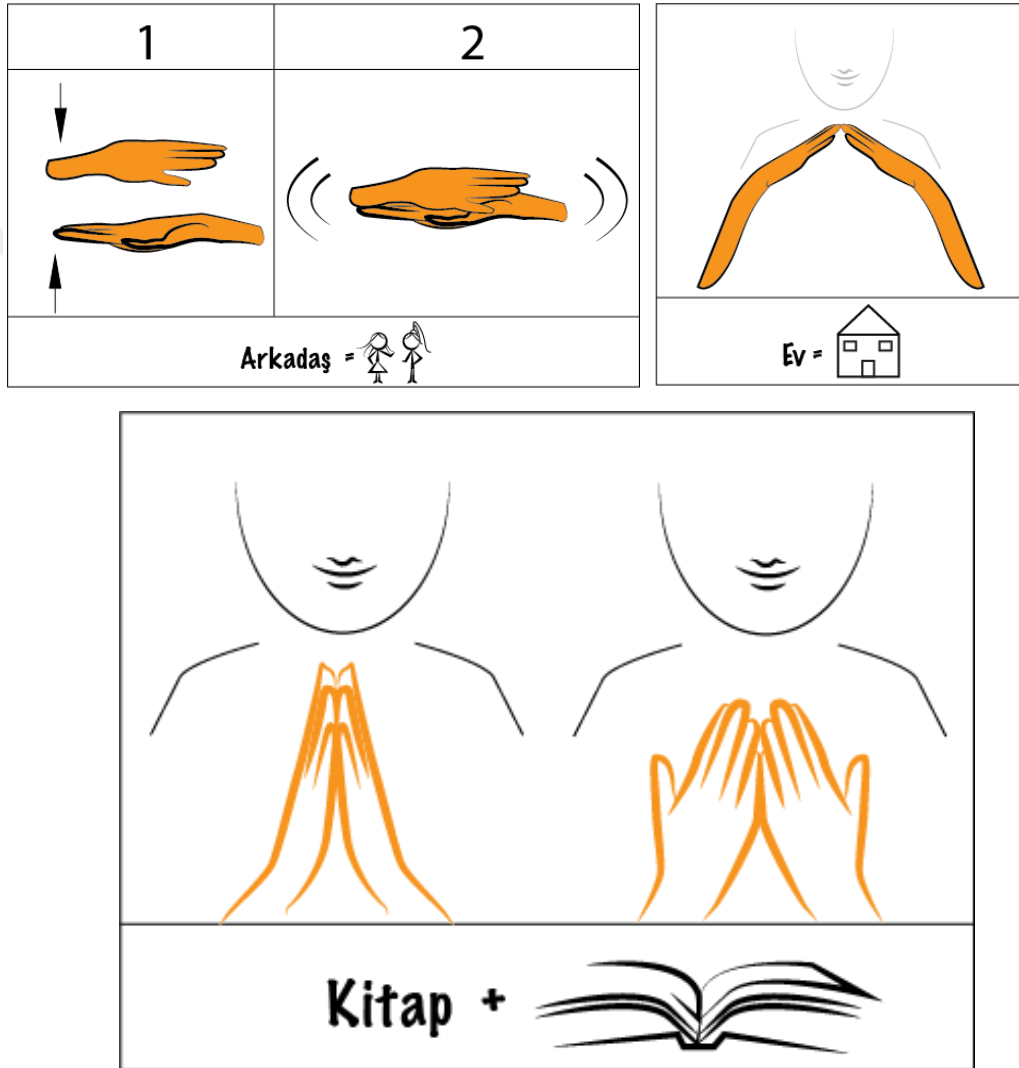

Resim 3-25 ‘Görsel Tasarım Dilleri’

İşaret dili, işitemediği sürece görsel ile birebir veya yuvarlak alanda yani görünebilir ortamda iletişim kurmak için etkili bir şekilde kullanılabilir. İşitme engelli veya konuşma güçlüğü çeken kişiler arasında ana iletişim şeklidir. El hareketleri ve semboller, yüz ifadeleri, dudak, parmaklar vb. kullanımı içerir. İşaret dili, sesleri olmayan görsel bir dildir. Grafik Tasarım alanı dışında düşünceler ve bilgiler, el hareketleri, avuç içi yönü, el şekilleri yapma, kol ve vücut hareketleri, yüz ifadeleri vb. kullanılarak uygulanmaktadır.

İşaret dili sembolleri genellikle kelimeleri veya popüler olan nesneleri gösteren sembollerdir. Bu çoğunlukla vücut dilinden el parmak şekilleri yardımı ile yapılır. İşaret dili sembollerini renklerin katkısı ile etkin bir şekilde kullanmak anlaşılmasını

kolaylaştırır. Simgeler ayrıca, el şekilleriyle nesneleri gösterilen ifadeleri de verir. Örneğin bir arkadaş, ev, kitap vb. göstermek için el şekillerini kullanarak görselleştirir ve ağızlıklar gibi semboller kullanılarak da ifade edilir (Resim 3-26).

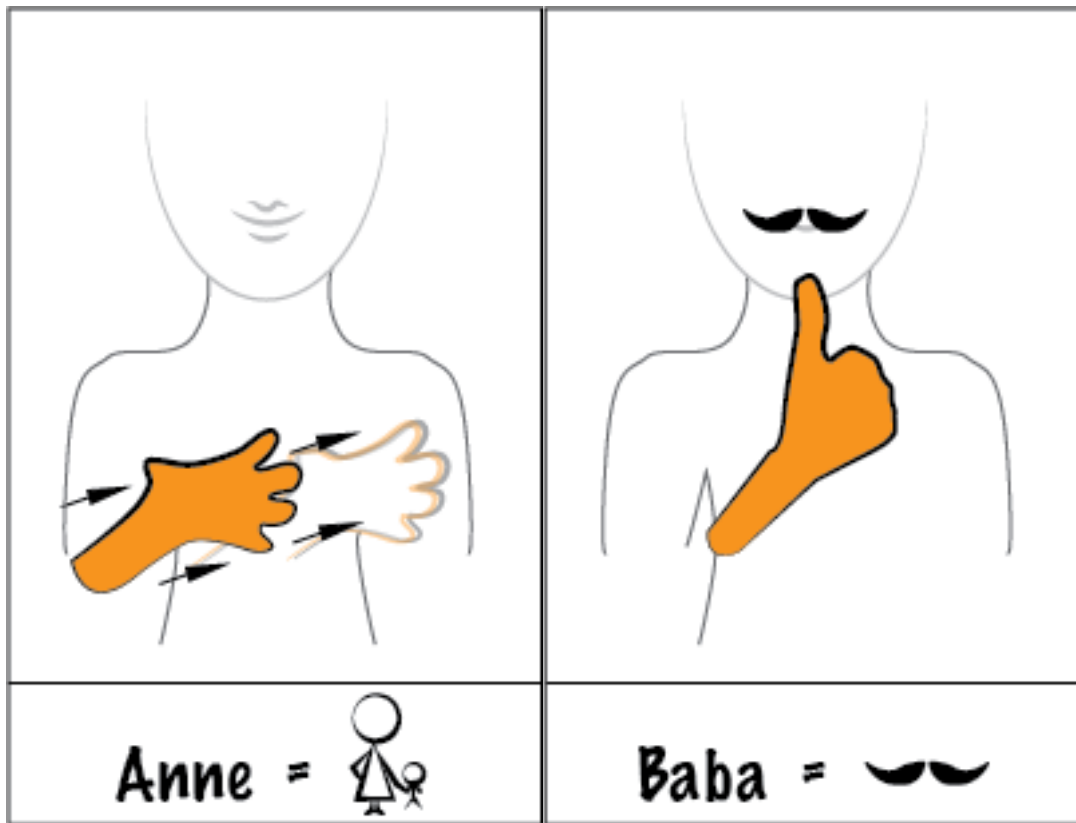

Resim 3-26 'Arkadaş' (üst sol), Ev (üst sağ), Kitap (sol alt), TİD (Türk İşaret Dili) ile el ve parmak işaret dilinden ifadeler

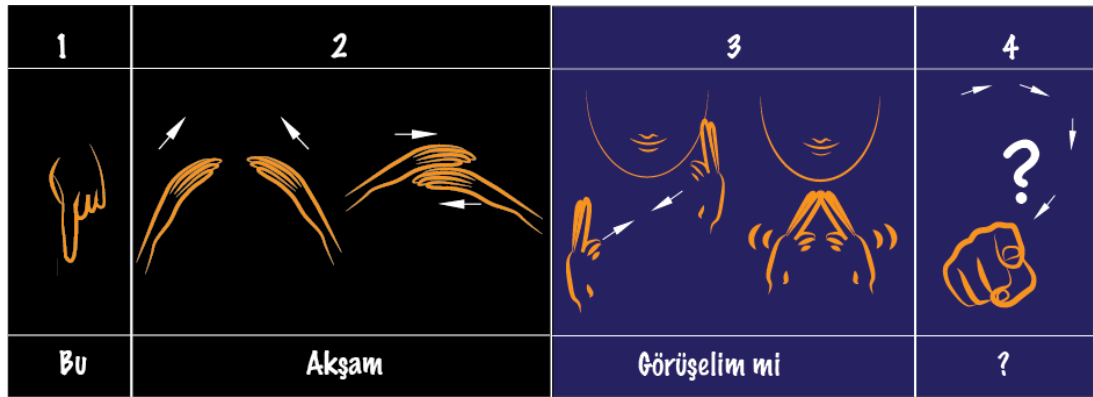
İşaret dili sembolleri, bu dil daha görsel olduğu için herhangi bir görsel işaret dilinin ayrılmaz bir parçasıdır. Ellerimizle işaretler yapmak, fikir ve duyguları ifade

etmede önemli bir rol oynamaktadır. Sembollerin kullanılması, işaret dilini bilmeyen kişilerin iletişimi bir dereceye kadar anlamalarını kolaylaştırır.

Sembolleri göstermek için kullanılan vücudun bölümleri tüm yüz, kafa, boyun, üst kol, ön kol bileğin gövdeleridir. Örneğin, çene kısmına başparmak ile dokunmak “baba” anlamına gelir, göğüslere sağ sol yaparak el avucuyla “anne” kelimesini gösterir. Bu yüzden semboller ve işaretler, herhangi bir işaret dilinin çok önemli bir parçasıdır ve etkili bir şekilde iletişim kurmak için bu işaret dili sembollerinin bilgisinde akıcı olmak gerekir (Resim 3-27). İşaret dilinde, cümle kurar gibi kelime olarak ifade edilebilir. ‘Bu akşam görüşelim mi?’ görsel dille ifade edilerek iletişim kurulmaya çalışılmaktadır (Resim3-28).

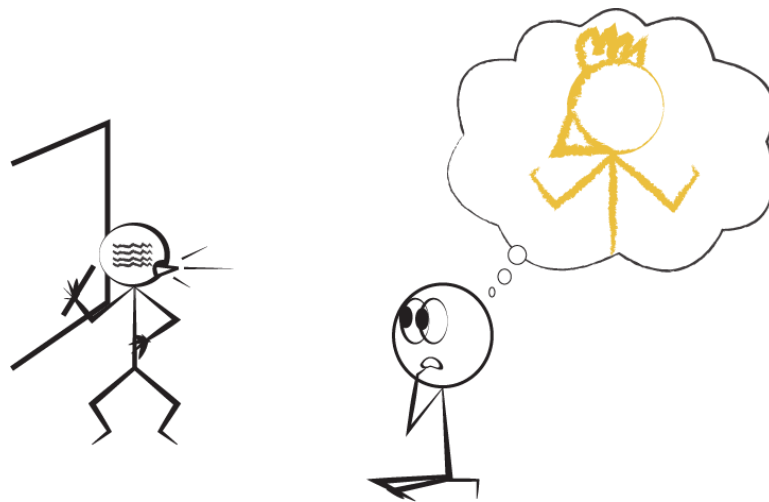

Resim 3-27 ‘Anne’ (sol), ‘Baba’ (sağ), TİD (Türk İşaret Dili) ile el ve parmak işaret dili ve görsel semboller.

Resim 3-28 ‘Bu akşam görüşelim mi?’ TİD ile görsel iletişim, el ve parmak işaret dili ile uygulama

İletişimsizlik sorunu yaşanmaması için sessiz görsel dil oluşturulması gerektiğini düşünülmektedir. İletişimsizlik kapsamında yaşanmış bir görsel hazırlanmıştır: ‘Bir öğretmen sınıfta öğrencilerine ders anlatırken aralarından birinin işitme engelli olduğunu düşünmeden dersi hızlı bir şekilde anlatırsa işitme engelli öğrenci derste konuşulanları anlayamaz ve öğretmenini sessiz sinema gibi izler, kısmen duyabildiği sesleri tavuk sesi gibi vücut hareketlerini de tavuk davranışı gibi algılar. Dolayısıyla sözlü iletişim kuramayan kişi duyma sorunu nedeniyle görsel dil ile işittiği için vücut diline daha çok önem verilmektedir (Resim 3-29). Bu nedenle iletişim sorunlarının ortadan kalkması için vücut dilini kavrayıp işaret dili öğrenmek avantaj sağlamaktadır.

Resim 3-29 Görsel Algılama ile Ses sistemine ve davranış biçimine göre beden dili üzerinden zihninde canlandırma

İletişim sorunlarına çözüm olarak yapmış olduğum uygulamalar;

1-Dudak Okuma Sanatı

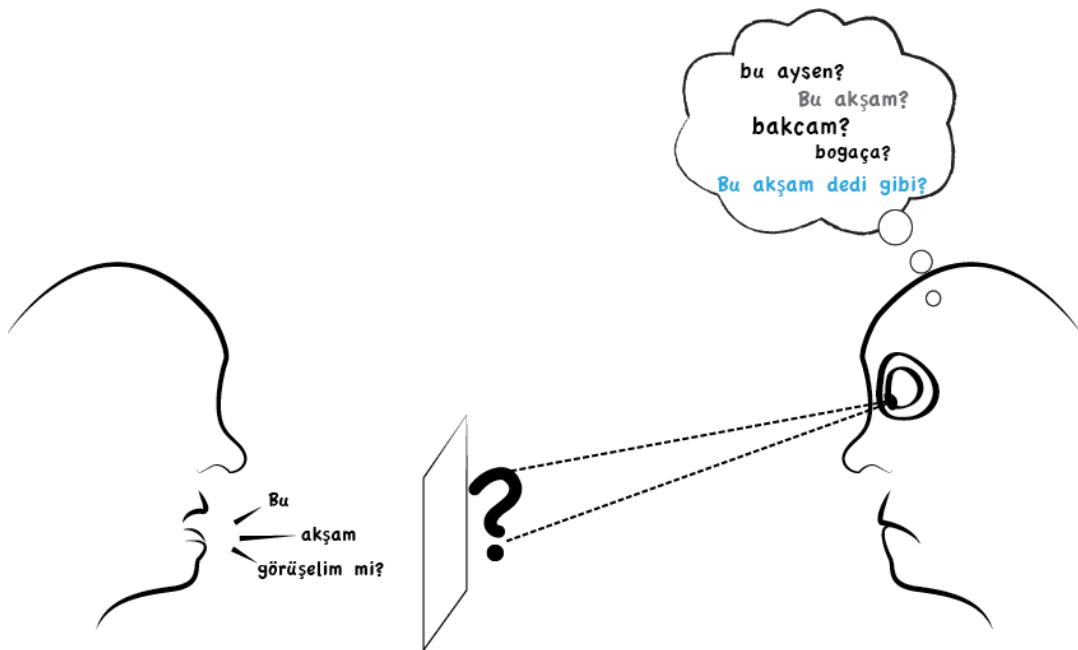
2-Konuşan Ellerin Dili

3-İşiten Gözlerin Dili

4- İşitme Engelli ve İşiten Bireylerle Yüz yüze Yaptığım Görüşmeler

3.16.1 Dudak Okuma Sanatı

Sağır bir bireyin iletişim kurarken en çok faydalandığı iletişim kanallarından biridir. Sesleri duyamayan ancak ağız hareketlerimizin harf-harf veya kelime-kelime anlam kazandırılmasına dayanır. Ancak en iyi dudak okuyan kişiler bile konuşulunun %50'sini ancak anlayabildiği varsayılmaktadır. İşiten birey, işitme engelli birey ile hızlı ve yuvarlayarak konuşursa dudak okuma şeklini kavrayamaz bu sebeple yanlış anlama olasılığı artar (Resim 3-30).

Resim 3-30 ‘Dudak Okuyamama’ İşitme engelli bireyin dudak okuyamayınca ne söylediğini algılayamaması

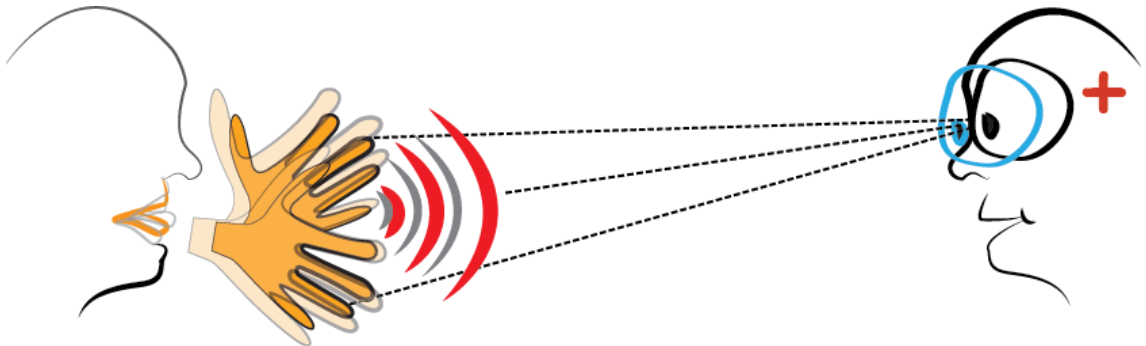
Dudak okuma ise; işitme engelli bireylerin iletişim kurdukları insanın dudağını okuyarak ne demek istediğini anlamalarını sağlayan bir yöntemdir. İşitme engelli bir kişiyle iletişim kurarken, göze gelecek şekilde aynı seviyede tutulabilir. İşitme engelli birey oturuyorlarsa oturabilir ya da ayakta duruyorlarsa ayağa kalkılabilir. Dolayısıyla işitme engelli bireylerle yüz yüze nasıl ve nerede iletişim kurulabilir? İletişim kurabilmek için yapılması gerekenlerden iki çeşit sunulmaktadır:

- İçeride, yüz ifadeleri görebilmek için aydınlık ortam olmalı,
- Konuşurken kişinin ağzına bakılacak şekilde durulmalı ve mümkünse yavaş konuşulmalı hatta anlamıyorsa kelime-kelime ifade edilmelidir. Örneğin: Baba eve gitti (İşaret dilinde kullanıldığı gibi cümleler kurulur).

Dudak okuyabilmek için iletişimde kişilerin ağzına bakması ve yüz yüze gelecek şekilde görsel kanal ile birbirlerini görmesi gerekir.

3.16.2.Konuşan Ellerin Dili

İşaret dili işitme engellilerin kullanmış olduğu bir diğer önemli iletişim kanalıdır. Konuşmanın yerini alan el hareketleri ile doğrudan iletişim kurulabildiği gibi iletişimin, bir işiten ve işitemeyen arasında olduğu durumlarda basit el-kol hareketlerle iletişim desteklenebilmektedir (Resim 3-31).

Resim 3-31 ‘Konuşan Ellerin Dili’ İşitme engelli bireylere için hem konuşarak hem de işaret dili yaparak ifade edilmesi

Örneğin; konuşurken herhangi bir öğeyi tutabilir veya eylemleri (içme veya yeme gibi) taklit edilebilir. Numaraları belirtmek için parmaklar yukarı kaldırabilir.

3.16.3.İşiten Gözlerin Dili

İletişim; karşılıklı olabildiği gibi bazen tek taraflı olduğu durumlarda da gerek işitme engelli bireylerin gerekse işiten bireylerin yararlandığı örneğin bir trafik tabelasından, araba logosundan, üniformaya kadar görsel olarak bakıp da anlayabildiğimiz tüm iletileri kapsar. İletişimde birçok alıcı kanal varken bunlardan gözlerimizin ön plana çıktığı bir iletişim tekniğidir (Resim 3-32).

Resim 3-32 ‘İşiten Gözlerin Dili’, Duymak yerine gözleri ile kuvvetli bir şekilde işitmesi

Göz teması kurarken, kişinin dikkatini çekmek için yakın bir mesafeden yüz yüze gelecek şekilde iletişim kurulmalıdır. Konuşma sona erdiğinde, tekrar söylenenlerin kısa bir özeti yapılabilir.

3.16.4 İşitme Engelli ve İşiten Bireylerle Yüz yüze Yaptığım Görüşmeler

İşiten ve işitme engelli bireylerle görüşülmüş ve onlara bazı sorular sorulmuştur. Bu görüşmelerin sonucunda işitme engelli bireyler tarafından iletişim kurma konusunda çoğunlukla işaret dili bilinmediği ve hızlı konuşulduğu için zorluk çekildiği belirtilmektedir. İşitme engelli bireyler işaret dili öğrenilmesi, konuşurken yavaş konuşulması ve ayrıca iletişim kurarken yüz yüze iletişim kurulmasının iletişim sorunlarını azaltacağı yönünde ortak bir düşünceye sahiptirler.

İşitme engelli bireyler görsel olarak tasarlanan sembollerini daha iyi anladıklarını söylemektedirler. Yine aynı çalışma sonucuna göre işitme engellilerin en çok iletişim sorunu yaşadıkları yerlerin başında hastaneler gelmektedir. Özellikle hastanelerde yönlendirme tabelaları, semboller, piktogramlar ve tipografi bakımından çok zayıf kalmaktadır. Sağlık konusunun daha çok önem arz ettiğini göz önüne aldığımızda, hastanelerde işitme engelli bireylerin iletişim sorunu yaşamamaları için anlaşılır bir görsel dil kullanarak tasarlanmış sembol ve işaret dilinden oluşan hastane bölümlerini belirtir tabelalar yapılması bu sorunların azalmasına yardımcı olacaktır. Örnek olarak hastane de iletişim sorunu yaşanmaması için yapmış olduğum vücut dili, el alfabeleri ve görsel sembol uygulamalardan aşağıda bahsedilmiştir.

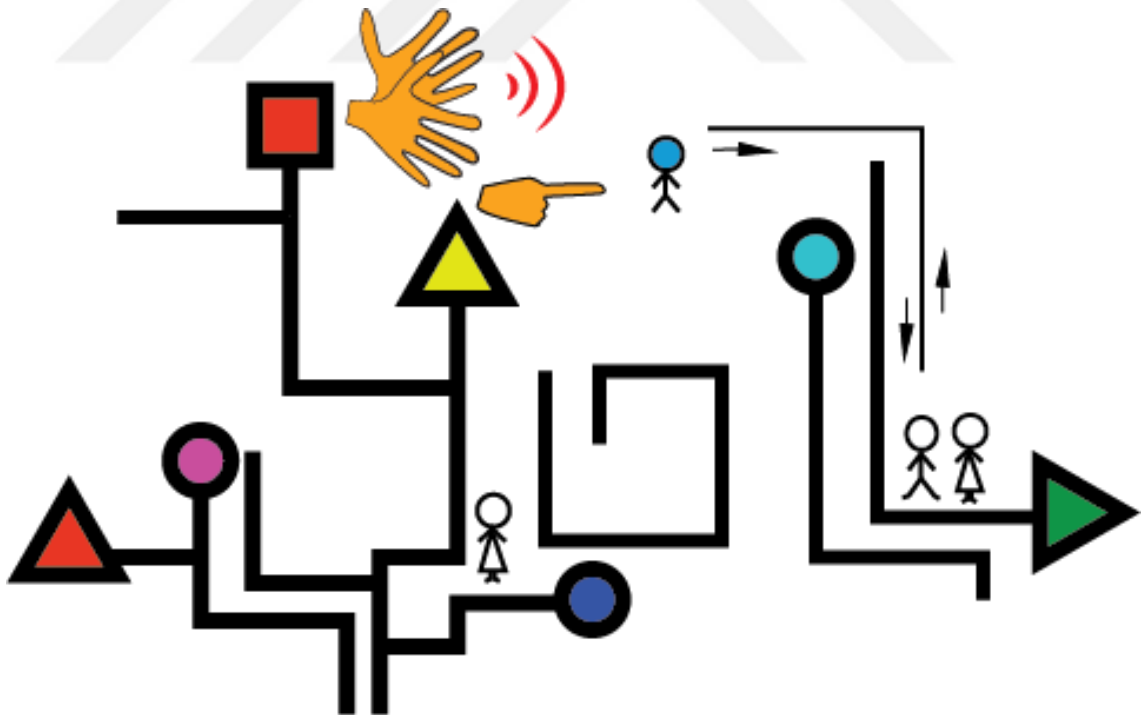

Resim 3-33 Hastanelerin bölümlerinden anlaşılır görsel semboller ve TİD ile el alfabeler, ‘Kulak-Burun-Boğaz Hastalıkları’ (sol), ‘Kalp ve Damar Cerrahisi’ (sağ)

Görselde (Resim 3-33) işitme engelli bireylere yönelik olarak hazırlanan tabelalar görülmekte olup, bu tabelalarda işaret dili ve semboller kullanılarak ilgili

hastane birimleri anlatılmıştır. Görsel de bahsedilmiş olduğu uygulamada hastanelerin bölümleri örnek olarak; görsel sembol ve Türk işaret dili el alfabesiyle işitme engellilere dair sorunsuz bir şekilde anlaşılır dil kurulması sağlar. İşiten bireylere de anlaşılır sembolün yanında işaret dilin olması işaret dili öğrenme katkısı sağlar. Görsel de hastane binaların girişinde ve odaların önünde bulundurularak ‘kalp ve damar cerrahisi’ ve ‘Kulak-Burun-Boğaz hastalıkları’ görsel sembolle Türk işaret dili örnek verilmektedir.

Çevremizde yetersiz semboller bulunmaktadır. Ayrıca bu sembollerin görülecek yerlere koyulmaması, anlaşılır olmaması ve küçük olmaları da anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Örneğin trafikte işitme engelliler için görsel işaret dil alfabesiyle tasarlanmış sembollerden oluşan yol tabelaları koyulursa ulaşım konusunda yaşanan zorlukların azalacağını söylemek mümkün olabilir (Resim 3-34).

Resim 3-34 Vücut Dilinin Görsel İşaretleme Diline Uyarlanması ve Yol Tarifi ile Sembolleştirilmesi

Tasarlanacak olan sembol etrafında ki çerçevenin bakan kişinin gözünü rahatlatması hedeflenmelidir. Ayrıca her ne kadar kontrast renklerin kullanımı tercih edilmeye çalışılsa da hava koşulları, güneş gibi dış faktörlerden de kontrastlık değeri düşmektedir. Piktogramların tasarımı sırasında birbiriyle uyumlarının çok önemli olduğunu düşünülmektedir. Dolayısıyla en basit örnek olarak yan yana bulunan tuvaletlerin kadın ve erkek piktogram görüntüleri bile birbirinden farklı bir dile sahip olabilmektedir. Özellikle metro, havaalanı, duraklar, belediye binaları gibi her kesimden insanın bulunması muhtemel kalabalık ortamlarda ve zamanın önem arz ettiği yerlerde tasarımlar çok daha net olmalıdır. Bu tarz mekânlarda insanların aceleci olması sebebiyle ve bir anlık göz atarak anlamaları kalabalığın yoğunlaşmasını önleyeceğinden büyük kolaylık getirecektir.

Bu tez çalışmasında çevremizde ki '*sessiz dil kullananlarla nasıl iletişim kurabiliriz*' konusunu incelenmiştir. Tez çalışmasının amacı işitme engellilere yönelik olarak son zamanlarda ülkemiz çapındaki artan iletişimsizlik sorunlarının çözümü yolunda neler yapılabilir ve var olan iletişim kanallarının geliştirilmesidir. Yapılmış çalışmalar neticesinde işitme engelli bireylerin iletişim sorunlarının giderilmesinde Türk İşaret Dilinin (TİD) daha da yaygınlaştırılması, anlaşılır bir görsel dil kullanarak tasarlanmış sembol çalışmaların yapılması gereklidir. Bu bağlamda yapılan tez çalışması sonucunda görsel işaret dilinin sembollerle ilişkilendirilerek tasarım dilinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

SONUÇ

İletişimsizlik sorunsalın çerçevesine baktığımızda sözlü iletişim kuramayan birçok bireyin olduğu görülmektedir. Bu sebeple iletişim biçimi olarak birbirinden bağımsız bakış açısında değerlendirmeler yapılmış ve iletişimsizlik sorunlarının çözülmesi için ortak bir dil oluşturulmaya çalışılmıştır. Yirminci yüzyıla kadar iletişim kanallarında en kuvvetli olarak sözsüz iletişim var olagelmiş, sözlü iletişim kurmaktan çok görselliğin, sözsüz iletişim olarak hareketin ve etkileşimin ön planda olduğu rast gelmiştir. Sözsüz iletişime ifade veren, hareket dilini öğrenmek, her bireyin çevreyi algılayışını, olaylara bakışını, kurduğu iletişimi kolaylaştıran bir vasıftır.

Tüm iletişimsizlik sorunlarına rağmen var olan hareket biçimleri ile sembol veya mimiklerden kaynaklanan davranış biçimleri arasında çok geniş kapsamlı bir etkileşim vardır. Yazı, insanların duygularını ve düşüncelerini biçimlerle netleştirebildikleri görsel biçim açısından sembollerin devamında oluşturulmuştur. Canlı ya da cansız bir varlığa mesajı bilgi olarak görsel biçim algılama ile ne demeye getirdiği ifade edilmeye çalışılmıştır.

İşaret dili, sessiz rol oynayan, beden dili ile mesaj veren bir iletişimdir. Bu tezin araştırma konusu ‘İletişimsizlik sorunsalı çerçevesinde görsel biçim algılama tekniklerinin geliştirilmesi üzerine bir inceleme’ dir. Sözsüz işaret dili, beden dili ile hareket ederek ve dudak okuyarak iletişim kurabilmektir. Sözlü iletişim kuramayan bireyler, ses çıkaramamaları ve sesi duyamamaları sebebiyle görsel iletişime daha çok önem verirler. İşitme engelli bireylere baktığımızda, sessiz sinema gibi dudak okuyarak iletişim kurarlar, görsel simge, sembol, piktogram, amblem, logo vs. gibi bir çok işaretlere karşı duyamadıkları için daha çok duyarlı olurlar. Dilden mahrum olduğuna inanılan işitme engellilerin kendilerine ait dilleri vardır. Görsel biçim algılama, şekillerden anlam çıkararak bedensel hareketlerle ortak bir görsel dil iletişim kanalıdır. Görsel İşaret dilinde duymanın işlevini görmek, konuşmanın yerini de görsel iletişim olarak bedensel hareketler alır. Bu nedenle işaret dili görsel dil olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla işaret dilinde görsel biçim algılamanın etkisi ile iletişimin daha anlaşılabilir ve kolay olmasını sağlar. Hareket ve ses gibi iletişim

araçları, etkileşim tasarımı görsel biçim algılama olarak hareket biçiminin üzerinden değerlendirilebilir. Görsel İletişimde, yaratıcı problem çözme, görsel düşünme, güçlü ve etkili iletişim becerileri kazanma, kavram geliştirme vs. düşündürmektedir.

Görsel biçim algılama her dilden, ırktan ve kültürden insanların, başka herhangi bir yöne kaymadan bir anlam çıkarmasını amaçlar. Görsel-işitsel iletişim, günümüzde de iletişimi sağlayan kültürlerarası ortak dildir. Görmenin konuşmadan önce gelişmesidir. Görme yeteneği, iletişimin en önemli bir dönüm noktasıdır. Görüntünün deneyimsel boyutu, varlıkların görme yetenekleri doğrultusunda şekillenmiştir. Görsel algılama şekillerden anlam çıkararak ve görsel tecrübe aracılığıyla, ortamda bulunan sürekli yeni bir görsel biçim algılama ile yaratıcı bir süreç içindedir. Bu süreklilik içinde, her sembolik oluşuma dâhil olarak varlıklarını devam ettirmektedir. İnsanlar yaşamları boyunca gereksinim duydukları bilgiyi sözlü ya da sözsüz olarak veya sembolik ifadelerle mesaj vererek bilgi alışverişinde bulunurlar.

Günümüzde gelişen teknolojinin iletişim aracı bağlamında kullanılması ile güçlü bir ortak görsel dil yaratılmıştır. Böylelikle tasarım dili ile konuşması görsel iletişimin önemini arttırmıştır. Görsel iletişimde, iletişimsizlik sorunsalı çerçevesinin incelenmiş olduğu bu çalışmada bu görsel biçim algılama öncelikle bir gerçekliğin yadsınması durumuyla temellendirilmiştir. Çerçevenin içerisinde; görsel, biçimsel ve işlevsel değişimler meydana getiren iletişimsizlik öngörüsünün görsel işarete kimlik kazandıran kimi karakteristikleri de belirginleştiği görülmüştür. Belli bir göz biçiminin ipuçlarını veren ve iletişimsizlik sorunlarına dair gizli kalmış ayrıntıları hareket biçimi ile düşünülen somut hareket mimiklerle bir çalışma sunulmuştur. Çalışma içerisinde işaret iletisi etkileşiminden yola çıkarak iletişimin bir sorun olup olmadığı durumlarda görsel biçim algılama ile olan ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bütün bu çıkarımların sonucunda varılan genel yargılar dikkate alınarak, karşımıza çıkan en büyük sorun; bu süreçlerin kişilere hatta en önemlisi işitme engellilerle nasıl iletişim kurabileceğimiz olmuştur.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ABRAMS, M.H., (1953), The Mirror and the Lamp: Romantic Theory and the Critical Tradition, Londra: Oxford Univ. Press.

AGUINIS, H., HENLE, C. A., & BEATY JR, J. C. (2001). “Virtual reality technology: A new tool for personnel selection. International Journal of Selection and Assessment”

ALTINTAŞ, ÇAMUR, (2004), “Beden Dili Sözsüz İletişim”, Mentis Yayınları.

ARIKAN, (2008), “Grafik Tasarımda Görsel Algı”, Eğitim Akademi.

ARMSTRONG H.,(2012), “Grafik Kuramı”, Espas Kuram Sanat Yayınları.

AMBROSE, G. ve HARRİS, P. (2013). Grafik Tasarımda Tasarım Fikri, A. Gülder Taşcıoğlu, M. Taşcıoğlu (Çev.) İstanbul: Literatür Yayınları.

AZİZ, A. (2010), İletişime Giriş, İstanbul, Yayınevi: Hiperlink.

BALDİNİ, M. (2000), İletişim Tarihi,(Çev.Gül Batuş),İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

BALDWIN J., ROBERTS J. (2006), Visual Communication: From Theory to Practice.

BALLARD, S. (2011). Information, noise, et al. M. Nunes (Eds.), Error: Glitch, Noise and Jam in New Media Cultures, New York.

BARTHES, R., (1993), “ Göstergebilimsel Serüven”, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

BARNAD M., (1998), Art, Design and Visual Culture, MacMillan Education UK, Basingstoke, United Kingdom.

BECER, E. (2002). “İletişim ve Grafik Tasarım”, Dost Yayınevi, Ankara.

BECER, E. (2007)Modern Sanat ve Yeni Tipografi, Dost Kitabevi.

- BERGER J., (1986), “GÖRME BİÇİMLERİ”, Yayınevi: Metis Yayıncılık.
- BLAKEMORE, . (1991), Computational Principles of the cerebral cortex.
- CAMPIGOTTO, R., MCEWAN, R., & DEMMANS EPP, C.,(2013), “Especially social: Exploring the use of an iOS application in special needs classrooms. Computers and Education”
- CHEN, W., (2012), “Multitouch tabletop technology for people with autism spectrum disorder: A review of the literature. Procedia Computer Science, 14”
- CHERMAYEFF, GEİSMAR, (2007), “Chermayeff - Geismar Son 50 Yılın Amblem, Logo ve Tasarımları, Pera Müzesi Yayınları.
- CLARK, J. G., (1981) “Uses and abuses of hearing loss classification”, ASHA: A Journal of The American Speech-Language-Hearing Association.
- CRARY J., (2004), “Gözlemcinin Teknikleri”, Metis yayınları.
- COOPER, K. (1989), “Sözsüz İletişim”, İlgı Yayınevi.
- CORBALLİS, M. (2003), “İşaretten Konuşmaya” Kitap Yayınevi.
- CROWLER D., PAUL H. (2014). “Batı’da Okuryazarlık Geleneği”, İletişim Tarihi, (Çev. Berkay Ersöz), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- DAVİS, T. N., BARNARD-BRAK, L., DACUS, S., & POND, A. (2010). Aided aac systems among individuals with hearing loss and disabilities. Journal of Developmental and Physical Disabilities
- DESCARTES R., (1984), ”The Philosophical Writings of Descartes”, Cilt 2.
- DİNÇOL A., (2004), “Hititler, Son Tunç Çağı”, Arkeo-Atlas 3
- DORST K., (2018), “Yenilikçi Çerçeve-Tasarımın Getirdiği Yeni Düşünme Biçimleri”, Yayınevi : Koç Üniversitesi Yayınları.
- DÖKMEN, Ü., (1994), İletişim Çatışmaları Empati, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

DUTTA, A. (2011), “Beden Dili”, Arunas Yayıncılık.

EDMAN I., (1998), “Sanat ve İnsan”, MEB Yayınevi.

EİBL-EİBESFELDT, I., & SALTER, F. K., (1998), “Indoctrinability, Ideology And Warfare”

ERDOĞAN İ, ALEMDAR K. (2002), Öteki Kuram-Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi, Yayınevi: Erk.

ERTAN, SANSARCI, (2016), “Görsel Sanatlarda Anlam ve Algı”, Yayınevi:Alternatif Yayıncılık

ERTİKE A.S., (2012), “Mülakat Teknikleri”, Ekin Yayınları.

FAULMAN C., (2001), “Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

FİSKE J., (1996), “İletişim Çalışmalarına Giriş”, Yayınevi : Pharmakon Kitap

GENÇ, SİPAHİOĞLU, (1990), “Görsel Algılama, Sanatta Yaratıcı Süreç, Sergi yayınevi

GOODY J. (1987), “The Interface Between the Written and the Oral”, Cambridge University, Press.

GOODY, J. (2013), Yazılı ve Sözel Arasındaki Etkileşim, Pinhan Yayıncılık.

GOETHE, J. W., (1949), Gedenkausgabe der Werke, Briefe, und Gespräche, Ernst Beutler Zürich.

GRAHAM, L. (2008), Gestalt theory in interactive media design. Journal of Humatinies & Social Sciences.

GUİRAUD P., (1994), “Göstergebilim”, İmge Kitabevi Yayınları.

HEWES, G.W., (1973), “Primate communication and the gestural arigins of language. Current Anthropology”

HUDSON, R. A., (1980), Sociolinguistics, Cambridge, University Press.

IVERSON, J. M., O. CAPİRCİ ve M.C. CASELLİ, (1994), “From Communication To Language İn Two Modalities”

JOURNET N., (2009)Evrenselden Özele Kültür, İz yayıncılık.

KETENCİ, BİLGİLİ, (2006), “Görsel İletişim ve Grafik Tasarımı”, Beta Basım Yayım.

KLİMA, BELLUGİ, (1979), “The Signs of Language”

KOTLER, P. (2001). “A Framework For Marketing Management”. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

KUHN, S. THOMAS, (2006), Bilimsel Devrimlerin Yapısı, Çev. Nilüfer Kuyaş, İstanbul, Kırmızı Yayınları.

KIZILTAŞ M., (2012), Engellilerle 360 Derece İletişim, Elma Yayınevi.

KIRCAALİ-İFTAR, G., VE ODLUYURT, S. (2012). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara iletişim becerilerinin kazandırılması. E. Tekin-İftar (Editör). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimleri, Ankara, Vize Yayıncılık.

LAROUSSE M., (1973), " Büyük Lugat ve Ansiklopedi 11. Cilt, İstanbul, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Yayınevi.

LECLERC, HELENE, (1965), “La scene d’illusion et l’hegemonie du theatre al İtalienne”, Paris:Gallimard.

LOCKE, J.. İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme, çev.V.Hacıkadıroğlu, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 1992.

MEGGS, P.B. A History of Graphic Design - VNR/New York.

MARQUEZ, G., (1971), “One Hundred Years Of Solitude”. New York, Avon.

ODABAŞI, Y., & BARİŞ, G. (2002). Tüketici davranışı. 2.basım İstanbul: Mediacat.

MUTLU, E., (2004), *İletişim sözlüğü*. (4.Baskı), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

NABİYEYEV, V. V., 2012, Yapay Zeka: İnsan-Bilgisayar Etkileşimi, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

OSKAY, Ü. (1973), Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş, Yayınevi: Ankara Üniversitesi.

ÖZKÖK E. (1982), Sanat, İletişim ve İktidar, Ankara, Tan Kitap Yayın.

ÖZTUNA H.Y., (2007), Görsel İletişimde Temel Tasarım, Yorum ve Sanat Yayıncılık.

ÖZER, A.K., (1995), “İletişimsizlik Becerisi”, Varlık Yayınevi.

PUHALLA, D.(2005), Visual Communication Design: An Introduction to Design Concepts in Everyday.

PETTERSSON R. (2002), Information Design: An Introduction.

RİFAT M., (1990), “Dilbilim ve Göstergebilimin Çağdaş Kuramları, Düzlem Yayınları.

SENEMOĞLU, N.,(2009), Gelişim öğrenme ve öğretim, kuramdan uygulamaya (14. baskı). Ankara: Pegem Akademi.

SCHOPENHAUER A., (1958), “Schopenhauer on Self, World and Morality: Vedantic and Non-Vedantic Perspectives”

SİEGEL, S. (2006). Which properties are represented in perception? T. Gendler & J. Hawthorne (Eds.), Perceptual Experience içinde. Oxford: Oxford University.

SİLLARS, S., (1997), İletişim, Çev: Nüzhet Akın, 2. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

STIEBNER, URBAN, (1982), “Signs and emblems” 1. Cilt.

SULER J.ve ZAKİA R.D., (2018), Görme Biçimi Olarak Fotoğraf-Algılama ve Görüntüleme, Yayınevi: The Kitap.

TANYOL T., (2000), Mağara Resimlerini Okumak, İstanbul, Sanat Dünyamız YAPI KREDİ YAYINLARI

TAŞÇI, S. S. (2016). TİD el alfabesinin sözlükleşmesi ve biçimlenişsel yapılandırılması: El değişimi ve benzeşme olguları, Ellerle konuşmak: Türk İşaret Dili araştırmaları. (1. Baskı). Ed. Engin Arık. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

TAUB, E., I. A. GOLDBERG (1975), Deafferentation in monkeys: Poiniting at a target without visual feedback.

TUTAR, H., YILMAZ, M. K. VE EROĞLU, Ö., “Genel Teknik İletişim 6. Baskı”, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

UÇAR T.F., (2016), “Görsel İletişim ve Grafik Tasarım”, İstanbul, İnkılap Kitabevi.

VOLKOVA (2014), “Pedagogika Smysla”

WADE ve SWANSTON, (2001), “Visual Perception: An Introduction”

ZESHAN, U., (2003) ,“Aspects of Türk İşaret Dili (Turkish Sign Language)”, Sign Language and Linguistics

İnternet Kaynakları

ARİF M., <http://www.tufeyli.com/alfabenin-icadi/>, 26.03.2019

HOULİS, (2019), http://www.lifeprint.com/asl101/images-layout/ily_asl_1024h.gif, 07.05.2019

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı - Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü), “Türk İşaret Dili Sözlüğü”, http://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/duyurular/1.pdf (2015b).

MEJER A., 2017, <https://hyperallergic.com/358892/peace-symbol-drawings-go-on-view/>, 26.03.2019

MENKMAN R.,(2010), Solo exhibition “Tipping Point of

Failure”, <https://www.flickr.com/photos/r00s/sets/72157625309857840/>, 05.03.2019

MİRİAM CHLOE, 2013, <https://hubpages.com/education/Origins-of-the-Alphabet>, 26.03.2019

PASCUAL, 2014, <http://www.esascosas.com/wadi-el-hol-inscripciones/>, 26.03.2019

STEİNER, DANİEL, GRİCE, 1975, <https://letterformarchive.org/news/blissymbolics>, 11.04.2019

Thumbs-Up 'Aferin' ve 'Çok İyi' İşareti,

<https://aksaule.wordpress.com/category/uncategorized/lessons/>, 2014, 03.03.2019

URARTU ALFABESİ, <https://www.alfabesi.com/urartu-alfabesi/>, 10.03.2019

YILMAZ, : <http://www.milliyet.com.tr/Dunyanin-en-yaygin-7-sembolunun-cikis-hikayeleri-molatik-5494/?Sayfa=8>, 26.03.2019

Dergiler ve Makaleler

AKALIN, Ş. H., “Türk İşaret Dili”, Yeni Türkiye Dergisi

BAYRAK, S., “İşaret dilinin bilgisayarlı yorumlanması”, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara

BERGER J., (1978), “Milliyet Sanat Dergisi 16 Ekim 1978.

HAİNGE G.,*Kültür, Kuram ve Eleştirisi* 46, no. 1 (Gürültü Sayı, 2005)

Frutiger, Andrian, (2002), Uluslararası Grafik Ürünler Sergisi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul

KARASU; G. (2016), Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İ.E: Alternatif İletişim Yöntemleri. (Yayınlanmamış Ders Notları, Eskişehir).

MEMİŞ, A., “Kinect Rgb görüntülerinde ve derinlik haritalarında uzam-zamansal

özellikleri kullanarak işaret dili tanıma”, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

ÖZKARAL, “Eskiçağda Yazı, Kitap ve Kütüphanenin Oluşum Süreci; Günümüz Eğitime Katkıları“, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 34, 2015

TURNER, 2018, <https://synapse.ucsf.edu/articles/2018/11/04/eye-contact-can-be-overwhelming>, 07.04.2019

TÜRK, Y., “Türk-Alman işaret dilleri tercümesi etkinliğinin örneklerle incelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya,

YABAN, “Sanat ve Görsel İletişimin Buluşma Noktası: Ekslibris“, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2012,

<<http://www.yasambilimleridergisi.com/makale/pdf/1356291697.pdf>> ET: Nisan 2018, s. 976 (3.1). Yusuf Kılıç, “Eski Ön Asya Toplamları Arasında Yazı ve Dil Etkileşimi“, Pamukkale

Sergiler

AKIN, 2018, TİD (Türk İşaret Dili), Parmak Alfabesi Tasarımı

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad : Sema AKÇAPINAR

Doğum Yeri ve Yılı : Aydın, 1987

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim :

Lisans : 2011, Anadolu Üniversitesi, E.E.YO., Grafik Bölümü

Lise : 2004, Zübeyde Hanım MTAL, Grafik Bölümü

İş Tecrübesi

2012- 2014 : Ankara/ ODTÜ, Teknokent, Sebit Eğitim ve Bilgi Teknolojileri A.Ş., Görsel Tasarımcı

2014- 2019 : Aydın/Efeler Murat-Hale Küçükoğlu MTAL, Memur

2019- : Sakarya/Arifiye MTAL, Grafik ve Fotoğraf/Grafik Öğretmeni